

זמן חד התנו

- קובץ לימוד לשיבות גדולות -

יוצא לאור ע"י

ועד תלמידי התמימים העולמי

ת.ד. 29 כפר חב"ד, אה"ק ת"ו

770 Eastern Parkway, Brooklyn N.Y.11213

טלפקס: 03-9607370

דוא"ל: hatmimim@gmail.com

פתח דבר

בעומדנו בפתחו של חודש ניסן - חודש הגאולה, ימים בהם תלמידי התמימים ברחבי תבל יוצאים אל תקופת 'בין הזמנים', הננו מתכבדים בזאת להוציא לאור את קובץ הלימוד "זמן חרותנו", מיוסד על מאמר רז"ל: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה".

בימים אלו - תקופת 'בין הזמנים' - אשר תלמידי התמימים אינם שוהים בין כותלי הישיבה, יש משמעות ועניין מיוחד להוסיף ולהדר בלימוד התורה וקיום המצוות. כפי שניתן לראות מאין-ספור מענות קודש של כ"ק אדמו"ר אשר הדגיש ותבע כי ימים אלו אינם ימי "חופש" חלילה, אלא, יש צורך גם - ובמיוחד - בימים אלו להתחזק ולהדר בענייני קדושה ויראת שמים.

אין צורך לבאר את המעלה המיוחדת שזכינו "תלמידי התמימים" בהיותנו 'נרות להאיר'. גם בשהותנו בביתנו או בכל מקום אחר, מוטלת עלינו החובה להוות נר מאיר בשלהבת יוקדת של תורה ויראת שמים.

אם הדברים אמורים בכל תקופה רגילה במהלך השנה, עאכ"כ כאשר מדובר בימים הסמוכים ל"א ניסן - יום הולדת מלכנו נשיאנו, אשר וודאי ובוודאי שכל תמים יראה לנכון להתכונן ולגשת כיאה וכראוי ליום גדול ומיוחד זה. ומה היא הכנה טובה יותר מאשר ניצול הזמן כדבעי ע"י הוספת לימוד נגלה וחסידות.

ע"מ לחזק את ענייני לימוד התורה אף בימי 'בין הזמנים', החליט 'ועד תלמידי התמימים העולמי' בשיתוף עם הנהלות ישיבות תות"ל בארה"ק לצאת ב'מבצע תורה' ייחודי לימי 'בין הזמנים' דחודש ניסן.

במסגרת מבצע תורה זה, ילמדו התמימים את הסוגיות בנגלה והעניינים בחסידות שמובאים בפנים הקובץ במהלך החודש. יש ללמוד בכל יום ויום כפי הזמן שנקבע לישיבות כנכתב בתקנון המצו"ב.

ב'שער הנגלה' ישנם שני מדורים: מדור ראשון - אותו ילמדו עד חג הפסח הבעל"ט, בו מופיעים סוגיות ממס' פסחים בנוגע לחג הפסח, וכן הלכות משו"ע אדמוה"ז בנוגע לימי חודש ניסן; מדור שני - אותו ילמדו החל מחג הפסח ועד סוף חודש ניסן. מדור זה עוסק בנוגע למצות 'ספירת העומר'. בו מופיעים סוגיות ממס' מנחות הנוגעות למצוה, וכן סימן משו"ע אדמוה"ז בנוגע להלכות קיום המצוה.

ב'שער החסידות' מובאים ב' מאמרים וג' שיחות העוסקות בענייני דיומא - חג הפסח.

בסוף הקובץ מובאים הוספות מיוחדות דה'זמן גרמא' – י"א ניסן וחג הפסח: א. קיצור מרתק מתולדות חייו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. הקיצור מלווה בסיפורים, עדויות וזכרונות מרתקים השופכים אור על תולדות חייו של הרבי; ב. ר"ד מסעודות שביעי ואחרון של פסח ה'תשכ"ז. בר"ד זה ניתן לקבל הצצה מיוחדת במינה לשיחות שהתנהלו בין הרבי לנוכחים בסעודות (בדירת כ"ק אדמו"ר הרי"צ), בה נשאלו שאלות הקשורות להנהגות בחג הפסח, דיוקים בהלכות הפסח ועוד.

ויהי רצון, אשר בזכות לימוד התורה של מאות התמימים, נזכה תיכף ומיד לחזות בהתגלות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בגאולה האמיתית והשלימה, ונזכה לחגוג את חג הפסח הבעל"ט בירושלים עיר הקודש, ואזי "נאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים". ובמהרה בימנו ממש אכ"ר.

הנהלות ישיבות תות"ל בארה"ק

ועד תלמידי התמימים העולמי

יום הבהיר - כ"ה אדר שני ה'תשע"ט
שנת השבעים לנשיאות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

תוכן ענינים:

שער חסידות:

- 9..... מאמר ד"ה 'כי ישאלך בנך' תשל"ח
- 18..... מאמר ד"ה 'ויוציאנו הוי' אלקינו' תשכ"ט
- 23..... לקוטי שיחות חלק ל"ב ניסן
- 34..... לקוטי שיחות חלק ט"ז בא שיחה ד'
- 40..... לקוטי שיחות חלק י"ז חג הפסח שיחה ב'

שער נגלה:

- 55..... מסכת פסחים - פרק שישי
- 65..... שולחן ערוך סימנים תכ"ט - ת"ל
- 70..... מסכת מנחות - פרק שישי
- 77..... שולחן ערוך סימן תפ"ט

הוספות:

- 90..... פרק מתולדות כ"ק אדמו"ר זי"ע
- 97..... ראשי דברים מסעודות דימים אחרונים דחג הפסח ה'תשכ"ז

שער חסידות

מאמר ד"ה 'כי ישאלך בנך' תשל"ח
מאמר ד"ה 'ויוציאנו הוי' אלקינו' תשכ"ט

לקוטי שיחות חלק ל"ב ניסן
לקוטי שיחות חלק ט"ז בא שיחה ד'
לקוטי שיחות חלק י"ז חג הפסח שיחה ב'

בס"ד. י"א ניסן ה'תשל"ח*

כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם¹, — שאלה זו היא שאלת הבן חכם, כמ"ש בהגדה² חכם מה הוא אומר מה העדות גו'. וידוע הדיוק בדרושי רבותינו נשיאינו³, דמאחר שנקרא בשם חכם [דאמיתית החכמה היא חכמת התורה⁴] הרי הוא בודאי יודע את המצוות, ומהי שאלתו מה העדות והחוקים והמשפטים גו'. ויש להוסיף, דמהמשך הכתוב⁵ ואמרת לבנך גו' ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה גו' לטוב לנו גו' שמבארים המעלה שבקיום המצוות (לטוב לנו גו'), מובן⁶ שפירוש מה העדות גו' הוא מהו ענין המצוות (איזו מעלה יש בהם), וצריך ביאור, איך שייך שבן חכם ישאל שאלה כזו. וביותר אינו מובן, דבהביאור בענין המצוות (בהתשובה דואמרת לבנך) אומר שני ענינים. ויוציאו הוי' ממצרים גו' ויצונו גו' לעשות את כל החוקים, דכיון שהוציאו ממצרים אנו משועבדים אליו לקיים מצותיו⁷. ועוד ענין בקיום המצוות⁸ שהם לטוב לנו כל הימים גו'.⁹ ומזה שבהתשובה דואמרת לבנך מבאר שני הענינים, מובן, ששניהם הם חידוש אצל הבן. ואינו מובן, דמאחר שאינו יודע ענין המצוות (לא רק שאינו יודע שהמצוות הם לטוב לנו, אלא שאינו מבין אפילו החיוב דקיום המצוות בדרך קבלת עול¹⁰), איך קוראים אותו בתואר (בן) חכם. גם צריך להבין (כמו שמדייק בהדרושים³) מה שאומר אשר צוה הוי' אלקינו אתכם, אתכם ולא אותנו. והגם דע"י שאומר הוי' אלקינו אין מקום לטעות שמוציא ח"ו את עצמו מהכלל¹¹, מ"מ צריך

(* יצא לאור בקונטרס *י"א ניסן — תש"נ, "לקראת יום הבהיר י"א ניסן, יום הולדת השמונים ושמונה של כ"ק אדמו"ר שליט"א .. יו"ד ניסן, שנת ה'תשנ"ו).

- (1) ואתחנן ו, כ.
- (2) מירושלמי פסחים פ"י ה"ד. מכילתא (הובא בפרש"י) עה"פ בא יג, יד.
- (3) ד"ה זה תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רטז), עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' שנא), ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ס"ע 43 ואילך).
- (4) וכמ"ש (ואתחנן ד, ו) "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים".
- (5) ואתחנן ו, כא ואילך.
- (6) ולהעיר, שמהמשך הענין בהגדה "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח כו" משמע שהשאלה מה העדות גו' היא (גם) מה הם דיני והלכות הפסח. ולהעיר, שגם כשנפרש שכוונת הכתוב ב"מה העדות גו'" היא להמצוות ודיניהם — חילוק בין הפסוק להגדה, כי "העדות והחוקים והמשפטים" שבכתוב קאי על כל המצוות, ובהגדה "כהלכות הפסח".
- (7) ראה פרש"י עה"פ יתרו כ, ב "כדאי היא ההוצאה (ממצרים) שתהיו משועבדים לי". ועד"ז ברמב"ן שם. וראה רמב"ן ואתחנן שם.
- (8) להעיר מרמב"ן שם "אנחנו חייבים לעשות רצון הבורא .. ועוד שתהי' לנו צדקה .. ויתן לנו שכר טוב".
- (9) ראה ספורנו עה"פ שם (ד"ה ליראה) "לטוב לנו כל הימים, כי חפץ חסד הוא לא לתועלתו".
- (10) ראה ראב"ע עה"פ שם (ו, כ) "למה זה העול עלינו".
- (11) ראה גם דעת זקנים מבעה"ת עה"פ ואתחנן שם. מחזור ויטרי הגש"פ.

(* קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאו"א מאנשים נשים וטף).

ביאור מה שאומר אתכם¹², דהול"ל אשר צוה הוי' אלקינו אותנו, או אשר צוה הוי' אלקינו ותו לא¹³.

ונקודת הביאור בזה בהדרושים¹⁴, ע"פ הידוע¹⁵ דקיום המצוות של האבות הי' (בעיקר) עבודה רוחנית, והפעולה שעשו בגשמיות היתה כעין כלי להעבודה הרוחנית. והמצוות שניתנו במתן תורה, עיקרם הוא העשי' בפועל. דעשיית המצוה היא לא הכנה וכלי לכוונתה, אלא אדרבה, העשי' היא העיקר. וכמו בנדו"ד מצות אכילת מצה, דכאשר יכוון בסוד מצות מצה וח"ו יחסר הפועל ממש, לא ימשיך מאומה, ולאידך, כשיקיים המצוה בפועל, גם בלי כוונה¹⁶, ימשיך האור. ושאלת הבן חכם היא איך ממשיכים גילוי אוא"ס ע"י מעשה (המצוות). וזהו שאומר מה העדות גו' אשר צוה הוי' אלקינו אתכם, אתכם דוקא, דכיון שהעבודה שלכם (לאחרי מ"ת) היא עשי' (ולא עבודה רוחנית כעבודת האבות), איך נמשך גילוי אוא"ס ע"י עבודה זו. והתשובה (ואמרת לבנך) עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו הוי' ממצרים גו' ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה גו' היא, דגלות מצרים ויציאת מצרים היו הכנה למתן תורה, ובמתן תורה ניתן הכח שע"י מצוות מעשיות (לעשות את כל החוקים גו', לעשות דייקא¹⁷) ימשיכו המשכות למעלה יותר מההמשכות שהמשיכו האבות ע"י עבודה רוחנית שלהם, ועד להמשכת העצמות.

(ב) וצריך להבין, דלכאורה, ביאור הנ"ל ששאלת הבן חכם היא על המצוות שלאחרי מ"ת דוקא, הוא ביאור רק על זה שלאחרי שאומר אשר צוה הוי' אלקינו הוא מוסיף אתכם בכדי להדגיש ששאלתו היא לא על המצוות דהאבות, כ"א על המצוות אשר צוה הוי' אלקינו אתכם לאחרי מתן תורה. אבל זה הי' מובן לכאורה גם כשהי' אומר בלשון כולל יותר אשר צוה הוי' אלקינו אותנו. גם צריך להבין אומרו מה העדות והחוקים והמשפטים, דמאחר ששאלתו היא על כללות המצוות הול"ל מה המצוות (וכיו"ב), ולמה מפרט עדות חוקים ומשפטים. ובפרט שהחילוק דהסוגים עדות חוקים ומשפטים הוא בכוונת המצוות [שהמצוות דחוקים צריך לקיימם מפני שהם ציווי הקב"ה (גזירה גזרת), והמצוות דעדות ומשפטים צריך לקיימם גם מצד הטעם¹⁸], והשאלה מה העדות גו' היא על ההמשכה שע"י מעשה

12) בדעת זקנים שם "והא דקאמר אתכם, לפי שעדיין לא נולד באותה שעה". ועד"ז במחזור ויטרי שם "אתכם .. אתם שיצאתם ממצרים". ויש לומר, שהדיוק בהדרושים הוא ד"כי ישאלך בנך" קאי גם על בנך שבכל הדורות (שגם אביו לא הי' ביציאת מצרים).

13) ד"ה זה תרנ"ד שם.

14) ראה בכ"ז ד"ה כי ישאלך במאמרי אדהאמ"צ (ויקרא ח"א ע' נז ואילך). אוה"ת דרושים לפסח (כרך ג ע' תשסא. שם ס"ע תשסו ואילך). עטר"ת (ס"ע שנו ואילך). ד"ה ויקם עדות ה'ש"ת (המשך להמאמר ד"ה כי ישאלך) ע' 53 ואילך.

15) סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך. ובכ"מ.

16) להעיר שבמצות אכילת מצה, גם הכוונה דלצאת ידי חובתו אינה מעכבת — שו"ע אדה"ז או"ח הל' פסח סתע"ה סכ"ח. וש"נ.

17) מאמרי אדהאמ"צ שם (ע' סז).

18) שלכן נקראים בתורה בשם עדות ומשפטים.

המצוות. גם צריך להבין ששאלת הבן היא על כל ג' הסוגים דמצוות (עדות חוקים ומשפטים) ובהתשובה ויצונו גוי' לעשות את כל החוקים גוי' מזכיר רק חוקים. גם צריך להבין, דהחילוק בג' הסוגים עדות חוקים ומשפטים הוא¹⁹, שמשפטים הם המצוות שמחוייבים מצד השכל (כמו גזל גניבה כיבוד אב ואם), ועדות הם המצוות שהם אות וזכרון (כמו שבת פסח סוכה ותפילין), דמצוות אלו, הגם שהשכל מצד עצמו (לולי ציווי התורה) לא הי' מחייבם [ודלא כהמצוות דמשפטים שגם אלמלא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה²⁰], מ"מ, לאחרי שהתורה ציוותה עליהם השכל מסכים לזה, וחוקים הם המצוות שגם לאחרי שהתורה ציוותה עליהם אין להם מקום בשכל, והם רק בדרך חוקה חקקתי גזירה גזרת²¹. ועפ"ז הי' צריך לומר לכאורה משפטים עדות וחוקים (בסדר דמלמטלמ"ע) או חוקים עדות ומשפטים (בסדר דמלמעלמ"ט), והסדר בכתוב הוא עדות חוקים ומשפטים.

ג) **ויובן** זה בהקדים מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה²² (שאמרו בחג הפסח הראשון בבואו לארצות הברית ע"מ לדור) בהדיוק שבשאלת הבן חכם כתיב אתכם, דבזה שאומר אתכם (ולא אותנו) הוא דומה לכאורה להבן רשע. ומוסיף בהמאמר, דהגם שהבן חכם אומר ה' אלקינו, שהוא מכניס עצמו בכלל ישראל ומקבל עליו עול מלכות שמים, הרי זהו בנוגע להעיקר²³, אבל בנוגע לפרטי הענינים דעדות חוקים ומשפטים, הוא אומר אתכם. דמלשון המאמר משמע שהדיוק בזה שאומר אתכם הוא לא רק שצריך ביאור למה אומר אתכם אלא גם כי בזה שאומר אתכם ולא אותנו שעי"ז יש מקום לטעות דזה שאומר אלקינו ומכניס עצמו בכלל הוא רק בנוגע להעיקר (קבלת עול מלכות שמים) אבל בנוגע לפרטי הענינים דעדות וחוקים ומשפטים הוא מוציא את עצמו מהכלל.

ויש לומר הביאור בזה, דבמצוות שני ענינים. זה שהמצוות הם ציווי השם, דענין זה הוא בכל המצוות בשוה, וזה שהמצוות נחלקות בג' סוגים דעדות חוקים ומשפטים. ושני ענינים אלה הם גם בקיום המצוות. דבכוונת המצוות, שני ענינים²⁴. כוונה כללית — לקיים ציווי השם, דכוונה זו היא בכל המצוות בשוה. וכוונה פרטית — קיום המצוה מפני שהיא עדות (אות וזכרון) על איזה ענין, או מפני שהיא חוקה וגזירה²⁵, או מפני שמחוייבת גם מצד השכל. ושאלת הבן חכם מה העדות והחוקים

19) ראה רמב"ן עה"פ ואתחנן שם (ו, כ). הנסמן לקמן ח"ד ע' יג הערה 11.

20) עירובין ק, ב.

21) ראה תנחומא חוקת ג. שם ח. במדב"ר ר"פ חוקת. ועוד.

22) דחג הפסח ה'ש"ת.

23) כ"ה הלשון במאמר הנ"ל.

24) ראה לקמן ח"ד (ע' טו) וש"נ שבקיום המצוות צ"ל שתי כוונות, כוונה כללית לקיים רצון ה' וכוונה

פרטית השייכת לאותה המצוה. וראה הערה הבאה.

25) לקמן שם (וראה גם בהנסמן שם הערה 11) דבחוקים מודגשת כוונה הכללית לקיים רצון ה'. אבל

ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 53 (וראה לקמן ס"ה) דענין החוקים הוא שעל ידם נמשך הביטול. וראה גם סה"מ צ'

להצ"צ (פד, ב) דזה שהחוקים "צריך לעשותם כמקבל גזירה בלי טעם" הוא בכדי לאכפיא לסט"א. ונמצא,

שגם בחוקים יש כוונה מיוחדת (נוסף על הכוונה הכללית לקיים רצון ה') — ביטול ואתכפיא.

והמשפטים היא, דכיון שכל המצוות הם ציווי השם, מה נוגע הענין דעדות חוקים ומשפטים. ולכן מדייק בהמאמר דגם לאחרי שאומר אלקינו יש מקום לטעות שבנוגע לפרטי הענינים דעדות חוקים ומשפטים הוא מוציא ח"ו את עצמו מהכלל. ובכדי לשלול טעות זו הול"ל אותנו.

(ד) **ויובן** זה ע"פ המבואר במאמר הנ"ל, שג' הענינים דעדות חוקים ומשפטים הם בכל המצוות. שגם המצוות דחוקים ומשפטים נק' בשם עדות [כמ"ש²⁶ ויקם עדות ביעקב גו'], ועד"ז הוא בנוגע לחוקים, שגם בהמצוות שע"פ טעם (עדות ואפילו משפטים), הטעם הוא רק על כללות המצוה ולא על הפרטים²⁷, והפרטים הם באופן חוקה חקקתי גזירה גזרתי. ועד"ז הוא בנוגע למשפטים, שגם בהמצוות דעדות וחוקים יש הענין דמשפטים²⁸.

והענין הוא, דבגילוי אלקות שע"י המצוות ג' מדריגות בכללות. אור המתלבש בעולמות, דבכללות הוא אור הממלא, ואור שלמעלה מהתלבשות בעולמות אבל שייך לעולמות, דבכללות הוא אור הסובב, ועצמות אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות. דאור הממלא מושג גם בשכל, ולכן המשכתו היא ע"י הענין דמשפטים, השגת השכל. ואור הסובב, אין שייך בו השגת החיוב ורק ידיעת השלילה, דזה שהוא יודע ומבין שבאור זה אי אפשר להיות השגת השכל, הו"ע ביטול ההשגה²⁹. ולכן המשכת אור הסובב היא ע"י קיום החוקים³⁰, שענינם הוא שמבטל את שכלו, אין לך רשות להרהר²¹. ובעצמות אוא"ס שאינו בגדר שייכות לעולמות, אין שייך לומר גם שהוא מושלל מהשגת השכל. וכמבואר בתניא³¹, שהאומר על הקב"ה שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים, שכל השומע יצחק לו. כי ענין השלילה, שאומרים על איזה דבר שהוא מושלל מדבר שני, שייך דוקא בדברים שיש יחס ביניהם, והשכל והמישוש הם שני ענינים נבדלים לגמרי שאין יחס ביניהם. [ואולי יש להוסיף, שבהמשל דשכל ומישוש, כיון ששניהם הם נבראים מוגבלים, יש יחס ביניהם. משא"כ בהנמשל³². ולכן זה שאין שייך לומר על הקב"ה שאי אפשר להשיגו הוא יותר מזה שאין שייך לומר על סברא שכלית שאי אפשר למששה בידים]. ולכן, המשכת עצמות אוא"ס אינה גם ע"י ענין החוקים, ביטול השכל, כיון שלגבי עצמות אוא"ס אין שייך לומר גם הענין דשלילת השכל. וזה שע"י המצוות הוא המשכת עצמות אוא"ס הוא מפני שהמצוות הם רצון וציווי העצמות.

(26) תהלים עח, ה.

(27) מו"נ ח"ג פכ"ו.

(28) ראה לקמן ס"ו, ובהערה 43 שם.

(29) ראה המשך תרס"ו ע' יט.

(30) בלקו"ת פקודי (ג, ד ואילך) שהמשכת אור זה (שיש בו רק ידיעת השלילה) היא ע"י מצוות לא תעשה, שלילת המעשה. ובהמשך הענין שם (ד, ג) שענינם דמצוות ל"ת הוא "אתכפיא וביטול" — והרי גם ענין החוקים הוא אתכפיא וביטול, כנ"ל הערה 25.

(31) שעהיוה"א פ"ט (פו, ב). וראה ד"ה שובה ישראל דש"פ האזינו ה'תשל"ז (לעיל ח"א ע' צט) הערה

24, עיי"ש.

(32) להעיר גם משעהיוה"א שם (פו, א), דרוממות החכמה על עשי' הוא רק חמש מדריגות (עשי' דיבור

מחשבה מדות ושכל). "אבל הקב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ".

וזהו ענין העדות שבמצוות³³, דזה שכל המצוות (גם המצוות דחוקים ומשפטים) נק' בשם עדות הוא לפי שהם ממשיכים ומגלים העלם העצמי דעצמות אוא"ס, שלמעלה גם מסובב³⁴. דכמו שענין העדות בפשטות הוא על דבר הנעלם דוקא, דעל דבר הגלוי אין שייך עדות, מכיון שהוא גלוי, ואפילו על מילתא דעבידא לאגלווי אין צריך עדות³⁵, עד"ז הוא ברוחניות, דאור הממלא הוא דבר הגלוי שמושג בשכל, ואור הסובב שלמעלה מהתלבשות בעולמות הוא מילתא דעבידא לאגלווי (העלם ששייך לגילוי), כי על ידי ההשגה באור הממלא שמתלבש בעולמות, שהוא הארה בלבד (כדמוכח מזה גופא שהוא בהתלבשות), באים לידי ידיעה שישנו אור שהוא מופלא מעולמות, שהוא המקור שממנו נמשך ההארה שבהתלבשות. וענין העדות הוא בעצמות אוא"ס, שלמעלה גם מסובב, שהוא נעלם לגמרי. וזהו מה שכל המצוות נק' עדות, לפי שהם ממשיכים ומגלים עצמות אוא"ס שלמעלה גם מסובב.

(ה) **וביאור** המעלה דעדות על חוקים בפרטיות יותר, אף שגם בחוקים נרגש בגילוי שהם רצונו ית', רצון שלמעלה מטעם, יובן ע"פ מ"ש בהמאמר³⁶ שחוקים הוא מלשון חקיקה. ומהמשך הענינים שבהמאמר משמע דשני ענינים בזה. ענין החקיקה למעלה, כמ"ש בהמאמר דמעלת אותיות החקיקה על אותיות הכתיבה היא שאותיות החקיקה אינם דבר נוסף על העצם, ומבאר שזהו בחינת הכתר. ויש לומר, דזה שהכתר (סובב) הוא דוגמת אותיות החקיקה שאינם דבר נוסף על העצם, הוא, שהגילוי דאור הממלא להיותו גילוי שבכחינת גבול ולא כמו העצם, הוא כמו דבר נוסף על העצם, והגילוי דאור הסובב, להיותו בל"ג כמו העצם, אינו דבר נוסף על העצם³⁷. ועוד ענין בחוקים מלשון חקיקה, שע"י החוקים נעשה בעולם ענין החקיקה. כדאיתא במדרש³⁸ ע"פ³⁹ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, חוקים שבהם חקקתי את השמים והארץ. ומבאר בהמאמר דענין חקקתי שמים וארץ הוא הביטול שנעשה בעולם⁴⁰, ע"י המשכת הסובב, חקיקה דלמעלה.

והנה גם בחקיקה, ע"י חקיקה נעשה שינוי בהדבר שחוקקין בו, שאינו כמו שהי' בתחילה. וכמו בחקיקת אותיות באבן, שבתחילה הי' האבן פשוט ועכשיו

33) בהבא לקמן ראה סה"מ עטר"ת שם (ע' שנה). ה'ש"ת שם (ע' 51 ואילך). וראה גם לקמן ח"ד ע' טז ואילך.

34) בלקו"ת פקודי שם (ד, סע"א ואילך) דענין העדות הוא בסובב. וראה לעיל ע' נ הערה 83.

35) ר"ה כב, ב.

36) דשנת ה'ש"ת (ע' 52 ואילך). וכ"ה בד"ה זה עטר"ת (ס"ע שנה ואילך).

37) וע"ד המבואר בכ"מ (סה"מ תרמ"ג ע' עו ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' רכט. ועוד), דזה שדוקא שם הוי' נק' שם העצם (כס"מ ה' עכו"ם פ"ה ה"ז. פרדס שער יט (שער שם בן ד'). מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח) הוא לפי שהוא בל"ג כמו העצם ואינו דבר נוסף על העצם.

ולהעיר, שבסה"מ תרמ"ג והמשך תער"ב שם, שהוא בדוגמת גוון לבן שהוא גוון עצמי. ובלקו"ת אחרי (כת, ג) שהחילוק שבין אותיות החקיקה ואותיות הכתב הוא "קרוב" להחילוק שבין גוון לבן לשאר הגוונים.

38) ויק"ר פל"ה, ד.

39) ירמ"י לג, כה.

40) ראה עד"ז המשך תרס"ו ע' קעט.

הוא מצוייר באותיות⁴¹ [ובפרט כשהחקיקה הוא באבן הבהיר ומבהיק, שע"י החקיקה נעשה שינוי בהבהירות וההבהקה של האבן, שבמקום החקיקה אינו מבהיק כ"כ⁴¹]. ועוד ענין בזה [נוסף להשינוי (ירידה) שנעשה בהאבן ע"י החקיקה], שהחקיקה היא קשורה בהחלל, שנחסר בהאבן, היינו שהחקיקה עצמה היא כמו היפך האבן. ויש לומר דשני ענינים אלה הם גם בהנמשל דאור הסובב. שהירידה בהאור להיות סובב לעלמין הוא דוגמת השינוי והירידה שנעשה בהאבן, שאינו פשוט (ואינו מאיר ומבהיק כ"כ) כמו שהי' תחילה. ועי"ז נעשה נתינת מקום לעולם (שמתהווה מאור הסובב), שמציאות העולם (מלשון העלם) הוא היפך גילוי האור, בדוגמת החקיקה שנחסר מהאבן.

ויש לומר, שעד"ז הוא גם בחוקים, דזה שנק' בשם חוקים מלשון חקיקה הוא מצד שני ענינים הנ"ל. והענין הוא, דפירוש חוקה הוא כמאמר רז"ל חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריי²¹, דשני ענינים בזה. שהרצון דחוקים הוא (לא כמו שהוא בעצמותו, אלא) בבחינת ירידה כביכול לשלול את השכל (אין לך רשות להרהר), בדוגמת השינוי והירידה שנעשה בהאבן ע"י החקיקה. ושהשכל (שהרצון שולל אותו) הוא באופן שההבנה וההשגה שלו היא היפך הרצון⁴², שלכן צריך לשלול ולומר אין לך רשות להרהר. ועפ"ז תוכן יותר המעלה דעדות לגבי חוקים, דענין החוקים הוא הרצון דמצוות כמו שהוא בבחינת ירידה לשלול הענינים (השכל) שהם הפכים, וענין העדות הוא הרצון דמצוות כמו שהוא בעצמותו.

והנה (ו) כמו שלמעלה החילוק שבין עדות לחוקים ומשפטים הוא, דחוקים ומשפטים הם באור השייך לעולמות [אלא משפטים הם באור המתלבש בעולמות (ממלא) וחוקים הם בהאור שלמעלה מהתלבשות (סובב)] ועדות הם בעצמות אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות, עד"ז הוא גם בעבודת האדם, דחוקים ומשפטים הם בהשכל שבאדם (או עכ"פ בדרגת הנשמה ששייכת לשכל), התבוננות. [אלא שבמשפטים ההתבוננות היא בטעמי המצוות, כולל גם ההתבוננות בזה שגם המצוות דחוקים יש להם טעם⁴³, אלא שהטעם דמצוות אלו הוא בחכמתו ית' ולא נמשך בשכל הנבראים. וההתבוננות דחוקים היא שכל המצוות (גם המצוות דמשפטים) הם רצונו ית', רצון שלמעלה מטעם, למעלה גם מהטעמים שבחכמתו ית']. וענין עדות הוא בהאדם עצמו. כמ"ש⁴⁴ אתם עדי, דפירוש אתם הוא אתם בעצמכם. דכיון שכל אחד

(41) ראה המשך תרס"ו ע' תעד. ובכ"מ.

(42) להעיר מסהמ"צ להצ"צ (פד, ב) שמביא שם מ"ש הרמב"ם (בשמונה פרקים פ"ו) שבדברים שהתורה אסרתם בדרך חוק (כבשר בחלב ושעטנז) צריך לומר אפשי ואבי שבשמים גזר עלי, ובסהמ"צ שם "בזאת שאומר אפשי הרי הוא רחוק מאד מאלקות".

(43) ושני ענינים בזה: א) שיש להם טעם בחכמה דלמעלה, כבפנים. וראה רמב"ם סוף הל' מעילה "והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע", היינו שגם החוקים יש להם טעם, אלא "שאינן טעמן ידוע" לפי שלא נמשך בשכל הנבראים (וראה לקמן ח"ד ע' טו, ובהערה 27 שם). ב) שישנם ענינים במצוות דחוקים שאפשר להבינם גם בשכלנו. וכמ"ש הרמב"ם סוף הל' תמורה "ראוי להתבונן בהם, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם". וראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 174 ואילך. ואכ"מ.
(44) ישע"י מג, י. ובזהר (ח"ג פו, א): אלין אינון ישראל.

מישראל נשמתו היא חלק אלוקה ממעל ממש⁴⁵, ושרש הנשמות הוא בהעצמות (ולמעלה יותר מהשרש דתומ"צ), לכן, עצם מציאותם דישראל מעידה על העצמות. אלא שהגילוי דשרש הנשמה הוא ע"י העדות דהמצוות.

ז) **ויש** לומר, דעיקר ענינם של המצוות הוא שהם עדות, המשכת עצמות אוא"ס. וענין החוקים והמשפטים דמצוות (המשכת אור הסובב ואור הממלא) הוא, כי הכוונה בהמשכת העצמות שע"י המצוות היא שהמשכה תהי' בגילוי, וכיון שהעצמות הוא למעלה מגילוי, לכן הגילוי דהמשכת העצמות (עדות) הוא ע"י אור הסובב ואור הממלא (חוקים ומשפטים), גילויים⁴⁶. וזהו שהסדר דג' ענינים אלה הוא עדות חוקים ומשפטים, דבתחילה הו"ע העדות — המשכת העצמות, ואח"כ, בכדי שהמשכה תהי' בגילוי, הוא ע"י הגילוי דאור הסובב שנמשך ע"י ענין החוקים שבמצוות, ואח"כ, בכדי שהגילוי יהי' בפנימיות, הוא ע"י הגילוי דאור הממלא שנמשך ע"י ענין המשפטים שבמצוות⁴⁶.

ועפ"ז יש לומר, דזה שמשמע בתחילת המאמר ששאלת הבן חכם מה העדות והחוקים והמשפטים גו' היא דכיון שכל המצוות הם ציווי השם למה הן נחלקות בעדות חוקים ומשפטים (כנ"ל סעיף ג), הוא גם להביאור (שבהמשך המאמר) דשאלת הבן חכם היא איך נמשך גילוי אלקות ע"י המצוות שלאחרי מתן תורה שעיקרם הוא עשי' בפועל. והענין הוא, דזה שעל ידי מעשה המצוות נעשה המשכת אלקות אין זה פלא, מכיון שהמצוות הם רצון הקב"ה. ושאלת הבן חכם היא על זה שע"י מעשה המצוות נמשך גילוי אלקות. דענין הגילוי שייך לכאורה לעבודה רוחנית ולא לעשי' גשמית. ולכן אומר מה העדות והחוקים והמשפטים גו', ולא מה המצוות (וכיו"ב), כי זה שע"י המצוות נעשה המשכת אלקות הוא מצד הנקודה המשותפת שבכל המצוות בשוה, שהם ציווי ורצון הקב"ה, וזה שהמצוות נחלקות בהסוגים עדות חוקים ומשפטים הוא בנוגע לגילוי ההמשכה [שבעדות ההמשכה היא בהעלם, ובחוקים ההמשכה היא בגילוי באופן דמקיף, והגילוי דמשפטים הוא גילוי בפנימיות], ושאלת הבן חכם מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה הוי' אלקינו אתכם היא, דהמצוות אשר צוה הוי' אלקינו אתכם לאחרי מתן תורה שעיקרם הוא עשי' בפועל, ענינם הוא המשכת אלקות, וא"כ מה העדות והחוקים והמשפטים, שהחילוק דעדות חוקים ומשפטים הוא בענין הגילוי.

ח) **והתשובה** עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו הוי' ממצרים גו' היא שבמתן תורה שהי' לאחרי ההקדמה דגלות מצרים ויציאת מצרים ניתן הכח שע"י מצוות מעשיות ימשיכו המשכות הכי נעלות (כנ"ל סעיף א), וגם שהמשכות שע"י מעשה המצוות יהיו בגילוי. וזהו ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה ליראה גו', יראה אותיות ראי' (כמ"ש בהמאמר⁴⁷), שהמשכות שע"י

45) תניא רפ"ב. וראה בהנסמן במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' שעג.

46) ראה עד"ז לקו"ש ח"ו ע' 21 הערה 69.

47) סה"מ ה"ש"ת ס"ע 57. עטר"ת ע' שנט.

עשיית המצוות (ויצונו גו' לעשות) יהיו בגילוי עד לאופן של ראי'. ועיקר גילוי ההמשכות שע"י עשיית המצוות יהי' לעתיד לבוא, שאז תהי' הראי' בדרגות הכי נעלות, ועד ליראה (אותיות ראי') את הוי' אלקיננו, ראיית מהות א"ס ב"ה⁴⁸. וזהו ויצונו הוי' לעשות את כל החוקים גו', החוקים דייקא, כי כשמקיים המצוות (רק) מצד הטעם, ההמשכות שע"י המצוות הם בהעלם⁴⁹, ובכדי שההמשכות דהמצוות יהיו בגילוי, הוא ע"י שקיום המצוות (גם המצוות דעדות ומשפטים) הוא מפני שהם ציווי ה', כמו החוקים⁵⁰.

ט) **והנה** לאחרי כל הנ"ל צריך ביאור, דכיון שתורת אמת קוראת אותו בשם (בן) חכם, מסתבר, שהוא יודע החידוש דמתן תורה, שבמתן תורה ניתן הכח להמשיך ע"י מצוות מעשיות המשכות הכי נעלות ושההמשכות יהיו בגילוי, ומהי השאלה מה העדות גו'. ויש לבאר זה ע"פ מ"ש במק"א⁵¹, דזה שמעשה אבות נאמר בתורה (אף שעבודת האבות היתה לכאורה רק הקדמה למתן תורה), הוא, לפי שגם עכשיו לאחרי מתן תורה צריכה להיות עבודה שבדוגמת עבודת האבות. והענין הוא, דזה שנצטוינו בכל יום ויום יהיו בעיניך (כחדשים⁵², ויתירה מזו) חדשים⁵³, הוא לא רק בנוגע להיוקר והחביבות דתומ"צ, אלא גם בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות עצמם. שבכל יום צריכים להיות בדרגא נעלית עוד יותר, כהציווי⁵⁴ מעלין בקודש, ועד לעלי' באין ערוך, ועד שהתומ"צ שהיו אצלו קודם הם (כלא חשיב או) לא חשיב לגבי התומ"צ דיום זה, שלכן התומ"צ דיום זה הם (כחדשים או) חדשים. וזהו שגם עכשיו לאחרי מתן תורה צריכה להיות עבודה שבדוגמת עבודת האבות קודם מ"ת, כי מתן תורה הוא בכל יום, נותן התורה לשון הווה⁵⁵, ובכל יום הוא בדרגא נעלית יותר, ולכן, צ"ל בכל יום עבודה שבדוגמת עבודת האבות שהיא הכנה והקדמה למתן תורה דיום זה. ועפ"ז יש לבאר שאלת הבן חכם מה העדות גו' אשר צוה גו' אתכם, כי התומ"צ של הבן חכם הם בכל יום חדשים ממש, ולכן הוא נמצא תמיד בהתחלתו בהמצב דקודם מתן תורה. ויש לומר, דזה שאומר אשר צוה גו' אתכם, אתכם ולא אותנו, הוא, בכדי לרמז שאצלו הוא המצב דקודם מתן תורה.

יו"ד) **ויש** לקשר זה עם זה ששאלת הבן חכם היא בעיקר כליל הפסח, אף שהשאלה מה העדות גו' (בפשטות) היא בנוגע לכללות המצוות, כי בפסח הוא

(48) כ"ה הלשון בהמאמר שם.

(49) היינו, שגם באופן זה ישנה ההמשכה שע"י המצוה. ואפילו כשמקיימה בשביל פני' וכיו"ב. אלא שאז ההמשכה היא בהעלם — ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1053. ובכ"מ.

(50) כ"ה בסה"מ ה'ש"ת שם. ועפ"ז, הכוונה ב"חוקים" בפסוק זה היא [לא לכוונה הפרטית ב"חוקים" (ראה לעיל הערה 25), כי אם] לזה שבחוקים מודגשת הכוונה הכללית דמצוות, שקיומם היא מפני ציווי ה'.

(51) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 76 ואילך.

(52) שו"ע אדה"ז או"ח סי' סא סעיף ב (וש"נ). ספרי ופרש"י עה"פ ואתחנן ו, ו.

(53) פרש"י עה"פ יתרו יט, א. וראה גם פרש"י עה"פ עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(54) ברכות כח, א. וש"נ. זח"ג קסב, ריש ע"ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 250 הערה ד"ה להעלות בקודש.

(55) שלי"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. מאמרי אדהאמ"צ שמות ח"א ע' קעה. וש"נ.

לידת עם ישראל⁵⁶. וזהו שחג הפסח שייך במיוחד לענין החינוך, כי חינוך הילדים מתחיל מיד כשנולד. וזהו הקשר דשאלת הבן חכם עם ליל הפסח, כי זה ששואל מה העדות גוי' הוא כי (מצד זה שעולה תמיד בעילוי אחר עילוי) הוא נמצא במצב שלפני מתן תורה, ושאינו שייך עדיין לשום ענין, כתינוק ברגע שנולד.

(יא) **והתשובה** עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו הוי' ממצרים ביד חזקה היא, שגם מי שהוא בדרגת תינוק ברגע שנולד (כולל זה שהוא בדרגא זו בפשטות, ולא כהבן חכם דזה שהוא בדרגא זו הוא מצד העליות שלו), ויתירה מזו, גם מי שהוא במצב דעבד לפרעה במצרים (לפני הלידה דיציאת מצרים), מוציא הוי' אותו ממצרים ביד חזקה, דביד⁵⁷ חזקה הוא תוקף ההתגלות ועד שנגלה⁵⁸ עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם, שהוא דילוג⁵⁹ מן הקצה אל הקצה, מהמטה ביותר (עבדים לפרעה במצרים) להמעלה ביותר — הגילוי דכבודו ובעצמו⁶⁰.

וכן תהי' לנו, אשר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁶¹, גאולה בדרך דילוג מן הקצה אל הקצה, שמחושך הכפול ומכופל דגלות, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא שהחושך גדול עוד יותר⁶², באים מיד להגילוי דונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גוי'⁶³, והיתה להוי' המלוכה⁶⁴, כביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(56) יחזקאל קאפיטל ט"ז. וראה מכתב עש"ק ר"ח ניסן ה'תשמ"ח (ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 688 ואילך). וש"נ.
 (57) כ"ה הלשון בהמאמר שם (ס"ע 57).
 (58) הגש"פ פיסקא "ויוציאנו" ופיסקא "מצה זו".
 (59) ונקרא "פסח" על שם הדילוג — פרש"י עה"פ בא יב, יא. וראה מכתב ר"ח ניסן ה'תשמ"ה (הגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים — קה"ת תשמ"ז — ע' תתפה), ובהערות שם.
 (60) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקכד.
 (61) מיכה ז, טו. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ ס"ק ז"ח (ע' תפז), מזח"א בהשמטות סכ"ה (רסא, ב). פע"ח שער כ"א (שער חג המצות) פ"ו (בד"ה מהר"י ז"ל). וראה ד"ה כימי צאתך מארץ מצרים דאחש"פ ה'תשל"ט (לקמן ע' רד ואילך). ד"ה זה די"א ניסן ה'תשמ"ב (לקמן ע' קמו ואילך).
 (62) עד "אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך" (סיום וחותרם מזמור פ"ט בתהלים*). וראה ביאורי פסוק זה ב"קובץ י"א ניסן שנת הפ"ט" (קה"ת תש"נ) אות סא ואילך.
 (63) ישעי' מ, ה.
 (64) עובדי' א, כא.

(* ע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר ב"קובץ מכתבים" שבסו"ט תהלים אהל יוסף יצחק ע' 214. אגרות יקודש שלו ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא. סה"מ י"א ניסן ע' 1 ואילך) — מתחילים ב"א ניסן שנה זו (תש"נ — שנת הדפסת המאמר) אמירת מזמור פ"ט שבתהלים.

בס"ד. ליל ב' דחג-הפסח, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

ויוציאנו הוי' אלקינו משם ביד חזקה וגו'¹, לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח (אני ולא מלאך כו' אני ולא שרף כו', אני ולא השליח כו' אני הוא ולא אחר² (שד' לשונות אלו הם כנגד ד' לשונות דגאולה)), אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם³. וזהו גם מש"נ⁴ כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, כדאיתא במכילתא⁵ ובילקוט⁶ שהחפזון הי' חפזון דשכינה, ואע"פ שאין ראי' לדבר, זכר לדבר, שנאמר⁷ קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים, שהדילוג הו"ע החפזון, דהיינו גילוי שבאין ערוך כו'. וצריך להבין, מהו הדיוק במעלת הגאולה ממצרים שהיתה ע"י מלך מלכי המלכים הקב"ה, היינו, שישנם מלכים ומלכי המלכים, והקב"ה הוא מלך על מלכי המלכים, דלכאורה אינו מובן מהו העילוי בזה שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, הלא בורא ונברא הם באין ערוך זל"ז.

(ב) **ויובן** בהקדים המבואר בד"ה מצה זו תרכ"ט⁸, בפירוש מאמר ההגדה מצה זו שאנו אוכלים כו' על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם, שנאמר⁹ ויאפו גו' עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה גו', שמזה משמע שעיקר ענין אכילת מצה הוא ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ. וכן כתיב⁵ שבעת ימים תאכל עליו מצות וגו' כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, שמזה משמע שעיקר אכילת מצה הוא לפי שבחפזון יצאת מארץ מצרים, שזהו"ע שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ. והקשו כל המפרשים¹⁰, הלא הציווי על אכילת מצה הי' קודם לזה, כמ"ש בפ' בא¹¹ החודש הזה גו' בעשור לחודש ויקחו להם איש שה גו' ואכלו

(1) ע"פ ואתחנן ו, כא. וראה הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא עבדים היינו.	(6) שמעוני — בא שם (רמז קצט).
(2) הגדה של פסח פיסקא ויוציאנו.	(7) שיר השירים ב, ח.
(3) שם פיסקא מצה זו.	(8) סה"מ תרכ"ט ס"ע קלב ואילך.
(4) פ' ראה טז, ג.	(9) בא שם, לט.
(5) בא יב, יא.	(10) ראה זבח פסח, שבלי הלקט, אבודרהם.
	(11) שם, ב"ג; ח.

את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו גו', וכתב¹² בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות, ונמצא, כי קודם שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם נצטוו על אכילת מצה, ולא מחמת שלא הספיק הבצק להחמיץ בלבד, אלא כמו שאר מצוות התורה נצטוונו ג"כ לאכול מצה.

ויש להוסיף, שהקושיא על מש"נ שאכילת מצה היא בגלל שבחפזון יצאת מארץ מצרים (שזהו שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ), היא לפי כל הפירושים בענין החפזון. דהנה, איתא בגמרא¹³ שר' אלעזר בן עזרי' סבר מאי חפזון, חפזון דמצרים, ורבי עקיבא סבר מאי חפזון, חפזון דישראל. אמנם, לכל הדעות הי' ענין החפזון לאחר חצות לילה. החפזון דישראל בודאי הי' לאחר חצות, שהרי חפזון דישראל הי' ביום, כמ"ש¹⁴ בעצם היום הזה יצאו גו' מארץ מצרים. וגם החפזון דמצרים הי' לאחר חצות הלילה, כמ"ש¹⁵ ויהי בחצי הלילה והוי' הכה כל בכור בארץ מצרים גו', ורק לאח"ז ותחזק מצרים גו' למהר לשלחם וגו'¹⁶. וגם לדעת המכילתא והילקוט שהחפזון הי' חפזון דשכינה, שזהו מה שנגלה עליהם ממ"ה, שגילוי זה פעל גם על העיסה כמו שהיא למטה שלא הגיעה לידי חימוץ, הרי גם ענין זה הי' לאחר חצות לילה. וא"כ אינו מובן מה שאנו אומרים מצה זו שאנו אוכלים וכו' על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ, הרי עוד מקודם לכן נצטוו לאכול מצה.

ג) וממשיך בהמאמר, שנתבאר בלקו"ת ב' תירוצים על קושיא זו. בד"ה מצה זו¹⁷ תירץ, שמ"ש בערב תאכלו מצות קאי על המצה של לילה הראשונה שנצטוו לאכול הפסח עם מצה זו, אבל מפני שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ אכלו מצה גם בכל שבעת הימים. ובד"ה ששת ימים הא¹⁸ תירץ, שיש ב' בחי' מצה, מצה שקודם חצות, כמו שנצטוו אבותינו לאכול הפסח צלי אש ומצות גו', ומצה שלאחר חצות, שבחצות לילה נגלה עליהם ממ"ה ולכן לא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ, שמצה זו היא נעלית יותר שלא בערך מהמצה שקודם חצות. והמצה שאנו אוכלים קודם חצות זהו ע"ש המצה שאכלו אבותינו אחר חצות, שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה וגאלם,

(12) שם, יח.

(13) ברכות ט, א.

(14) שם, לג.

(15) בא שם, מא.

(16) לקו"ת צו יא, ד.

(17) שם יג, ב.

(18) שם, כט.

והגם שאצלם הי' זה אחר חצות, הרי אנחנו אוכלים מצה זו קודם חצות. ונמצא, כי במצה זו שאנו אוכלים קודם חצות יש ב' המצות, היינו, מה שנצטוונו לאכול מצה שזהו כמו שנצטוו אבותינו, ומצה זו גופא אנו אוכלים אותה ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ.

ומוסיף בהמאמר: אך התירוץ הפשוט הוא¹⁹, דעיקר ענין אכילת מצה הוא ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ, ומ"ש בערב תאכלו מצות, זהו ע"ד מ"ש²⁰ מגיד מראשית אחרית, שלהיות שהקב"ה ידע שענין יצי"מ בהכרח שיהי' בחפזון דוקא, ויהי' גילוי ממ"ה לגאול אותם ולכן לא יספיק בצקם להחמיץ, לכן הי' הציווי בעשור לחודש שבערב יאכלו מצות, הרי ציווי זה הוא ע"ד שהגיד להם מראשית מה שיהי' באחרית. וי"ל עוד, שלכן נאמר להם קודם, כדי שיהי' בזה מצוה. שהרי הם אכלו מצה מחמת כי גורשו ממצרים, ומחמת שהי' גילוי ממ"ה הקב"ה לא הספיק בצקם להחמיץ, ונמצא כי לא הי' בזה מצוה כלל, ולכן נצטוו קודם, בכדי שיהי' מצוה בזה שיאכלו. ומה שבאמת אכלו מצה מחמת שלא הספיק בצקם להחמיץ, אין זה מנגד להמצוה, שהרי גם אם הי' אופן הגאולה בענין שלא היו מגורשים ממצרים, היו ג"כ אוכלים מצה מחמת הציווי, לכן יש בזה מצוה. והקב"ה הגם שידע שהגאולה יהי' באופן זה ולא יספיק להחמיץ, מ"מ צוה אותם כן, ע"ד מגיד מראשית אחרית, ובכדי שיהי' מצוה, ולא רק ע"ש המאורע כו'.

ד) אך עדיין צריך להבין מהו הקישור להענין דנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם. והענין בזה, דהנה, התואר מלך מלכי המלכים הוא ע"ד מ"ש²¹ מלכותך מלכות כל עולמים, היינו, שיש בחי' מלכות כל עולמים, דקאי על מלכות דאצילות שהוא האור שמאיר להוות את כל העולמות, ויש בחי' מלכותך, דקאי על בחי' מלכות דא"ס שהוא בחי' האור כמו שהוא כלול בעצמותו²². והנה, בכדי שיהי' הענין דיצי"מ, הוצרך להיות הגילוי דמלכותך, בחי' מלכות דא"ס, במלכות כל עולמים. והענין בזה, דכיון שמצד בחי' מלכות כל עולמים נעשה התהוות כל העולמות, כולל גם בחי' מצרים דקדושה, עד למצרים כפשוטו, לכן, מצד הגילוי דמלכות כל עולמים מצד עצמו לא הי' יכול להיות היציאה ממצרים, ורק

(21) תהלים קמה, יג.
(22) סה"מ שם ע' קלח.

(19) ראה גם לקו"ת שם, א. אוה"ת בא
ע' שז.

(20) ישעי' מו, י.

כאשר בחי' מלכות דא"ס נמשך ומתגלה בבחי' מלכות כל עולמים, אזי נעשית היציאה ממצרים. והיינו, שמצד הגילוי דממכ"ע, הנה מאחר שהוא מהווה את היש, לא יוכל להיות על ידו ביטול היש, שהרי אדרבא, מצד עצמו הוא נותן מקום ליש, ורק מצד גילוי אור הסובב יכול להיות ביטול היש (עד ליצי"מ כפשוטו). וזהו שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, שביצי"מ הי' הגילוי דבחי' מלכותך, מלכות דא"ס, במלכות כל עולמים. והענין בזה, שההמשכה ממלכות דא"ס במלכות כל עולמים הו"ע תמידי שישנו בכל רגע, כמובן ממ"ש אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה²³ בפירוש הכתוב²⁴ לעולם הוי' דברך נצב בשמים, וכמ"ש²⁵ המחדש בטובו בכל יום תמיד כו', שהכוונה בזה היא בכל רגע ורגע. אמנם החידוש שנעשה ביצי"מ הוא בענין הגילוי, היינו, שבחי' מלכות דא"ס היא בתנועה של גילוי במלכות כל עולמים, ועי"ז הי' יכול להיות היציאה ממצרים.

והנה כדי לקבל הגילוי דבחי' מלך מלכי המלכים, בחי' מלכותך, מלכות דא"ס, נצטווינו לאכול מצה²⁶, שהמצה הוא כלי לגילוי אור זה, כי מצה הוא אותיות מצוה, רק שבתבת מצוה ניתוסף אות וא"ו, והיינו שמצוה הוא בוא"ו להורות על ההמשכה שנמשך ע"י עשיית המצוות, והמצה, להיותה רק כלי להמשכת המצוות, הרי זה מצה אותיות מצוה בלא וא"ו, להורות שהוא רק כלי לקבלת האור. והענין בזה, שמצה אין בה טעם, והוא בחי' הביטול ושפלות, וזהו שמצה היא מיכלא דמהימנותא²⁷, כי אמונה אינה ע"פ טעם ודעת, כי אם ביטול שלמעלה מטו"ד (כמבואר בארוכה בשער האמונה לאדמו"ר האמצעי). ועוד ענין במצה, לשון מצה ומריבה, והיינו, דכיון שהרע הוא עדיין בתוקף (כמבואר בתניא²⁸ שלכן הוצרכה להיות היציאה ממצרים באופן דכי ברח העם גו'²⁹), לכן צ"ל מצה ומריבה בבחי' מלחמה עם הנה"ב בכדי שיהי' ביטול היש [וכמו באפיית המצה כפשוטה, שדוחקים ולוחצים ומנקבים את העיסה (מען וואלגערט עס און מען שטעכט עס און מען שטרובעלט עס) שלא תבוא לידי חימוץ], ועד שפועל שענין האמונה (שהו"ע הביטול שלמעלה מטו"ד) יחדור בכל כחות נפשו עד לכח המעשה.

(27) ראה זח"ב מא, א. קפג, ב.

(28) פל"א.

(29) בשלח יד, ה.

(23) פ"א.

(24) תהלים קיט, פט.

(25) ברכת יוצר.

(26) סה"מ שם ע' קמ.

וכיון שהגילוי דיצי"מ שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה הוא בחי' מלכות דא"ס, שמצד זה מתבטלים הגדרים דסדר ההשתלשלות, הרי מובן שמתבטל גם סדר הזמן, שהרי כללות ענין הזמן נתהווה מצד בחי' מלכות כל עולמים, ולכן, כאשר בחי' מלכות דא"ס מאיר בגילוי בבחי' מלכות כל עולמים אזי מתבטל סדר הזמן. ועפ"ז יובן איך אפשר שמצה זו שאנו אוכלים קודם חצות יהיו בה ב' הבחי' דמצה, הן ענין המצה שקודם חצות והן ענין המצה שלאחר חצות, מה שלא הי' בשנה הראשונה, דלכאורה אינו מובן, דממה נפשך, כיון שמצד הענין דמגיד מראשית אחרית הנה גם קודם חצות יכולים אנו לאכול את המצה שלאחר חצות, א"כ למה בשנה הראשונה לא הי' יכול להיות ענין זה. אך הענין הוא, שבשנה הראשונה הנה לפני חצות לא הי' עדיין הגילוי דנגלה עליהם ממ"ה, משא"כ עתה, שזהו כבר אחר הגילוי דבחי' מלכות דא"ס בבחי' מלכות כל עולמים, שמצד זה מתבטל סדר הזמן, לכן הנה גם במצה שלפני חצות יכול להיות העילוי דמצה שלאחר חצות.

(ה) **וזהו** ויוציאנו הוי' אלקינו גו' לא ע"י מלאך כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, דכיון שהרע הי' בתקפו (כנ"ל שלכן היתה היציאה ממצרים באופן דכי ברח העם), לכן לא היתה יכולה להיות הגאולה ע"י מלאך וכו'. וכדאיתא בכתבי האריז"ל³⁰ שאילו הי' זה ע"י מלאך כו', אזי הי' גם הוא נשקע שם. ואע"פ שמבואר בלקו"ת³¹ שמ"ש בספרים טעם משום שהמלאך אינו יכול לירד כ"כ במקום הטומאה, הוא דחוק, מ"מ, הרי כן הוא בכתבי האריז"ל, ומובא גם בכ"מ בחסידות³². ולכן הוצרכה להיות הגאולה באופן דיוציאנו הקב"ה בכבודו ובעצמו³³.

(32) תורת חיים בראשית כז, ב. סידור (עם דא"ח) רצט, א.

(33) חסר סיום המאמר (המו"ל).

(30) סידור האריז"ל במקומו.

(31) צו טז, א.

לקוטי שיחות חלק ל"ב ניסן

שהם ענינים כלליים ויסודיים, כמו "זכר ליציאת מצרים"; "זכר למקדש" וכיו"ב [וגם בנוגע ל"מקדש" אין עושים זכר לכל העבודות שנעשו במקדש (אפילו עבודות שנעשו הרבה פעמים)];

ומדוע עושים זכר לדורות לקרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח – שהיו (א) חד פעמיים⁸, (ב) במשכן (היינו, שקדם בזמן לא רק לגלותנו זה האחרון, אלא גם ל-מקדש שני, גלות בבל ולמקדש ראשון)!

א. מר"ח ניסן עד י"ב בו "נוהגין לקרות פ' הנשיא שהקריב בו ביום"¹. ומטעם זה נוהגין שאין אומרים תחנון בימים אלו², מפני ש"בא"³ בניסן (יום הקמת המשכן במדבר⁴) התחילו הנשיאים להקריב את קרבניהם לחנוכת המזבח נשיא א' ליום⁵ עד י"ג בניסן וכל נשיא ביום שהקריב קרבנו הי' יו"ט שלו" (ומכיון שביחד עם ימי הפסח שלאח"ז "יצא רוב החדש בקדושה"⁶ - אין אומרים תחנון כל חדש ניסן⁷).

וצריך להבין:

אע"פ שכל עניני (וסיפורי) התורה הם נצחיים, מ"מ, לא מצינו שיתקנו בסדר התפלה (וכיו"ב) זכר לדורות על כל מאורע שבתורה, כ"א רק בענינים מסויימים –

שוה לכל נפש (ראה שער הכולל בהקדמה), לא רק לספרדים, ובמכ"ש עבור ההולכים בדרכיו והגרים במדינתו של אדה"ז (שרובם לא היו ספרדים). אלא י"ל ש"מנהג ספרד" בא להוסיף הדגשה מיוחדת בזה. ואכ"מ.

³ שו"ע אדה"ז שם ס"ט. ממסכת סופרים פכ"א ה"א-ב. טור או"ח שם.

⁴ פקודי מ, יז.

⁵ נשא ז, יא.

⁶ שו"ע אדה"ז שם. מב"י לטור שם. מג"א או"ח שם סק"ג.

⁷ ראה תניא רפי"ז.

⁸ להעיר מרמב"ם הל' מעשה הקרבנות ספ"ב.

¹ שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט ס"ו. משל"ה מס' פסחים קמ, ב. וראה גם ליקוטי עמק ברכה להשל"ה ס"ג. אלי' רבה או"ח סתכ"ט סק"ו. אלי' זוטא שם סק"ד. באה"ט שם סק"ו. חק יעקב שם סק"י. סידור רי"ע דיני ניסן ס"ז. ועוד.

וביום י"ג ניסן אומרים הפרשה דזאת חנוכת המזבח עד כן עשה את המנורה (סידור תורה אור וסידור תהלת ה'. ועוד), שהוא נגד שבט לוי (שו"ע אדה"ז וליקוטי עמק ברכה שם). וראה שיחת י"ג ניסן תשמ"ה. ועוד.

² טושו"ע או"ח סתכ"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ח. וכן הוא בסידור אדה"ז (לפני "למנצח גו' יענך") בהימים שאין אומרים בהם תחנון.

ולהעיר דמ"ש שם "מנהג ספרד" - מוכרח לומר שאינו שולל שאר בני ישראל, כי סידור אדה"ז הוא

בהעלם והסתר, אלא תשפיע על עבודתו בפועל "להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך (ועוד זאת) כל ימי חיי אני (ועוד זאת -) וזרעי וזרע זרעי (ובאופן ד) מעתה ועד עולם!"

ויתירה מזו: כיון שאין מתפללין על מעשה נסים¹³, עכצ"ל שתפלה זו (של כאו"א מישראל) יכולה להתקיים בדרך הטבע, בחשך כפול ומכופל של זמן הגלות! ועוד, בכלל - תפלת ישראל מתקיימת בפועל, ובפרט תפלה ע"י רבים, כמ"ש¹⁴ "הן א-ל כביר ולא ימאס". ובפרט שמסיימים ה"יהי רצון" באמירת "אמן" (מלשון אמת¹⁵), הנותן חיזוק מיוחד בהברכה, פועל גמר ה"נצחון"¹⁶.

ונמצא שהזכר לדורות לקרבנות הנשיאים "לחנוכת המזבח" (שע"י אמירת פ' הנשיאים) אינו רק זכר (למאורע שאירע

ובזה גופא - זכר כפול⁹: (א) אמירת פרשת הנשיא, (ב) אי אמירת¹⁰ תחנון¹¹ (ועד למשך חדש שלם)! ב. גם באופן של זכר זה מצינו חידוש:

לאחרי אמירת ה"נשיא" נוהגין לומר "יהי רצון"¹². וז"ל: יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שבאם אני עבדך משבט (פלוני) שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום, אזי יאירו נא עלי כל ניצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדושת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן.

כלומר, כאו"א מישראל (לא רק יחידי סגולה) מתפלל אשר "יאירו נא עלי כל ניצוצין קדישין". הכלולות בקדושת זה השבט, ועוד זאת - שהארה זו לא תשאר

¹² מקדש מלך לזח"ג קצו, ב. ס' קב הישר פפ"ח. סידור תורה אור וסידור תהלת ה'. וראה "היום יום" א' ניסן.

¹³ ראה ירושלמי תענית פ"ג ה"ב. ברכות ס, א. ועוד.

¹⁴ איוב לו, ה. ברכות ה, רע"א.

¹⁵ ראה שבועות לו, א ובפרש"י שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ד ס"ט. אנציקלופדי' תלמודית (כרך ב) ערך אמן.

¹⁶ ראה נזיר בסופה.

⁹ נוסף על זכר לזה בימי חנוכה ע"י קריאת פ' הנשיאים בציבור (משנה מגילה ל, ב ובפרש"י. וראה לקו"ש חכ"ה ס"ע 378 ואילך. וש"נ) - זכר שונה לגמרי - כדמוכח גם מזה שביום הח' קורים מנשיא הח' ועד גמירא.

¹⁰ גם לא ביום השבת - בנוגע לאב הרחמים וצדקתך צדק (מג"א או"ח סרצ"ב סק"ג. שו"ע אדה"ז שם ס"ח. סידור אדה"ז במקומו).

¹¹ וי"ל שיש בזה גם ענין חיובי - כי בימים אלו שאין אומרים בהם תחנון, משמע שנמשכות אז אותן המשכות וההשפעות שנמשכות בימים אחרים ע"י אמירת תחנון, כמדובר כמ"פ (ראה לקו"ש חט"ו ע' 546. ועוד).

(שיאירו עליו האורות וכו' שבקדושת שבט זה) — והרי כל אחד מישראל הוא רק משבט אחד [כמובן מה"יהי רצון" עצמו שהוא בלשון של ספק — "באם אני עבדך משבט (פלוני) כו"¹⁸, כי יתכן שאינו משבט זה], ונמצא, שמתוך י"ב פעמים של אמירת הנשיאים, הרי בי"א מהם אומרים תפילה שאינה שייכת להמתפלל!¹⁹

ועכ"ל, שכאו"א מישראל (אפשר שיהי') כלול משאר כל ישראל (השבטים), ועד שכאו"א מישראל אפשר שיקבל האורות של כל השבטים, שאז אמירת הנשיא וה"יהי רצון" אפשר שתהי' על הוודאי — ש"יאירו נא עלי כל ניצוצין כו' וכל האורות כו' הכלולות בקדושת זה השבט כו'", מכיון שאפשר הדבר²⁰ שיש לו שייכות לכל השבטים²¹.

בעבר), אלא היא פעולה נצחית, ועד כדי כך — שמאירים "כל ניצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדושת זה השבט" בפועל (כנ"ל) "להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם!"

שזהו חידוש גם לגבי עניני "זכר" שמדברי סופרים. דעם היות שכל הפעולות והתפללות כו' הבאות לשם זכר לדבר מסויים ("זכר ליציאת מצרים" וכיו"ב, כנ"ל) אינן סתם זכר בעלמא, אלא שע"י זכר זה "נעשה" מעין הדבר הנזכר — מ"מ, פעולה כזו לא מצינו דוגמתה בתפללות (ועניני "זכרון") דכל השנה¹⁷.

ג. זאת ועוד — ובהקדם השאלה:

כיצד יתכן שכאו"א מישראל יאמר פרשת כאו"א מהי"ב נשיאים עם ה"יהי רצון"

²⁰ ומה שאומר "שבאם אני עבדך משבט (פלוני) כו'" (אף שיש בו מכל שבט ושבט כבפנים) — ה"ז מפני שבאם כפשוטו הוא משבט פלוני, מקבל מהאורות דשבט זה בגלוי יותר ביתר שאת ויתר עז (משא"כ אם הוא משבט אחר מקבל רק מעין כו').

ויש לומר, שע"י שמתפלל "שבאם אני עבדך משבט כו'", ה"ז גופא מסייע לגלות שייכותו לשבט דיום זה. ולכן גם כהן או לוי מתפלל בנוסח זה כי ע"י התפלה מתגלה שייכותו לשבט פלוני. ועצ"ע.

²¹ גם שבט לוי, כמובן מזה שאומרים בי"ג ניסן הפרשה שכנגד שבט לוי (אבל להעיר שאין אומרים לאח"ז ה"יהי רצון") — כי שבט לוי "נתונים נתונים המה לו מאת בני ישראל" (במדבר ג, ט), "הלויים

¹⁷ וגם התפללות הדומות לה (כמו ה"יהי רצון" לאחרי תשליך, ודהושע"ר, ולאחרי בדיקת חמץ, וה"רבנונו של עולם" דספה"ע) שמתפללים על המשכות מלמעלה וכו' — אין זה בדומה כלל לבקשה זו שהוא לכל ימי חיי כו' ועד עולם! ועוד ש"יאירו נא עלי כל ניצוצין קדישין כו' הכלולות בקדושת זה השבט", ושזה יפעול בעבודת האדם בפועל — "להבין ולהשכיל בתורתך וכו'", כבפנים.

¹⁸ כ"ה הנוסח במקומות שבהערה 12.

¹⁹ ולהעיר מדעת האחרונים שאין אומרים "באם אני כו'" (ראה מורה באצבע (להחיד"א) ס"ז סקצ"א. שו"ת מנחת אלעזר — הובא בדרכי חיים ושלום סתקל"ח).

השבטים כוללים כל אופני עבודה האפשריים²⁷ (י"ב אופנים כלליים).

ומזה מובן גודל הפעולה של אמירת הנשיאים ב"להבין ולהשכיל בתורתך וב- יראתך לעשות רצונך כו" – מכיון שבאה ע"י כל "ניצוצין קדישין" של כל השבטים.

ד. ויש לבאר הטעם לחידוש זה שבקרבות הנשיאים והאמירה לזכר שלהם:

חנוכת המזבח היא היסוד וההתחלה של עבודת כל ישראל במשך כל הדורות²⁸. וכידוע²⁹ דחנוכת המזבח ענינה כמו ענין החינוך, שכשם שהחינוך מעמיד את היסוד של כל עבודת המחונך במשך כל ימי חייו³⁰,

(במדב"ר שם, ואילך. פי"ד, איא. וראה של"ה שבהערה 1).

ולהעיר ממ"ש במקור חיים (לבעהמ"ס חות יאיר) או"ח רסתכ"ט: מ"ש בשל"ה דנכון לקרות ב"ב ימי ניסן הקרבת י"ב נשיאים. . ול"נ גם כוונתם בהקרבתם ע"פ דרו"ל ברבה.

²⁸ ראה של"ה שם שאומרים הנשיא "כי כל נשיא ונשיא הי' לו סודות גדולות אשר המשיכו שפע הרוחנית כל אחד לשבטו כל ימי עולם כו' ובקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום כו".

²⁹ ראה תו"א וישב כט, ד. לקו"ת נשא כט, א. לקו"ש חכ"ה ע' 383 ואילך. וש"נ.

³⁰ כמ"ש (משלי כב, ו) חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה. וראה מקומות שבהערה הקודמת.

וע"ד הוראת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע²², שאפילו כהן ולוי יאמרו הנשיא וה"יהי רצון" בכל יום (אף שוודאי שהם משבט לוי²³) - "כי זה שייך לעיבור", ומצד "עיבור"²⁴ אפ"ל שייכות לכל שבט ולכל השבטים.

ועפ"ז, מכיון שכאו"א מישראל אומר פרשיות כל הנשיאים וה"יהי רצון" של כאו"א – והקב"ה ממלא בקשות אלו – הרי שבגמר אמירת הנשיאים (בי"ב ניסן) מאירים בכאו"א מישראל "כל ניצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות" **בכל שבט ושבט** – שבהם נכללים כל ניצוצות הקדושה שבכל העולם כולו – שנברא "בשביל ישראל"²⁵, וכידוע²⁶ שי"ב

באים תחתיהם ובשליחותם" של כל בני"י (פרש"י שם, ח).

²² "היום יום" א' ניסן.

²³ ועד שהכהן מברך ברכת כהנים, והלוי יוצק מים על ידיו (ב"י לטור או"ח סקכ"ח ד"ה ורבינו סובר (ע"פ זח"ג קמו, ב). שו"ע או"ח שם ס"ו. שו"ע אדה"ז שם ס"י).

²⁴ ראה תניא ספי"ד.

²⁵ פרש"י ר"פ בראשית. וראה תניא פל"ז (מח, א).

²⁶ ראה פע"ח בהקדמה לשער התפלה. עמה"מ ש' עולם הבריאה פי"א בהגהה. לקו"א להה"מ סקל"ג. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקפא ואילך. שער הכולל בהקדמה. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 54 הערה 14. וש"נ.

²⁷ ולכן "כל אחד ואחד הקריבו לפי דעתו" (במדב"ר פי"ג, יד), וכמפורש במדרש פרטי הכוונות דכל נשיא

קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח הי' ענין נצחי לכל הדורות³⁵, ענין הנמשך ומשפיע בפועל בעבודת כאו"א מישראל, כולל גם בחושך כפול ומכופל דהגלות – שמאירים "כל הניצוצין כו' להבין כו' כל ימי חיי כו' מעתה ועד עולם".

ה. ע"פ האמור לעיל (שקרבנות הנשיאים הם ענין נצחי הנמשך בכאו"א בכל הדורות) מובן, שמהענינים המיוחדים של חודש ניסן הוא – ההדגשה בענין (א) הנצחיות של נשיאי ישראל³⁶, כי כל נשיא בדורו כנשיא הראשון בדורו³⁷, (ב) ההתקשרות וכו' של כאו"א מישראל (בכל דור ודור) לנשיאי ישראל הנמשכת מההתקשרות וכו' – שהייתה בזמן חנוכת המשכן – התקשרות וכו' נצחית.

ולהעיר שלימוד זה (ע"ד נצחיות הנשיא בעבודתו במשכן ופעולתו על ישראל בכל הדורות) מבואר גם בלקו"ת פרשתנו ("חסידי'שע פרשה" של השבוע דיום אמירת שיחה זו) – ד"ה ויקרא אל משה: "התורה היא נצחית ושייך בחינות אלו (ד'ויקרא אל משה" באהל מועד שבמשכן) גם עכשיו" מצד "אתפשטותא דמשה שבכל אדם" (ראה תקו"ז תס"ט קי"ב, א. קיד, א). אגה"ק בסוף הביאור לסי' זך), ואתפשטותא דמשה שבכאו"א פועל עליו "ליראה את ה' אלקיך" (עד שלגבי בחי' זו "יראה מילתא זוטרתי היא" – ברכות לג, ב (בע"י). תניא רפמ"ב), "ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלו לשמור את מצוות ה' גו" (עקב י, יב ואילך).

³⁷ להעיר מקהלת יעקב (לבעהמ"ס מלוא הרועים) מערכת רבי שנשיא ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו.

כן ע"י חנוכת המזבח הועמד היסוד לעבודת המשכן, שהיא תכלית כל עבודת האדם (ובמשך כל הדורות)³¹ – "ועשו³² לי מקדש ושכנתי בתוכם"³³.

ומטעם זה (א) כל השבטים השתתפו בחנוכת המזבח – כי בהם נכללים כל הסוגים (פרטיים) שבעבודת ה' (כנ"ל), (ב) הקרבנות לחנוכת המזבח הובאו ע"י הנשיאים דוקא – "כי הנשיא הוא הכל"³⁴ (כל השבט שלו, ועי"ז – כל השבטים (בנ"י) כולם).

ועפ"ז מובן הטעם שעושים זכר לדורות לקרבנות הנשיאים (ע"י אמירת פ' הנשיאים ואי אמירת תחנון) – אף שההקרבה שלהם היתה חד פעמית, ולפני אלפי שנה, ובמקום וזמן מסויימים – כי

³¹ ראה מכתב "בימים שבין יו"ד וט"ו בשבט" תשמ"ז (נדפס בלקו"ש חכ"ו ע' 412 ואילך). ובתרגום ללה"ק – חל"א ע' 235 ואילך). סה"ש תשמ"ז ח"א – ש"פ תרומה תשמ"ז. ועוד.

³² תרומה כה, ח.

³³ שציווי זה כולל גם הציווי על המקדש, ראשון שני ושלישי (רמב"ם הל' ביהב"ח בתחלתן. וראה לקו"ש חט"ז ע' 302 ואילך. חכ"א ע' 149 ואילך).

³⁴ פרש"י חוקת כא, כא.

³⁵ להעיר מדברי חז"ל שהעגלות והפרות שהביאו הנשיאים "ניתן להם הוי' שיהיו קיימים לעולם" (במדב"ר פי"ב, יח).

³⁶ וראה משנה ר"ה בתחלתה, שבאחד בניסן הוא ראש השנה למלכים – למלכי ישראל (שם ג, א).

השמימה, ואת הכתבים (כתבי החסידות) הנני משאיר לכם).

פירוש הדברים⁴²: "צדיקים דומין לבוראם"⁴³, וכשם שהקב"ה "נתן (הכניס) את עצמו" בתורתו, כמחז"ל⁴⁴ "אנא נפשי כתבית יהבית", עד"ז בצדיקים, ש"נותנים" (ומכניסים) את עצמם בדברי תורתם.

וזוהי הכוונה בדברי אדמו"ר נ"ע "איך גיי אין הימל די כתבים לאַז איך אייך" – שע"י (לימוד) כתביו (תורתו) שהלימוד מביא לידי מעשה בפועל ועד להפצתם חוצה, מתקשרים וכו' עמו בעצמו (מכיון שהכניס את עצמו בכתביו), עצמו – כפי שנמצא במצב של עלי' השמימה.

עוד זאת מתרפסים להדום כסא מרום, להתיצב לפני הוד אל רם ונשא, להגן על עם ישורון" (נוסף על המבואר באגה"ק סי' זך וביאורו). ולהעיר ממחז"ל בנוגע למשה: מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש (סוטה יג, סע"ב).

⁴¹ הועתק במכתב זקני אנ"ש – נדפס באגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' קיג.

⁴² ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 24 ואילך. ועוד.

⁴³ ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

⁴⁴ שבת קה, א (כגירסת הע"י). לקו"ת שלח מה, סע"ד.

וי"ל אשר השייכות (דהנצחיות) דנשיאי ישראל לחודש ניסן מודגשת ביותר בנוגע לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר:

ב' ניסן הוא יום ההילולא של הנשיא כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ויום התחלת הנשיאות של (בנו ממלא מקומו³⁸) כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו³⁹.

ובשניהם מצינו ענין הנצחיות (גם) בגשמיות העולם, והתקשרות דכאו"א מהם הנצחית לכל ישראל⁴⁰ (וכן – דכל ישראל אליהם):

ידועים דברי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לפני הסתלקותו⁴¹ – "איך גיי אין הימל, די כתבים לאַז איך אייך" (אנכי עולה

³⁸ ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז: המלכות ירושה כו' ולא המלכות בלבד אלא כל השררות. ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם (ובספרי שופטים יז, כ: כל פרנסי ישראל).

ולהעיר שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' בן יחיד והנשיאות עברה אליו בדרך ממילא, ובן מלך אין צריך משיחה, כי משיחת אביו היא משיחתו (ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א הי"א. הל' מלכים שם הי"ב. צפע"נ (המלוקט) להל' כלי המקדש שם).

³⁹ ולהעיר שסיום ימים אלו הוא י"ג ניסן – יום ההילולא דאדמו"ר הצ"צ, ואולי י"ל – גם יום התחלת הנשיאות של ממלא מקומו אדמו"ר מהר"ש (ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 409. וש"נ).

⁴⁰ כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לאביו אדמו"ר נ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' קמא) – שרועי ישראל "הנה לא זה בלבד שלא יפרדו מעל צאן מרעיתם, הנה

בהמאמר שם מבאר, דעניני קדושה קיימים ב"קיום עצמי (ונצחי)", כמו "המצות"⁵⁰ שנתלבשו בענינים גשמיים קלף הגשמי וצמר הציצית וכהאי גוונא וכל מה שברצונו ית' כלים ראויים להארת האור העליון ה"ה קיימים בבחי' קיום עצמי", וממשיך "וי"ל שזהו"ע קדושה לא זזה ממקומה"⁵¹, ותשמישי קדושה⁵² בקדושתן הם עומדים כו".

כלומר: מכיון שכל עניני קדושה נמשכים ממקור הקדושה – הקב"ה בעצמו, לכן, כשם שהוא ית' קיים בקיום עצמי (ונצחי)⁵³ (שהרי מציאותו מעצמותו כו'), כמו"כ קדושתו ואורו (שהוא דבוק בהמאור ומעין המאור) – קיים בקיום עצמי ונצחי.

ומכיון שה"כתבים" נמצאים למטה ב- גשמיות העולם – הרי על ידם נמצא אדמו"ר נ"ע בגשמיות העולם, היינו, שזוהי התקשרות נצחית בגשמיות בין הנשיא אדמו"ר נ"ע וכל ישראל.

וכן הוא בנוגע לבנו ממלא מקומו⁴⁵, נשיא דורנו – שע"י כתביו, ספריו ונכסיו וגם הגשמיים (כדלקמן) – מתקשרים עמו בעצמו ובגשמיות⁴⁶.

ו. ויש לומר שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הדגיש זאת תיכף במאמרו (תורתו) הראשון⁴⁷ (בתור נשיא⁴⁸) - שמזה מובן שזוהי התחלה ועיקר ויסוד בנשיאותו – ד"ה ראשית גוים עמלק ואחריתו גו⁴⁹:

⁴⁹ נדפס בסה"מ תר"פ-תרפ"א בתחלתו.

⁵⁰ סה"מ שם ע' יוד.

⁵¹ ראה ע"ח שער ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. אגה"ק ביאור לסי' נך (קמז, א).

⁵² ראה מגילה כו, ב. רמב"ם הל' ס"ת פ"י ה"ד. וראה תו"א צ, סע"ב. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ה ואילך ופע"ז ובקיצורים לשם. וראה לקו"ש חי"ב ע' 135. וש"נ.

⁵³ התואר "נצחי" כאן הוא שם המושאל – כי לשון "נצחיות" אינו נופל כ"א בבחי' וגדר זמן, שיומשך זמן בלי סוף, אבל מה שאינו בבחי' וגדר הזמן לא שייך בו המשך הזמן כו' (לקו"ת שבת שובה סז, ג).

⁴⁵ בנו יחידו – שירוש הכל (ראה לעיל הערה 38), וירוש ה"ה המוריש עצמו (ולא רק במקום המוריש) – ראה ב"ב קנט, א. שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סקי"ח. ווארשא ח"ב סקי"ח. מילואים יג, א. מהד"ת יט, א. ובלשון הכתוב – "תחת אבותיך יהיו בניך" (תהלים מה, יז. ב"ב שם).

⁴⁶ נוסף על זה שע"י "זרעו בחיים", "אף הוא בחיים" (תענית ה, ב).

⁴⁷ שהוא (מיוסד על) מאמר האחרון של אביו אדמו"ר נ"ע (פורים בסעודה, פר"ת), בהוספות רבות וכו' ובשינויי לשונות בכ"מ. – ולהעיר ממארז"ל (מדרש תהלים בתחלתו): ממקום שחתם זה פתח זה. ובארוכה – ב"ר פ"ק, יב. וש"נ.

⁴⁸ שנאמר בש"ק פ' צו אחר מנחה, יום האחרון של השבעה אחרי אביו אדמו"ר נ"ע.

ובהמשך לזה כותב שם:

ומקום התורה והעבודה של צדיק בקדושתו הוא גם לאחר עלותו מחיי ה- גופות לחיים האמיתיים והארת אור עבו- דתו נשאר במקומו, די"ל שהמקום שבו למד ועסק בתורה וכל כליו שהשתמש בהם לצרכי העבודה קדושתו עליהם מחלקי בירוורו בעולם.

ומביא על זה (ביאור -) סיפור מאביו⁵⁴ "וראיתי פעם כי כ"ק אאמו"ר הרה"ק הכ"מ נכנס לחדר אביו כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה זי"ע והיו עוד סדרי החדר כמו שהיו בחייו (זה הי' בערך בשנת מ"ה או מ"ו) ונכנס לבוש בחגורה ועמד אצל השולחן למול כסא שבתו, ושפתיו נעות כמדובר, ובכה הרבה".

והביאור בזה מובן ביותר ע"פ המדובר ומבואר בהמאמר שם - שענין האמור (ע"ד נצחיות מקום עבודתו כו' של הצדיק) בא בהמשך להמבואר שם "בענין הכלים שע"י דבקותם והתאחדות האור בהם הרי

⁵⁴ במ"א (ראה ספר השיחות תש"ד ע' 6 ואילך. ועוד) סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בפרטיות יותר, שבהיותו ילד קטן הי' רגיל להכנס לחדר היחידות של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. ופעם אחת ראה שהדלת נפתחת, ונפל עליו פחד והסתיר עצמו, וראה שאביו נכנס כו' - כההמשך שנעתק בהמאמר.

⁵⁵ היינו לא רק הדביקות וקיום שבכלים מצ"ע (דאיהו וגרמוהי חד (תקו"ז בהקדמה - ד, ב), שהוא לא כמו האחדות דאיהו וחיוהי חד - ראה המשך מים רבים

גם הם בבחי' קיום עצמי" (כמו האור⁵⁵), שמזה מובן, שהקיום הנצחי של קדושת המקום הגשמי וכל כליו שהשתמש בהם (הצדיק) - ל"צרכי העבודה" - הרי "גם לאחר עלותו מחיי הגופות" הוא ע"ד ובדוגמת הקיום העצמי (ונצחי) של הכלים דעשר ספירות (מצד ביטולם והתאחדותם עם האור).

וי"ל יתירה מזו - שזהו (לא רק בדוגמת, אלא) אותו הענין ממש, היינו שהקיום הנצחי ש"במקום התורה והעבודה של צדיק כו' וכל כליו שהשתמש כו'" הוא באותה הדרגא של קיום נצחי דכלים של עשר ספירות (דעולם האצילות). וי"ל שזה מובן גם ממש"כ בתניא⁵⁶ בביאור מחז"ל⁵⁷ "האבות הן הן המרכבה", שבכל עניניהם היו מרכבה דאצילות, שעד"ז בצדיקים ונשיאים שהם דוגמתם.

ז. המורם מכל הנ"ל - שחיי הצדיק הם נצחיים⁵⁸, ולא רק ברוחניות הענינים אלא גם - בנוגע למקום הגשמי וכליו הגשמיים (שולחנו וכסאו כו') - וכדיוק הלשון

תרל"ו פל"ב. המשך וככה תרל"ז פק"ז. המשך תרס"ו ע' קצ. ובכ"מ), כ"א גם בחי' קיום עצמי של האור.

⁵⁶ פכ"ג. פל"ד. פל"ט.

⁵⁷ ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. - "אפילו בשינתם" (מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקמ).

⁵⁸ ראה אגה"ק סי' זך וביאורו.

וע"פ פתגם אדמו"ר נ"ע הנ"ל "איך גיי אין הימל, די כתבים לאַז איך אייך" – מובן, שע"י ההתקשרות לנשיא הדור – ע"י ה"התקשרות" עם כתביו, ספריו וכו', שבהם הכניס את עצמו כנ"ל – נמשך מהקיום העצמי והנצחי של קדושת הצדיק והנשיא, לכל ההולכים "בדרך" ⁶² ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נצח סלה ועד" ⁶³.

ובפרט ע"י לימוד הכתבים והספרים, והבאת הלימוד במעשה בפועל, הן בעצמו והן – ע"י הפצת המעינות (דהכתבים והספרים) חוצה.

ועי"ז מאירים אצלו "כל ניצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות" בנשיא הדור – שכולל "הכל", כי הנשיא הוא הכל ⁶⁴, וזה פועל "להבין ולהשכיל בתורתך [כולל ובפרט בנדו"ד – הכתבים וספרים של הנשיא] וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם (נצחי)".

כשבירת לוחות" – ירושלמי יומא פ"א ה"א ובקה"ע שם. תנחומא (באבער) אחרי יוד. הובא בפרש"י עקב יו"ד, 1).

⁶² אגה"ק סכ"ז (קמו, א).

⁶³ ו"כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית" (עירובין נד, א).

⁶⁴ פרש"י חוקת כא, כא.

"קדושה לא זזה ממקומה" ⁵⁹, המקום הגשמי ב"חדר אביו" (נוסף על המקום הרוחני – מעלה ומדרגה ⁶⁰) – כי קדושתו של הצדיק חודרת בכל עניניו (גם במקום ובכלים שהשתמש בהם לצרכי העבודה ⁶¹); וכדברי המאמר "המקום שבו למד ועסק בתורה וכל כליו שהשתמש בהם לצרכי העבודה קדושתו עליהם".

ויתירה מזו: קדושת המקום והכלים כו' של הצדיק (גם לאחר הסתלקותו) היא באותו האופן כהזמן שהצדיק השתמש בהם בפועל, נשמה בגוף; וכמובן מהסיפור הנ"ל – ש"נכנס לחדר אביו. והיו עוד סדרי החדר כמו שהיו בחייו כו' ונכנס לבוש בחגורה ועמד אצל השולחן למול כסא שבתו, ושפתיו נעות כמדבר, ובכה הרבה" – היינו "כמו שהי' בחייו" כשהי' נכנס ליחידות [שי"ל שענינה – התאחדות של ה"יחידה" של הנכנס ליחידות ושל ה"יחידה" של הרבי] – בחיים חיותו של אדמו"ר מהר"ש!

⁵⁹ והדיוק בזה יובן עוד יותר מזה שלשון "ממקומה" לא הובא בע"ח של"ד ושל"ה שבהערה 51.

⁶⁰ ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו. מו"נ ח"א פ"ח. נת' בס' החקירה להצ"צ עד, סע"ב ואילך.

⁶¹ ולא רק כשנשא לאח"ז רק לקדושה בלבד, כמו השולחן ועמוד (שטענדער) של הצדיק שממנו עשו הארון שבו נגנו הצדיק, שכל מציאותו רק ארון וכלי להצדיק, וי"ל כמו ארון וכלי ללוחות הברית (להעיר ממוחז"ל "קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה

ח. ההוראה בנוגע לפועל:

צריכים להתקשר עם נשיאי ישראל שבכל דור ודור, ובדורנו – בנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ועי"ז מקבלים מה"נצחיות" של הנשיא.

וזה פועל "להבין ולהשכיל בתורתך" – נגלה דתורה ופנימיות התורה, כולל תורתם של רבותינו נשיאינו, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה⁶⁵ – לעשות רצונך דהקב"ה כל ימי חיי – קיום המצות בפועל,

ובפרט קיום המצות וההוראות בענינים שהזמן גרמא: "מבצע פסח", להכין את עצמו, את בני אחיו ואת כלל ישראל – לחג הפסח, להשתדל ולדאוג שכאו"א מישראל יהי' לו כל צרכי החג, הן בגשמיות, והן (ובעיקר – המעשה אשר יעשה) – צרכיו הרוחניים, ידיעת הלכות פסח ומצוות החג, החל מההתחלה (הלכות ערב פסח) ומליל הסדר.

ט. כל הנ"ל שייך במיוחד להענין שדובר אודותו לאחרונה⁶⁶ ע"ד "ועשו לי

מקדש ושכנתי בתוכם" – שהכח על ה- עבודות כל ימי המשכן בא מחנוכת המזבח שע"י קרבנות הנשיאים (כנ"ל סעיף ד) – ו"כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם"⁶⁷,

שכל ישראל, אנשים נשים וטף, יעשו ביתם וחדרם כו' – ע"ד "מקדש מעט"⁶⁸, בית תורה תפלה וגמ"ח (צדקה), עד שהבית הגשמי וכליו הגשמיים (השולחן, כסא וכיו"ב) ייעשו כלים לקדושה (תורה, תפלה וצדקה), שיהי' "בית מלא ספרים"⁶⁹ וכו',

וכמודגש גם בחג הפסח – "אשר⁷⁰ פסח על בתי בני ישראל".

ושימת לב מיוחדת בנוגע לחינוך הילדים, שהם מראשי המשתתפים בסדר של פסח (ועד שעושים בשבילם כמה ענינים עוד לפני הפסח, ועושים שינויים בכדי שלא ישנו התינוקות ובכדי שישאלו התינוקות⁷¹), כולל גם – שכל ילד וילדה יהי' להם (– שלהם) סידור, חומש

⁶⁵ ראה קידושין מ, ב. ב"ק יז, א.

⁶⁶ ראה שיחת ש"פ תרומה תשמ"ז ס"ח. וש"נ.

⁶⁷ ויק"ר פ"ב, ב. נת' בשיחת ש"פ תרומה שם ס"ו ואילך. לקו"ש חל"ו ע' 123 ואילך.

⁶⁸ ראה מגילה כט, א.

⁶⁹ ע"ד מרז"ל – ירושלמי סנהדרין פ"ה ה"א. תנחומא קרח ב. במדב"ר פי"ח, ג.

⁷⁰ בא יב, כז.

⁷¹ ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעב. סתע"ג סי"דטו. סל"ח. ס"מ. ועוד.

מישראל מתקשרת עם בחי' יחידה של-
מעלה, יחידו של עולם,

בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח
צדקנו — יחידה הכללית⁷⁸, ותיכף ומיד
ממש.

ו(להבדיל) קופת-צדקה, וכן — "הגדה של
פסח"⁷² (עם ציורים⁷³),

שע"כ"ז עושה חדרו, שולחנו ומטתו כו' —
"מקדש מעט", כלי לקדושה, ונמשך (כנ"ל)
קיום עצמי בחדר הגשמי וכלים הגשמיים
ובכל הבית, כי "קדושה לא זזה ממקומה".

ונכנסים שם "לבוש בחגורה" ועומדים
"אצל השולחן", באופן של "דע לפני מי
אתה עומד"⁷⁴, ומדברים, עם דמעות של
שמחה, כבן המדבר לאביו, בן יחיד להורים
זקנים⁷⁵, ישראל (בנים אתם לה' אלקיכם⁷⁶)
לאבינו שבשמים, שזה גורם תענוג גדול
להאב, ותענוג הבורא נעשה תענוג
הנברא⁷⁷.

עד שזה בא בתכלית הגילוי ושלמותו
ב"מקדש גדול", ביהמ"ק השלישי, ושם —
בקודש הקדשים, יחידה שבמקום
(שבעולם), ששם היחידה של כל נפש

⁷⁷ ראה המשך וככה תרל"ז פי"ב. פט"ו. וראה שיחת
ש"פ ויק"פ תשמ"ז.

⁷⁸ רמ"ז לזח"ג רס, ב (נדפס במק"מ קצ, ב). ל"ת
להאריז"ל בראשית עה"פ ויתהלך חנוך. ועוד. וראה
אוה"ת נצבים ע' א'רעו. סה"מ תרכ"ז ע' טז. תר"ל ע'
י ואילך. תרנ"ה ס"ע יט ואילך. תרצ"ט ע' 207. תש"ב
ע' 51. ס' הליקוטים — דא"ח דהצ"צ ערך משיח.
וש"נ.

⁷² ראה שיחת פורים תשמ"ז.

⁷³ שע"י"ז "לא ישנו התינוקות וכו'".

⁷⁴ ראה ברכות כה, ב.

⁷⁵ כמאמר הבעש"ט: יעדער איד איז טייער ביי דעם
אויבערשטן ווי אַ בן יחיד וואָס איז געבאָרן ביי
עלטערן לעת זקנותם, און נאָך טייערער (כש"ט
הוצאת קה"ת) הוספות סקל"ג. וש"נ.

⁷⁶ ראה יד, א. וראה תניא רפ"ב.

לקוטי שיחות חלק ט"ז בא שיחה ד'

ועפ"ז מובן, דאע"ג שבפסח דורות בעינן מצה של "לחם עוני" דוקא, מכל מקום, בגאולת מצרים עצמה היה מקום גם למצה עשירה; אבל זה גופא - לא בעת היציאה ממצרים (שהרי אז

א. בקשר לציווי התורה לבני ישראל לאכול מצה בליל ט"ו בניסן, בעודם במצרים - "ואכלו גו' בלילה הזה גו' מצות גו'"¹ - מצינו דבר פלא, לכאורה:

בציווי על אכילת מצה לדורות (בפרשת ראה)² נאמר בתורה: "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", ומכאן למדנו³ שהמצה צריכה להיות "לחם עוני" דוקא, ולא מצה עשירה. ומזה שבנוגע לפסח מצרים לא נזכר "לחם עוני", משמע⁴, שאז היו בני ישראל יכולים לצאת ידי חובת אכילת מצה גם במצה עשירה⁵.

סק"ב) לא ס"ל כן. וכן הוא להלכה בשו"ע אדמו"ר הזקן סתנ"ה סל"ג. סתע"א ס"ד-ה*.

* לכאורה היה אפשר לדחוק, שכוונתו במש"ש (סעיף ד') "מצה עשירה דהיינו שעירב בה מי פירות" היא לעיסה שנילושה רק במי פירות (בלי מים), שאז גם להמהר"ל מותר לאכלה בערב פסח מפני שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ.

אבל אינו. כי

[נוסף לזה שא"כ: (א) הוה לי למימר "היינו שנילושה במי פירות" ולא "שעירב בה מי פירות" (שמשמע שיש בה גם מים), ובפרט שמשנה מלשון הטור (וכדיוק הב"ח) שם "שנילושה כו'" (אבל ראה לשון אדמו"ר הזקן בסי' תמד ס"ב: שנילושה כו' - ואולי לא רצה לשנות שם מלשון הטור, וסמך על מה שיפרש במקומו בסי' תעא) (שמציין שם) "דהיינו שעירב כו'". (ב) ועיקר: לא הוה ליה להזכיר כלל התיבות "מצה עשירה" [שהרי הטעם שמותר לאכלה הוא (לא מפני שהיא "מצה עשירה", כי אם) מפני שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ]. אלא שבזה י"ל דקאי על ריש סימנא, שהוא לשון הרא"ש, טור וכו' (ובלאו הכי צ"ל כן - לתרץ כפל הלשון: עשירה, דהיינו כו')]

ממ"ש בסעיף ה' "ואסור לאכלה בערב פסח" מוכח שקאי במצה שיש בה גם מים, ומסעיף זה נלמד על הקודמו (אף שבדוחק י"ל - דלצדדין קתני).

ובכל אופן - הרי מפורש בסימן תנה סל"ג: קמח ומים (עיי"ש).

(1) בא יב, ח. וראה שם, יח.

(2) טז, ג.

(3) פסחים לה, א. שם לו, א. רמב"ם הל' חו"מ פ"ה ה"כ. פ"ו ה"ה. טושו"ע או"ח סתס"ב ס"א. שו"ע אדמו"ר הזקן שם ס"א, ס"ו. סתנ"ד ס"ד.

(4) כי אף אם תמצו לומר שהציווי דלחם עוני נאמר בסיני (ראה חגיגה ו, ריש ע"ב (וש"נ). ועוד) - הרי מובן שציווי זה (וכל הציוויים) דפרשת ראה כו' לא נאמרו לפני הדיבור - במצרים.

(5) ולדעת המהר"ל (גבורות ה' פמ"ח) גם בפסח דורות - ב' הציוויים ["בערב תאכלו מצות" ו"לחם עוני"] הם ב' מצוות. ומי שיש לו רק מצה עשירה [שיש בה גם מים ויכולה לבא לידי חימוץ] יאכלנה בליל פסח לקיים עכ"פ מצוות בערב תאכלו מצות, אף שלא קיים מצות לחם עוני (וכ"כ בב"ח לטאו"ח סתע"א. וראה אליה רבה שם סק"ח. פמ"ג שם א"א סק"ה).

אבל במג"א (שם סק"ה). וכן הוא בח"י שם סק"ה. סתס"ב

ערוך (תורה) מותר בפשטות¹² לכתחילה לאכול אז מצה עשירה, הוי ראייה שבערב פסח (בזמן ההכנות לפסח ויציאת מצרים) נתנה תורה מקום למצה עשירה.

ג. בציווי (הנ"ל) על אכילת לחם עוני נתבאר בכתוב טעם הציווי - "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים" (וממילא, "לא הספיק בצקם להחמיץ"¹³).

וכיון שענין "לחם עוני" אינו שולל רק חמץ¹⁴, אלא גם מצה עשירה (כנ"ל), מסתבר שהכתוב "כי בחפזון יצאת גו" הוא נתינת טעם גם לכך שאי אפשר לצאת ידי חובה במצה עשירה.

וצריך להבין: במה ענין "בחפזון יצאת גו" הוא טעם לכך שאין יוצאים י"ח במצה עשירה?

ד. מפסוק זה עצמו (בתחלתו) - "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות גו" - למדנו¹⁵ שאפשר לצאת י"ח מצה רק ב"דברים הבאים לידי חימוץ".

[והשייכות ונתינת הטעם ד"כי בחפזון יצאת גו" לדין זה - יש לבאר בפשטות: מאחר שהבצק דפסח מצרים היה יכול להחמיץ, ורק בגלל ה"חפזון" "לא הספיק" . להחמיץ" - גם המצה שאנו אוכלים זכר ליציאת מצרים צריכה להיות מ"דברים הבאים לידי חימוץ" כך שתהיה מוכרחת¹⁶ סיבה המונעת את הדבר: צריך לשמור אותה מחימוץ, כזכר ליציאת מצרים - בפרט זה ד"בחפזון יצאת גו"].

וכיון ששני הדינים - (א) מצה עשירה, (ב)

אכלו ישראל "לחם עוני"⁶, אלא קודם היציאה (וכהכנה אליה).

ב. פסח מצרים הוא המקור והשורש לפסח (ומצה של) דורות - ומובן, שהענין הנ"ל שבפסח מצרים (שיש נתינת מקום גם למצה עשירה כהכנה ליציאת מצרים), צריך להיות (דוגמתו) גם בפסח דורות.

והנה, איתא במרדכי⁷ ש"בזמן שבית המקדש קיים היו עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצת מצוה אלא לאחר שמלאו כריסן כו", ו"בימיהם היו אוכלין מצה עשירה על סעודתן"⁸ (כדי שברכת המוציא של הסעודה לא תחול על המצה שבה יקיימו אחר כך - בעת הסדר - את מצות אכילת מצה⁹).

וכעין זה מצינו גם בזמן הזה (אע"פ שעתה עריכת הסדר היא לפני הסעודה): הלכה היא שבערב פסח (לפני שעה עשירית), אף שאסור לאכול מצה¹⁰, מכל מקום "מותר לאכול מצה עשירה"¹¹. ויש לומר, שזה גופא שע"פ שלחן-

6 ראה גבורות ה' (פנ"א) דמש"נ בהגדה "לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", הכוונה בזה* להמצות שאכלו בעת יציאתם ממצרים, עיי"ש. ובאור התורה רד"ה הא לחמא (ויקרא כרך ב' ע' תנג) דהמצה שנקראת לחם עוני היינו מה שאכלו כשיצאו ממצרים (אבל עיי"ש בסוף המאמר),

ומכיון שלחם עוני שולל מצה עשירה, הרי מובן, שלא אכלו אז מצה עשירה.

7 סוף פסחים בדיני הסדר בשם רבינו מאיר. ופליג בזה על הרמב"ם הל' חו"מ פ"ח.

8 שם בסוף המס' (קיט, ב).

9 ראה פסחים קטו, רע"א (לענין מרור).

10 ירושלמי פסחים ר"פ ערבי פסחים (הובא בתוד"ה לא יאכל - פסחים צט, ב). רמב"ם הל' חו"מ ספ"ו. טוש"ע או"ח סתע"א ס"ב. שו"ע אדמו"ר הזקן שם ס"ד.

11 טוש"ע שם. שו"ע אדמו"ר הזקן שם.

* וידועה השקו"ט והפירושים בזה - כמה וכמה מהם הובאו בתו"ש מילואים לדרך כב סימן ה' פרק א'. וראה לקמן הערה 39.

12 ראה תוד"ה לא יאכל שם (בסופו): אבל מצה עשירה שריא וכן היה נוהג ר"ת. הג"מ הל' חו"מ ספ"ו. ועוד.

13 רש"י עה"פ.

14 ראה ריטב"א להגש"פ פי' הא לחמא. גבורות ה' רפנ"א. ועוד.

15 פסחים לה, א. רמב"ם שם פ"ו ה"ד. שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח ר"ס תנג.

16 וכמש"נ ושמרתם את המצות. וראה שו"ע אדמו"ר הזקן חאו"ח סתנ"ג ס"ד. וראה לקמן בפנים ובהערה 20.

עשירה בעבודת ה':

"לחם עוני" הוא מבצק שיש בו רק קמח ומים - ומים אין בהם (ואין הם נותנים) טעם; ואילו מצה עשירה היא מעיסה שנילושה ביין, שמן, דבש²² (או מי פירות אחרים²³), הנותנים טעם בעיסה.

והענין בעבודת ה'²⁴: "לחם עוני" הוא העבודה דקבלת-עול (לא מצד הרגש "טעם" ועונג), דהגם שאין לאדם כל הסברה בשכלו (וממילא) אין לו "טעם" ועריבות בעניני אלקות, אעפ"כ הוא עובד את ה' בקבלת-עול; ואילו "מצה עשירה" היא העבודה מצד טעם ודעת, עבודה שיש בה "טעם" ועונג.

בשעה שעבודתו של יהודי היא רק מצד קבלת-עול, ללא ה"טעם" הבא מהשכל והמדות, הרי הוא במצב שבו מצד השכל והמדות יש נתינת מקום לנהוג באופן אחר, נתינת מקום לרע, אלא שבכח הקבלת-עול הוא כופה את הרע (אתכפיא) ועובד את הוי"; אבל כאשר העבודה היא מצד טעם ודעת (ובשלימותה), אזי השכל והמדות שוללים את האפשרות לעשות היפך רצון העליון - אין כל מציאות של רע (אתהפכא).

וזהו הקשר בין שני סוגי המצה [א) מצה עשירה, (ב) מצה מדברים שאין באים לידי חימוץ] - כי, בפנימיות הענינים, פרט אחד הוא

דברים שאין באים לידי חימוץ - טעם אחד להם בכתוב ("כי בחפזון יצאת גו"), מובן, שחסרון שוה, בכללות, הוא שמונע לצאת י"ח אכילת מצה בשני סוגי מצה אלו.

לאידך גיסא, מצינו שאע"פ שדין מצה עשירה נאמר רק בפסח דורות (כנ"ל ס"א), הרי גם בפסח מצרים נצטוו כבר על (כללות) דין זה במצה דליל פסח, שצריכה להיות (מעיסה אשר) "יכולה לבוא לידי חימוץ"¹⁷ - וכמו שדרשו (בירושלמי¹⁸) מהכתוב¹⁹ "ושמרתם את המצות", שאין יוצאים י"ח אלא ב"מצה שצריכה שימור"²⁰. והיינו, דאע"פ שבפסח מצרים היו יכולין לצאת י"ח אכילת מצה ע"י מצה עשירה, מכל מקום, היתה מצה זו צריכה להיות באופן ש"צריכה שימור" [לדוגמא: ע"י עירוב מים במי הפירות, דע"ז העיסה באה לידי חימוץ, ואדרבה - ממחרת להחמיץ²¹].

ה. הביאור בכל זה (בפנימיות הענינים) יובן בהקדים הסברת החילוק בין "לחם עוני" למצה

17 לשון אדמו"ר הזקן שו"ע סת"ב סוס"א. - והיינו, לא רק שהדגן צ"ל "מדברים הבאים לידי חימוץ" (שזה נלמד מ"לא תאכל עליו גו" כנ"ל בפנים), אלא שגם העיסה צ"ל - זו שיכולה לבוא לידי חימוץ וצריכה שימור*, כמו שנתבאר בארוכה בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ו) ע' שצו ואילך (וש"נ).

18 פסחים פ"ב ה"ד.

19 בא"ב, יז (היינו שנצטוו על זה עוד בהיותם במצרים).

20 עיין רמב"ן במלחמת ה' פסחים פ"ב (לו, א). וראה מ"מ הל' חו"מ פ"ו ה"ה (הובא בב"י לטאו"ח סת"ב ד"ה ומ"ש אם לש). שו"ע אדמו"ר הזקן הנ"ל.

וראה בארוכה שו"ת צמח צדק חאו"ח סנ"ז אות ב' - שגם הבבלי (פסחים מ, א. הובא בשו"ע אדמו"ר הזקן סתנ"ג סי"ד) ס"ל דרשה זו דירושלמי. וראה בארוכה הגש"פ הנ"ל שם.

21 ראה בכל זה טושו"ע או"ח סי' תסב ס"ב. שו"ע אדמו"ר הזקן שם ס"ג.

* ומ"מ צריך גם הלימוד ד"לא תאכל גו" - שאין יוצאין במצה של טבל אף שצריכה שימור - ראה הגש"פ הנ"ל שם. ועוד י"ל. ואכ"מ.

22 לשון הגמרא - פסחים לה, א. לו, א. וברמב"ם שם (פ"ה ה"כ. פ"ו ה"ה) מוסיף "חלב". והוא ע"פ עובדא דריב"ל (פסחים לה, א) - ב"י סת"ב שם.

23 ברמב"ם שם (פ"ו ה"ה) דבשאר מי פרות יוצאין י"ח (וראה כס"מ שם פ"ה ה"ב). אבל ראה ב"י לטאו"ח סת"ב שם: לא ראיתי לשום אחד מהפוסקים שחילק בין יין ושמן ודבש וחלב לשאר מי משקין. וראה פר"ח או"ח ר"ס תסב.

24 בהבא לקמן - עיין תורה אור ס"פ ויקהל ד"ה קחו (פט, ג. צ, ב), וביאוריו בתורה אור שם בהוספות (קיד, ג ואילך. קטו, ד. קטז, ב). אור התורה שם (ע' ב'קסג ואילך. ב'קעא ואילך. ב'קפא). אור התורה ד"ה הא לחמא (דלעיל הערה 6) ע' תנח ואילך. וראה ג"כ לקוטי תורה ויקרא ו, סע"ג ואילך.

נדרשת העבודה דקבלת-עול ואתכפיא - "לחם עוני" דוקא³².

ז. הטעם לכך שבפסח אין יוצאים י"ח במצה עשירה אינו רק משום שענינה אינו בדומה לגאולת מצרים, שהיתה באופן של "ברח העם" [קבלת-עול ואתכפיא, כנ"ל], אלא גם משום שבלחם עוני (וכן בגאולת מצרים) יש יתרון לגבי מצה עשירה (והגאולה דלעתיד לבוא):

אע"פ³³ שבאתהפכא (מצה עשירה) מתבטל הרע לגמרי, הנה באתכפיא יש מעלה - שעבודה זו דוקא כרוכה ביגיעת האדם, ללחום במנגד ולהתגבר על הרע.

בסגנון אחר: ענין האתהפכא מבטא את זה שהאדם נעשה מאוחד עם אלקות ע"י זיכוך עצמו עד כדי כך שמציאותו אינה מותרת מקום לרע; ואילו באתכפיא מתבטא הביטול וההכנעה לאלקות - דאע"ג שמצד השכל והמדות שלו יש מקום לרע, הרי הוא כופה את עצמו, עושה היפך המתבקש מצד מציאותו שלו, ומקיים את הרצון העליון.

וזהו אחד הביאורים לכך שגם בגאולה העתידה יהיה זכר ליציאת מצרים³⁴ - כי תכלית הכוונה היא שיהיו שתי המעלות, כך שגם כשיעמוד האדם במדרגת אתהפכא - זיכוך מציאותו בתכלית עד שאין נתינת מקום לרע כלל - תהיה בו גם המעלה דאתכפיא³⁵ (גאולת מצרים), ביטול האדם, הבא לידי ביטוי בעבודה ויגיעה.

וככה תרל"ז בתחילתו, שם פק"ט. ד"ה כי בחפזון תש"ח (והמשכו). ועוד.

(32) ראה עד"ז אור התורה סד"ה הא לחמא הנ"ל.

(33) ראה בכל זה במקומות שנשמנו בהערה 24.

(34) משנה ברכות ספ"א. ונאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו), "כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים" (ישעיה יא, טז).

(35) ראה סד"ה כימי צאתך תש"ח: בחפזון יצאת למען תזכר כו', ועל דרך משל ענג המלך בנצחון דוקא . . . כד אתכפיא סטרא אחרא כו'.

תוצאה מזולתו: עבודה באופן ד"מצה עשירה" (בשלימותה) - מצד שכל ומדות - שוללת בדרך ממילא את האפשרות לחימוץ ורע²⁵ [כמצה עשירה כפשוטה, אשר (על-דרך הרגילה²⁶) אינה יכולה לבוא לידי חימוץ];

ודוקא (עבודת) "לחם עוני" - קבלת-עול - נותנת מקום לחמץ ורע ("יכול לבוא לידי חימוץ"), אלא שהאדם כופה את הרע ואינו מניח אותו לבוא להתפשטות הגבהה וחימוץ - ע"י "ושמרתם", עבודה והתעסקות.

ו. שני אופני עבודה אלו באים לידי ביטוי גם בשני האופנים הכלליים של הגאולה - גאולת מצרים והגאולה העתידה:

ביציאת מצרים נאמר²⁷ "כי ברח העם" (חפזון), כי "הרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו²⁸" ולכן היו מוכרחים לברוח מהרע (טומאת מצרים²⁸) - וזהו ענין "לחם עוני", העבודה דאתכפיא; משא"כ לעתיד לבוא יקויים "לא בחפזון תלכו"²⁹, "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"³⁰, מצב של אתהפכא - מצה עשירה.

וזהו הביאור על כך ש"בחפזון יצאת" הוא טעם לכך שהמצה דליל פסח אינה יכולה להיות מצה עשירה (או מצה העשויה מדברים שאין באים לידי חימוץ): כיון ש"בחפזון יצאת גו", לפי שהרע עדיין היה בתקפו, (כנ"ל)³¹, אזי

(25) ראה תורה אור ס"פ ויקהל (ועד"ז - בשאר המקומות דלעיל הערה הקודמת): מצה עשירה . . . שאינה באה לידי חימוץ כלל.

(26) דכשאר מערבין בה מים - מי פירות (לבד) אין מחמיצין (פסחים לה, ריש ע"ב. וש"נ. רמב"ם הל' חו"מ פ"ה ה"ב. טושו"ע (ושו"ע אדמו"ר הזקן) ס"י תסב).

(27) בשלח יד, ה.

(28) תניא פל"א.

(29) ישעיה נב, יב. וראה המשך וככה דלקמן הערה 31.

(30) זכריה יג, ב.

(31) ראה בענין דה"חפזון" - לקוטי תורה אמור לה, ב. במדבר א, ג. ובארוכה - אור התורה בא ע' רצא ואילך.

בדרך מלחמה וקבלת-עול (כנ"ל ס"ה) - מכל מקום, הביטול והקבלת-עול צריכים להיות לא (רק) בדרך הכרח, אלא צריך "לקשר ולחבר" את הביטול גופא ל"מציאות" האדם - שגם השכל והמדות שלו "יסכימו" לביטול ולקבלת-עול, ואזי העבודה דקבלת-עול נעשית מתוך תענוג.

כלומר: ענין הגאולה העתידה שישנו בגאולת מצרים אינו עבודה של שכל ומדות בפני עצמם [המביאה סוף-כל-סוף לידי אתהפכא, כנ"ל ס"ה] - אלא היא פרט בעבודת האתכפיא (דגאולת מצרים), שהעבודה דקבלת-עול היא מתוך תענוג.

[ועל-דרך-זה גם ענין גאולת מצרים שיהיה נזכר לעתיד לבוא - הוא "פרט" בגאולה העתידה: עיקר העילוי לעתיד הוא זיכרון מציאות האדם (אתהפכא), אלא שהזיכרון לא יהיה מדוד ומוגבל רק בהתאם למדה שבה זיכרון האדם את עצמו (מצד ה"מציאות" שלו), אלא הוא יהיה גדול יותר ממדידות המציאות שלו (מעלת הביטול)].

י. וזוהי גם ההסברה לכך שהמצה שאכלו בני ישראל במצרים (כהכנה ליציאת מצרים) היתה יכולה להיות מצה עשירה³⁹, אבל, לאידך גיסא - הוכרחה להיות "מצה שצריכה שימור":

מצד ההתכללות של הגאולה העתידה בגאולת מצרים, יש מקום למצה עשירה גם בתוך מצרים; אבל מה שבתוך מצרים יכול להיות "מעין" לעתיד, זהו רק בפרט זה שהיא

39) באור התורה סד"ה הא לחמא הנ"ל איתא, דה"לחם עוני" הוא המצה שאכלו לפני חצות, עיי"ש [ועפ"ז מבאר מש"נ בהגדה "לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים"], וכן מוכח בתורה אור שבהערה 24 (פט, ג. קיד, ג. עיי"ש).

וי"ל ד"לחם עוני" יש בו כמה וכמה ענינים (כולל ג"כ שעונים עליו דברים הרבה - פסחים לו, א. קטו, סע"ב) ומצה עשירה כזו שצריכה שימור נקראת ג"כ (בכללות) "לחם עוני" (מכיון שענינה אתכפיא - ענין עיקרי בלחם עוני). וראה הערה הבאה.

ח. והנה, רבינו הזקן מבאר בתורה-אור³⁶, דבמה שנאמר גבי גאולת מצרים "ואנכי אעלך גם עלה"³⁷ - שתי עליות - בא הכתוב לרמז גם על העליה השנייה שתהיה בגאולה העתידה.

ומזה מובן, ש(כשם שענין גאולת מצרים יהיה "נזכר" - פירוש, שתהיה לו פעולה והשפעה - גם בגאולה העתידה, כן הוא גם לאידך גיסא - שאף) בגאולת מצרים צריכה להיות ניכרת ומורגשת (הבטחת ודיבור³⁸ הקב"ה על) הגאולה העתידה.

וההסברה בזה: היאך יכול האדם לפעול בעצמו שגם כאשר הרע הוא בתקפו [והרי אפילו לאחרי ששובר את רוחו, עדיין נשאר הרע בתקפו (כמו ביציאת מצרים, שהוצרך להיות "ברח העם")], יהיה לו התוקף והחוזק הדרוש ללחום ברע (ולנצחו) - הנה בזה מסייעת ההכרה וההרגשה, שסוף-כל-סוף העבודה דאתכפיא תביא לאתהפכא.

ולכן, עוד קודם התחלת גאולת מצרים, היה הדיבור וההודעה על שתי העליות - "אעלך גם עלה" - גם הגאולה העתידה.

ט. ענין זה, שמזכירין גאולה העתידה בגאולת מצרים, אין פירושו רק הודעה על ענין שיהיה בעתיד, אלא זוהי גם נתינת כח להמשיך ענין זה בעבודת האדם בהווה, כך שתיכף בהתחלת עבודת האדם (גלות מצרים) יהיה "מעין" הגאולה העתידה.

לכאורה יכול האדם לשאול: כיון שעדיין עומד הוא בתחילת העבודה, והרע עדיין בתקפו - איך יכול להיות בו (אפילו) "מעין" הגאולה העתידה, שענינה אתהפכא (העדר הרע)?

והביאור בזה: אף שבתחילת העבודה ענין ביטול (מציאות) הרע איננו, ולכן העבודה היא

36) ר"פ שמות.

37) ויגש מו, ד. ובתורה אור הנ"ל: וכן בשמות ג' פסוק יד א"ל ענין הגאולה האחרונה כו'.

38) דחשיב מעשה (ב"ר פמ"ד, כב. ועוד).

ה"י⁴¹, היינו, שבאותה שעה עמדו בתנועה של קבלת מלכותו יתברך⁴², הבאה קודם הקבלת-עול לקיום ציוויי ה' [וכלשון חז"ל⁴³: יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עול מצות].

ובמצב זה אסור שיתערב כל ענין של "מציאות" האדם - על-דרך דברי חז"ל⁴⁴ ד"מאן דמחוי במחוג קמיה מלכא" עונשו הוא היפך החיים; ולכן אסור שיהיה בזה ה"טעם" והעונג דמצה עשירה, דקבלת מלכותו של הקב"ה (שבה נעשה האדם עבד ה') היא רק ע"י "לחם עוני"⁴⁵, ביטול בתכלית.

(משיחות אחרון של פסח וש"פ שמיני תשכ"ו - לקוטי שיחות חלק טז, בא ד בתרגום ללשון הקודש)

"עשירה" - שהקבלת-עול גופא תהיה מתוך "טעם" ועונג, אבל לא בענין של אינה "יכולה לבוא לידי חימוץ" (אתהפכא), שאינה יכולה להיות כאשר הרע עדיין בתקפו.

יא. אמנם, כל זה אינו אמור אלא על זמן היות בני ישראל במצרים, קודם הגאולה; אבל ביציאה ממצרים לאחרי הגאולה [וכן במצה שאנו אוכלים בליל הפסח, זכר ליציאת מצרים], מוכרח להיות "לחם עוני" דוקא⁴⁰.

וההסברה בזה: יציאת מצרים פעלה שבני ישראל חדלו להיות "עבדי פרעה" ונעשו "עבדי

(40) ויש לעיין איך לתווך זה עם הידוע (לקוטי תורה צו ד"ה להבין מ"ש בהגדה. ד"ה ששת ימים (הא'). סדור ד"ה והגדת. ובכ"מ) דמצה: [שלפני חצות היתה צריכה שימור ו]שלאחרי חצות (ואילך) לא היתה יכולה לבוא לידי חימוץ (מצד זה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים כו'), ובהמשך תער"ב (ח"ב ע' תתקלג) ש"היא בחינת מצה עשירה כו'".
ואולי י"ל ע"פ המבואר באור התורה ויקהל (ס"ע ב'קסא"ב) דגם זה שלא הספיק כו' הוא "כמו בחינת אתכפיא רק שזהו בפנימיות" (ראה לקמן בפנים, דיציאת מצרים ענינה קבלת מלכות שמים, ביטול בתכלית), ולכן נקראת גם כן - מצד ענין עיקרי זה - "לחם עוני", מכיון שהוא רק אתכפיא ולא אתהפכא [שזה נעשה רק בספירת העומר כו'], כבהערה הקודמת.

(41) ראה בהר כה, מב. שם נה. מגילה יד, א.

(42) ראה ד"ה הא לחמא הנ"ל ע' תנג ואילך.

(43) משנה ברכות פ"ב מ"ב. וראה מכילתא יתרו כ, ג. ועוד.

(44) חגיגה ה, ב. וראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1050 [במהדורה זו - שיחה ב לפרשת קרח ס"ד] ובהערה 13 שם.

(45) ראה גם לקוטי תורה שבהערה 24.

לקוטי שיחות חלק י"ז חג הפסח שיחה ב'

בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת מצרים⁶, הרי מובן, שגם הסיפור ביציאת מצרים בליל פסח מבטא ומגלה את התוכן והענין הכללי של יציאת מצרים ואת היותו "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו כו".

והנה מצות הסיפור ביציאת מצרים בליל פסח נלמדת⁷ מהכתוב⁸ "והגדת לבנך", וזוהי מצות אמירת ההגדה⁹.

(6) חינוך שם.

(7) סהמ"צ להרמב"ם שם. וכן הוא במנין המצוות שבירושלמי ספר היד. ה' חו"מ רפ"ז (ושם הוסיף לפני זה: שנאמר זכור את היום הזה גו'*) ומנין שבלייל חמשה עשר ת"ל והגדת לבנך גו'). חינוך שם. שו"ע אדמו"ר הזקן חאו"ח סתע"ג סמ"ב.

(8) בא יג, ח.

(9) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן שם "היינו אמירת ההגדה שהיא מ"ע מן התורה כו' שנאמר והגדת לבנך". ובאבודרהם סדר הגדה ופירושה: ונקראת הגדה על שם והגדת לבנך. ועוד מפני שמגיד בה ענין יציאת מצרים הנסים ונפלאות וכו' ויש מפרשים הגדה שהוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים - הובא בהגש"פ הנ"ל ע' ה.

וכל זה הוא בעיקר הנאמר בהגדה אחר סימן "מגיד", אף ששם "הגדה" בכללותו כולל גם הענינים של שאר הסימנים. ולהעיר מדויק לשון הרמב"ם בסוף ה' חו"מ "בנוסח ההגדה" שמתחיל רק מ"בבהילו... הא לחמא עניא" עד "גאל ישראל" (וראה שם פ"ז סוף ה"ה). משא"כ שאר

א. ידועי שישנם חילוקים בין החיוב והמצוה של זכירת יציאת מצרים בליל פסח ובין חיוב זה בכל ימות השנה. אחד החילוקים הוא², שבכל השנה די בזכירה בעלמא - "מצוה להזכיר יציאת מצרים"³, ואילו בליל פסח המצוה היא - סיפור ביציאת מצרים, ובלשון הרמב"ם⁴: "מצות עשה של תורה לספר⁵ בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים כו".

וכיון שסיפור וזכירת יציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו" ו"באו"⁵ לנו מצות רבות על זה מצות עשה ומצות לא תעשה כו' ועל כן אנו אומרים לעולם

(1) הובאו ונסמנו בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת) ע' טו.

(2) הגדת מעשה נסים (לבעל חוות דעת) בפתחה. שבח פסח. סידור מהרי"ד. מלבי"ם בא יג, ח. וראה הגש"פ הנ"ל שם. וראה בארוכה לקוטי שיחות חכ"א ע' 71 ואילך.

(3) רמב"ם ה' ק"ש פ"א ה"ג.

(4) ה' חמץ ומצה רפ"ז.

(5) ועד"ז לשונו בהמצוות שבהכותרת לה' חו"מ "לספר ביציאת מצרים באותו הלילה" (וכן הוא לשון אדמו"ר הזקן ריש ה' פסח). ועד"ז במנין המצוות בריש ספר היד ובסהמ"צ מ"ע קנז (וראה מנ"ח מצוה כא "כנראה מהר"ם והרהמ"ח כאן").

(5*) כן הוא בחינוך הוצאת שעוועל (מצוה י). ובחינוך לפנינו (מצוה כא) "בא".

(* וראה בארוכה לקוטי שיחות הנ"ל.

ועל־דרך־זה גם ב"סיום" של "ניסים ונפלאות שעשה לנו הקב"ה באותו זמן"¹⁸ - סיום הפיסקא "כמה מעלות טובות למקום עלינו"¹⁹ - "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו"²⁰. ולהבין את התוכן הכללי של ענין ההגדה והסיפור ביציאת מצרים, יש להקדים ולבאר

(18) לשון אבודרהם הנ"ל (הערה 9).

(19) כלשון הנ"ל (הערה 17) מר"א בנו של הרמב"ם כתב על הדרשות ד"ר"י הגלילי אמר כו' ר"א אמר כו' ר"ע אומר כו' ואח"כ אומר כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו' על אחת כמה וכמה וכו' ועליו ועל כיצא בו נאמר כל המרבה וכל המאריך ביציאת מצרים הרי זה משובח.

(20) ראה יבין שמועה להרשב"ץ ד"ה כמה מעלות טובות בסופו: ובוה השלמנו לדרוש מארמי אובד אבי לספר ביציאת מצרים. וראה לשונו שם בתחלת הפי' ובמאירי פסחים שם. משא"כ חלק ההגדה שלאח"כ ר"ג היה אומר כל שלא אמר כו' אף שגם זה הוא חלק מההגדה (כלשון הרמב"ם שם פ"ז סה"ה) וקיום מצות סיפור ביציאת מצרים*, והרי ג"ז נכלל בסימן "מגיד" (ואם לא אמרם לא יצא ידי חובת והגדת** - רשב"ץ שם ד"ה ר"ג היה אומר) - מ"מ, הרי כפשוטו אי"ז הסיפור ד"נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים" (לשון הרמב"ם הל' חו"מ רפ"ז. וראה גם לשון החינוך שם. אבודרהם הנ"ל). וראה אבודרהם פי' ר"ג היה אומר (ועד"ז ברשב"ם (להגש"פ) וכל בו שם): פי' אע"פ שיאכל פסח ומצה כו' לא יצא יד"ח אם לא יאמר שלשה דברים אלו למה הם באים שמצאנו שהכתוב הקפיד באמירה ובהגדה***.

השייכות דהנקודה כללית כו' להסיום של כללות סימן מגיד (ולא רק דסיפור "נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים") - ברכת "אשר גאלנו כו'" - ראה לקמן הערה *62.

(* ראה הגדה של פסח הנ"ל ד"ה לא יצא. הגש"פ הנ"ל עם ביאורים (קה"ת, תשמ"ו) ע' קמג. לקוטי שיחות חט"ז ע' 216 [במהדורה זו - שיחה א לחג השבועות ס"ט]. וש"נ.

(** אבל ראה רבינו מנוח לרמב"ם שם ה"ה. חדא"ג מהרש"א פסחים קטז, א ד"ה כל מי. של"ה קנו, ב (מצה עשירה). צל"ח פסחים שם. ועוד.

(*** לכאורה יש לקשר פי' האבודרהם הנ"ל עם פירש"י ורא"ש שהובאו בהגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ולקוטי שיחות שם. ואכ"מ.

וכיון שתוכנו של דבר מתפרש בגלוי ובהדגשה בהתחלתו ובסיומו, הרי מובן, שתוכן הסיפור ביציאת מצרים, באופן שמודגש בו היותו יסוד עיקרי וכללי, מצוי בעיקר בהתחלה ובסיום של "עיקר נוסח ההגדה שתיקנו חכמים חובה על הכל"¹⁰ (כדאיתא במשנה¹¹ "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" -) "מתחילת"¹⁰ עבדים היינו", "מתחילה"¹² עובדי עבודה זרה היו אבותינו"¹³, ואחר כך הפיסקא "והיא שעמדה וכו'" - סיום "ענין מצרים"¹⁴ והמבוא¹⁵ אל החלק העיקרי של "ספורי לבן ויעקב"¹⁴ - "ודורש מארמי אובד אבי"¹⁶.

וכן: מאחר שלפי "נוסח ההגדה" ע"פ "מנהג שנהגו כל ישראל מדורות הראשונות"¹⁷ פותחין בפסקא "הא לחמא עניא", הנאמרת מיד בתחילה, אף קודם "מה נשתנה", מובן שגם ב"התחלה" זו מודגשת נקודה כללית.

הענינים הם רק "סדר עשיית מצות אלו כו'" (שם רפ"ח).

(10) שו"ע אדמו"ר הזקן שם סמ"ג.

(11) פסחים קטז, א.

(12) כב' הדיעות בגמרא שם.

(13) ראה כל בו פסקא מתחלה: פי' כאן הוא תחילת ההגדה. ובאבודרהם: עתה מתחיל סדרו של אביי (וראה שם פי' עבדים היינו. הגש"פ הנ"ל ע' יד ד"ה עבדים). וראה לשון הרמב"ם שם ה"ד. וראה הדיעות בזה - אנציקלופדיה תלמודית ע' הגדה ס"ה, ושי"נ.

(14) ראה זבח פסח הובא בהגש"פ הנ"ל ע' כא ד"ה צא ולמד.

(15) ראה הגש"פ שם ד"ה ולמד, ושי"נ.

(16) משנה שם. וברמב"ם שם פ"ז ה"ד: והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה, ובא בהמשך למ"ש "ומסיים בדת האמת . . . ליחודו וכן מתחיל ומודיע כו' ומסיים בנסים . . . ובחירותינו". ולכאורה משמע קצת שמפרש מ"ש במשנה "ודורש מארמי אובד אבי" הוא חלק (או עכ"פ תנאי) ב"ומסיים בשבח". וראה אנציקלופדיה שם.

(17) שו"ע אדמו"ר הזקן שם סמ"ג בסופו. ולשון הרמב"ם בהכותרת להגדה "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא" (ומביא שם בתחלתו הפי' "בבהילו . . . הא לחמא עניא"). וראה לשון הר"א בן הרמב"ם (נעתק בהגש"פ הנ"ל ע' כו) "ואמירת זה מנהגנו ומנהג קדמונינו אבא מארי ז"ל והקודמין לו וחכמי המערב".

הסיפור ביציאת מצרים, צריך להיות מודגש ענין החירות דהשתא, ולפיכך "צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות"²⁵. ואילו בפסקא זו אומרים אנו ומספרים "השתא הכא כו' השתא עבדין" - היפך החירות.

ג. לכאורה היה אפשר לומר (בדוחק), שבאמירת "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" עיקר מגמתנו להדגיש שרק "אבהתנא" היו במצרים, ואילו אנו איננו במצרים; ועל-דרך-זה בסיום, "השתא הכא כו' לשנה הבאה כו'", הכוונה היא על-דרך דברי המשנה "מתחיל בגנות (ומסיים בשבח)".

אבל באמת אין לומר כן, ומכמה טעמים:

א) עפ"ז היה לנו להזכיר (עניניה של) פסקא זו לאחרי שאלת "מה נשתנה", ולא לפני (וכשאר חלקי ההגדה), שהרי "אמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו"²⁶.

ב) הכלל "מתחיל בגנות" (על-מנת שיהא ניכר וכולט יותר ה"שבח") מתאים לחול רק על ענין לשעבר, וכמו שאמרו כן חז"ל לענין מה שמתחילין "עבדים היינו לפרעה, מתחילה עובדי עבודה זרה כו'" ("מתחיל בגנות"), ולאחרי זה אנו ממשיכים ("ומסיים בשבח") בסיפור המצב עתה - "ויוציאנו ה' אלקינו משם כו'", "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו"²⁷, כי באופן זה מודגשים ומורגשים ביתר שאת ה"שבח" וההודיה לה'²⁸, וממילא מעורר הדבר רגש של חירות.

אך כלל זה אינו מתאים, כמובן, בשעה שההתחלה היא ב"גנות" שהיא בהווה - "השתא הכא כו' השתא עבדין כו'", דאמנם אנו מתפללים

דיוקים אחדים בפסקאות הנ"ל²¹.

ב. הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כו':

הפסקא "הא לחמא עניא" באה לאחרי הסימן "מגיד"²². ומזה מובן, שטעם אמירת פסקא זו בתחילת עריכת הסדר אינו (רק) מפני שתוכנה הוא הזמנת כל מי שאין להם צרכי הסעודה והפסח אל שולחן הסדר - דאם כן צריך היה לאומרה לפני התחלת הסדר, בבואו לביתו מבית-הכנסת (או אף לפני כן - בהיותו בבית-הכנסת עצמו, שהרי "כל דצריך" נכלל גם מי שצריך לספק לו ארבע כוסות וכו'²³, החל בכוס הראשונה של הקידוש) - אלא הטעם שפסקא זו נאמרת בהתחלה הוא (גם ובעיקר) מפני שהיא (ההקדמה ו)ההתחלה דסיפור ביציאת מצרים, ולכן היא באה דוקא (מיד) לאחר הסימן "מגיד".

ואינו מובן²⁴: מהו הקשר בין שלשת הענינים שבפסקא זו לענין הסיפור ביציאת מצרים? ואדרבה: א) תוכן התחלת הפסקא, "לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" אינו סיפור על יציאת מצרים, אלא להיפך, על העוני במצרים; ב) גם בסיום הפסקא "השתא הכא כו' השתא עבדין" מודגש היותנו עתה במצב של גלות ו"עבדין" - ההפך מ(סיפור) הגאולה.

ואם כן, מה לפסקא זו ולסיפור ביציאת מצרים? והלא בכללות סדר המצוות והענינים בלילה זה השתא, ובראשם אמירת ההגדה,

21) בכמה ענינים (דיוקים וביאורים) שבאו לקמן יש לעורר ולהעיר מכמה מפרשי ההגדה שהובאו בהגש"פ הנ"ל, וכן בהגדה שלמה (להר"מ כשר), ועוד - ורק אחדים נפרטו בהערות דלקמן.

22) ראה הערה 17.

23) שהרי הכוונה ב"כל דצריך ייתי ויפסח" היא (לא לקרבן פסח, כי אם) ש"יבוא ויעשה סדר הפסח", "מצה של מצוה . . . חרוסת ומרור ויין לארבעה כוסות" (אבודרהם. ועד"ז בכלבו "מי שצריך כרפס וחרוסת כו").

24) וראה הגש"פ הנ"ל "ביאורים" לפסקא זו (ע' קב ואילך).

25) שו"ע אדמו"ר הזקן סתע"ב ס"ז.

26) שו"ע אדמו"ר הזקן סתע"ג ס"ד.

27) וראה לעיל הערה 16.

28) להעיר מגבורות ה' למהר"ל פנ"ב. מהר"ל להגש"פ דברי נגידים כו'. ועוד.

המהר"ל³³: "והם דברים שיכחיש הכתוב והאמת כי לא נמצא בשום מקום לא בכתב ולא במשנה ולא בתלמוד שהמצרים היו מאכילים את ישראל מצה"³⁴.

ובנוסף לזה: אילו כן היתה הכוונה, היה בעל ההגדה מציין מקור לדבר, כדרכו בכל המשך ההגדה.

ה. עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה כו' ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו כו' הרי אנו ובנינו כו' משועבדים היינו כו'.

וידועה השאלה על זה³⁵: הגזירה על גלות מצרים ("ועבדום וענו אותם") היתה רק על משך "ארבע מאות שנה"³⁶, ואם כן מה פשר הדבר: "ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא?" והלא הגלות לא היתה יכולה להימשך יותר מארבע מאות שנה, ומיד בתום תקופה זו היה נפקע השעבוד מישראל.

אילו היו בני ישראל משועבדים מצד מהותם ותכונתם, היתה נדרשת פעולה מיוחדת כדי להסיר מהם את תכונת העבדות. אבל כיון שבני ישראל היו בעצם בני חורין, ורק מצד גזירת ברית בין הבתרים נעשו עבדים, הרי מיד בתום הזמן הקצוב היה צריך להתבטל השעבוד בדרך ממילא, והיה עליהם לשוב ולהיות בני חורין.

ואין לומר שנזקקו לכך ש"הוציא הקדוש

ובטוחים (וזו נחמתנו)²⁹ אשר "לשנה הבאה בארעא דישראל" ו"לשנה הבאה בני חורין", אך אין זה אלא רגש של תקווה (לחירות ב) עתיד, ולא רגש של חירות בהווה בלילה זה.

ועל-דרך-זה צריך להבין, כנ"ל, בכבא השניה, "כל דכפין ייתי ויאכל כל דצריך ייתי ויפסח": מהו הקשר בין ענין זה ל"מגיד" - הסיפור ביציאת מצרים?

וע"פ כל הנ"ל בהכרח לומר, שאע"פ שהפיסקא "הא לחמא עניא" אינה חלק מהסיפור ביציאת מצרים גופא, שהרי סיפור זה נאמר בעיקר בדרך תשובה לשאלת מה נשתנה כו', כנ"ל, מכל מקום, נוגעת היא לתוכן "מגיד", הסיפור ביציאת מצרים, להיותה הקדמה כללית המבארת ומיישבת שאלה כללית על כל סדר לילה זה והסיפור ביציאת מצרים, כדלקמן.

ד. גם יש לדייק בלשון "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" - דאינו מובן, כמו שהקשו המפרשים: הלא המצה שאנו אוכלים עתה היא זכר למצה שאכלו בני ישראל בצאתם ממצרים, ואינה זכר למצה שאכלו בהיותם בארץ מצרים, וכנאמר בהמשך ההגדה: "מצה זו שאנו אוכלים כו' על שום שלא הספיק בצקת כו' שנאמר: ויאפו את הבצק גו' עוגות מצות גו' כי גורשו ממצרים גו'".

והתירוץ שהובא ע"ז³⁰ - שבני ישראל אכלו מצה במצרים, שכן היה דרכם בימים ההם להאכיל את השבויים מצה, "מפני שהוא קשה ואינו מתעכל במהרה כחמץ", או (כדברי הספורנו³¹) שזהו "לחם שהיו אוכלים בעוני ושלא היה להם פנאי להשהות עיסתם עד שתחמץ מפני נוגשים אצים" - כבר דחהו³²

(29) כהפ"י במפרשים לפיסקא זו - הובאו בהגדה הנ"ל הערה 21.

(30) אבודרהם כאן "ופירש ה"ר יהוסף האזובי בשם בן עזרא". ועד"ז בזבח פסח. ועוד.

(31) ראה טז, ג. ועד"ז בזבח פסח שם הטעם השלישי.

(32) ראה גם אור התורה דרושים לפסח רד"ה הא לחמא

עניא (ויקרא כרך ב' ע' תנג).

(33) גבורות ה' פנ"א.

(34) באור התורה סד"ה הא לחמא שם מבאר, דהיינו המצה שאכלו קודם חצות כדין אכילת פסח, ונצטוו על מצות יאכלוהו. וכ"כ בכלכו ועוד. ובזבח פסח שם כתב על טעם זה "אך גם זה אינו שוה לי כי היה ראוי לומר די אכלו אבהתנא ביציאתם ממצרים לא בארעא דמצרים שמורה על ההרגל והתמדה כל זמן ישיבתם שם". וצ"ע.

(35) ראה ריטב"א להגש"פ כאן. וראה בהבא לקמן במפרשי ההגדה לפיסקא ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שחישב את הקץ לעשות.

(36) לך טו, יג.

הבתרים⁴⁰, וכמו שהובאה מיד בסמוך ראייה לזה מן הכתוב "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר גו"⁴¹.

(ב) תוכן ההגדה הוא הסיפור ביציאת מצרים, "בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותינו"⁴², ואילו כל ענין זה, "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו כו", אינו קשור לסיפור ביציאת מצרים; ורק מפני ש"מתחיל בגנות" ("מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו") צריך להמשיך ולומר שאחר כך נתקרבו לעבודתו עד בוא הזמן ד"וירד מצרימה". ועפ"ז אינו מחזור: מדוע נחוץ להדגיש כאן שהקב"ה הוא שקרבנו לעבודתו? לכאורה היה צריך לומר ש"עכשיו (אחר כך)" אנו (או במפורש: אברהם⁴³) נעשינו קרובים ודבוקים בה' ובעבודתו (וכיוצא בזה).

ומכל הנ"ל מובן, שלצורך הסיפור ביציאת מצרים ("מגיד") נוגע פרט זה ש"עכשיו קרבנו המקום" - לא רק "אחר כך" (לגבי אברהם), אלא אף בנוגע לכל דורות ישראל שלאחריו עד "עכשיו" כפשוטו, וכדלקמן.

(40) אבל ברבינו מנוח לרמב"ם שם: ויציאת מצרים חזקה אמונתם כו'. וראה גם פי' ר"ד הובא בהגדה שלמה אות קמט.

(41) להעיר מלשון הרמב"ם שם "ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבו ליחודו". אבל ע"פ מ"ש בהל' ע"ז שם ספ"א יש לפרש ב' זמנים ב"ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" - בימי אברהם ובזמן גאולת מצרים. ואולי לכך סתם בהל' חו"מ, כי כוונתו גם על זמן גאולת מצרים (כמ"ש ברבינו מנוח הנ"ל). ועצ"ע. וראה הערה 43.

(42) רמב"ם הל' חו"מ שם.

(43) ראה רמב"ם הל' ע"ז שם ה"ג, ששמע שאברהם הכיר מעצמו, אבל בהל' חו"מ שם "שקרבו המקום לו כו". ועד"ז בפיה"מ: בחר בנו השם יתברך. (ובתרגום קאפאח: ובחרנו ה' לו לנחלה). ולכאורה זהו החילוק בין הקירוב בימי אברהם להקירוב בזמן גאולת מצרים, כמפורש ברמב"ם הל' ע"ז שם בסופו.

וראה לקוטי שיחות ח"כ ע' 18 ואילך [במהדורה זו - שיחה ג לפרשת נח ס"ה ואילך] (והערה 79 שם). חכ"ה ע' 48 [במהדורה זו - שיחה ב לפרשת לך לך ס"ב] (והערה 26 שם).

ברוך הוא כו" מפני שהיציאה לא היתה לאחר ארבע מאות שנה, אלא לאחר רד"ו שנה - כי, ראשית, אין ענין זה מבאר את עצם הצורך במעשה יציאה, אלא זהו ביאור על אופן החשבון דארבע מאות שנה, שלא מנאן הקב"ה מזמן הירידה למצרים, אלא מלידת יצחק; וכל זה אינו משנה את הענין, שבסיום הזמן הקצוב, אפילו לפי החשבון המוקדם, היה לבני ישראל להעשות בני חורין בדרך ממילא.

שנית, אנו אומרים שאלמלא כן "הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים" - וזהו היפך מה שנאמר "דור רביעי ישובו הנה"³⁷ - ואם כן עדיין קשה, איך אומרים אנו ד"אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים?"

ו. מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו:

צריך להבין: (א) ב"קרבו המקום לעבודתו" הכוונה היא לדורות שמזמן אברהם אבינו ואילך, שהוא היה הראשון שקרבו המקום לעבודתו יתברך (לאחרי "מתחלה וכו' אבותינו" - תרח³⁸). ואם כן, למה אומרים אנו "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", ולא "ואחר כך קרבנו המקום לעבודתו"³⁹?

ואף אם תמצי לומר שלשון "ועכשיו" כאן אין פירושה עתה ממש, בזמן אמירת ההגדה, אלא הכוונה היא לעת יציאת מצרים - עדיין קשה, שהרי "קרבונו" זה התחיל זמן רב לפני כן, קודם גלות מצרים, ואפילו לפני ברית בין

(37) לך טו, טז ובפרש"י.

(38) ברמב"ם שם: בימי תרח ומלפניו כופרין כו'. ובפיה"מ פסחים שם "איך היינו קודם אברהם כו". וראה גם ריטב"א להגש"פ כאן. ביאורי מהרש"ל לסמ"ג מ"ע מא (וראה לשון הרמב"ם הל' ע"ז פ"א סה"ב וריש הלכה ג). אבל ראה רשב"ץ שם ד"ה מתחלה "אחר שעבד לע"ז בתרח (כתרח?) אביו הכיר כו". וראה לקמן הערה 41.

(39) ראה הגש"פ הנ"ל ע' יט.

לעקור את הכל", ועל־דרך־זה בימי אחשורוש, כשהיתה הגזירה על "כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים גו".

ח. ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו:

צריך להבין: א) בכל שאר ארבע עשרה ה"מעלות טובות למקום עלינו" לא נתבאר מהי הטובה שב"מעלה" זו, ומצינו שבכמה מהן נתחבטו המפרשים להסביר את תוכן המעלה (כגון: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה"), ומדוע דוקא במעלה האחרונה, "ובנה לנו את בית הבחירה", נוסף ונתפרש גם טעם המעלה?

ב) אף אם תמצי לומר שהוצרך כאן לפרש את תוכן המעלה מאיזה טעם שהוא, הרי היה לו להזכיר המעלה הפשוטה ביותר המפורשת בכתוב⁴⁸ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - היינו, שהענין העיקרי במקדש הוא השראת השכינה⁴⁹ (ואע"פ שהכתוב קאי במשכן, ובעל ההגדה מיירי בבית הבחירה שלאחרי הכניסה לארץ - הרי אדרבה: מעלת בית המקדש, אפילו לגבי המשכן, היתה בכך⁵⁰ שהיתה נראית בו השראת השכינה ועד לגילוי אלקות במוחש (דעשרה נסים⁵¹ נעשו לאבותינו בבית המקדש)) - ולמה נקט כאן דוקא ענין "לכפר על כל עוונותינו"?

ג) יתר על כן: בנוסף לזה ש"ושכנתי בתוכם" הוא ענינו העיקרי של בית המקדש, הרי זהו גם עילוי השייך לכל ישראל (אף לאלו שאינם זקוקים לכפרה), משא"כ "לכפר על כל עוונותינו" הוא מעלה הנוגעת רק לאלו הזקוקים

ז. והיא שעמדה כו':

צריך להבין:

א) אילו היו אלו ש"עומדים עלינו לכלותינו" צדיקים גדולים יותר מישראל, מובן היה החידוש, שלמרות זאת "הקדוש ברוך הוא מציילנו מידם". אבל כיון שהם רשעים וזדים כו', למה יעלה על הדעת מלכתחילה שיוכלו ח"ו לכלות את ישראל, עד שצריך ליתן שבח והודיה⁴⁴ לה' על ש"מציילנו מידם"?

ובפרט שהעולם וכל אשר בו נבראו בשביל ישראל, כמאמר⁴⁵ "בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית", היינו שתכלית כל המציאות (ובכלל זה מציאותם של אומות העולם), היא "לצוות לזה" - כדי לסייע לישראל; ומה שהם עצמם אינם יודעים זאת, ואין הדבר נראה בגלוי - הרי הטעם לכך מובן: כדי שיהיה מקום לבחירה, לעבודה של "אתכפיא" ו"אתהפכא" כו', אבל אין זה משנה את הענין לאמיתתו. ואם כן, ההצלה מן ה"עומדים עלינו לכלותינו" היא ענין מוכרח שאי אפשר להיות באופן אחר כלל.

ב) בכללות ענין "שלא אחד בלבד וכו' והקדוש ברוך הוא מציילנו מידם" - דרוש ביאור: מאחר שנאמר כאן בפירוש "שבכל דור ודור עומדים עלינו", מהו הקשר של כל ענין זה לסיפור יציאת מצרים דוקא⁴⁶, ולמה אומרים אנו נוסח זה רק בהגדה בליל פסח ולא בזמנים אחרים של הצלה וישועה (כפורים וכיוצא בזה)?

ואדרבה: בגלות מצרים לא היה "עומד עלינו לכלותינו", כנאמר בהמשך ההגדה, "שפרעה לא גזר אלא על הזכרים"⁴⁷, משא"כ "לבן ביקש

(44) ראה הגדה הנ"ל ע' כ ד"ה להגביה.

(45) פרש"י ר"פ בראשית.

(46) בפשוטות בא בהמשך לפניו - ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם בין הבתרים ביחד עם ההבטחה על יציאת מצרים (כמ"ש בכמה מפרשים. וראה הגש"פ הנ"ל ע' יט ד"ה הבטחתו).

(47) אף שאח"כ אמר אריק חרבי גו' (ראה בהגש"פ שם). אבל זה לא נזכר בהגדה.

(48) תרומה כה, ח.

(49) ראה רמב"ן ר"פ תרומה.

(50) ראה רשב"ם (להגש"פ), אבודרהם וכל בו: יש לנו משכן ובבנין בית המקדש נתוספו עשרה נסים. ובזבח פסח: גם כי בבית המקדש נעשו בו נסים הרבה וכל המעלות שהזכיר נסים הם.

(51) אבות פ"ה מ"ה.

מצרים היתה ע"י הקב"ה, ה' אלקים אמת⁵⁸ שכל פעולותיו אמיתיות ונצחיות, אם כן היתה הגאולה ממצרים צריכה להיות גאולה נצחית - ואיך יתכן שאנו שרויים בגלות, ולא בגלות סתם, אלא בגלות קשה ומרה כל-כך, ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" בדוגמת מאורעות גלות ושעבוד מצרים (ועוד יותר מזה)?

(ב) כיון שבני ישראל יצאו "ברכוש גדול", כהבטחת הקב"ה, איך יתכן שישנה עניות בישראל (שהרי הבן רואה שמסובים על שולחן הסדר גם אורחים עניים - "דצריך" ו"דכפין")?

(ג) יתירה מזו: במצות ההגדה בעת הסדר, "והגדת לבנך", הנה "כנגד ארבעה בנים דברה תורה", היינו, שנמצא על-יד שולחן הסדר לא רק הבן החכם, אלא גם הרשע (וכן התם ושאינו יודע לשאול) - ומציאות זו קשה להבנה: הלא ידוע⁵⁹ שהרשעים שהיו באותו הדור לא נגאלו ממצרים (אלא מתו בשלושת ימי אפילה); ומאחר שבין בני ישראל שיצאו ממצרים לא היו רשעים - מאין הופיע לפתע פתאום בן רשע אצל בני ישראל⁵⁹?

[ואין לומר שהרשע שבהגדה, המסב אל שולחן הסדר, אינו מסוג הרשעים שמתו במצרים בשלושת ימי האפילה, שהרי מפורש בהגדה בתשובה לבן הרשע - "אילו היה שם לא היה נגאל".]

ושאלות אלו אינן שאלות של שכל והבנה סתם, אלא הן שאלות המפריעות לכל תוכן הסדר והסיפור ביציאת מצרים, שענינם הוא ש"בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", ולכן "יכין

לכפרה על עוונות⁵²?

(ד) מהו הדיוק כאן בשם "בית הבחירה", ולמה לא נקט הלשון הרגיל (גם בהגדה), "בית המקדש"⁵³ וכיוצא בזה?

(ה) והעיקר: מהו הקשר בין מעלה אחרונה זו ("בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו") ליציאת מצרים ולסיפור ביציאת מצרים: בשלמא כל המעלות הנזכרות עד "הכניסנו לארץ ישראל", אפשר להבין בדוחק שייכותם אל הענין, כיון שכל זמן שהיו ישראל במדבר, עד הגיעם אל ארץ נושבת, לא היו הגאולה והיציאה ממצרים בשלימות⁵⁴. וכמו שמצינו שלאחרי לשונות הגאולה⁵⁵ "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי" שאמר הקדוש ברוך הוא למשה במצרים, המשיך וסיים "והבאתי אתכם אל הארץ כו"⁵⁶. אבל בנין בית הבחירה בירושלים אינו קשור לכאורה לענין הגאולה.

ט. והביאור בכל זה:

בשעה שאנו מסבים אל שולחן הסדר וצריכים להתחיל באמירת ההגדה, עוד בטרם מקבל ה"בן" (שאליו אנו אומרים את ההגדה - "והגדת לבנך") ידיעה בפרטי ענין השעבוד והנסים והנפלאות של הגאולה, מתעוררות אצלו כמה קושיות, שיש ליישבן באופן שיניח את דעתו עוד קודם אמירת ההגדה מ"עבדים היינו":

(א) מדוע לא היתה הגאולה דיציאת מצרים⁵⁷ גאולת עולם? ובשלמא אילו היתה הגאולה באה ע"י בשר ודם, אזי מובן, דכשם שהוא עצמו (מוגבל ו)נתון לשינויים, כך יש גם שינוי וחילוף בפעולותיו; אבל כיון שהגאולה דיציאת

58) ירמיה י, י. וראה רמב"ם בתחלתו (פ"א, ה"ד).

59) שמו"ר פ"ד, ג. תנחומא וארא יד. פרש"י בא י, כב.

*59) כמו שהקשה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ספר השיחות תש"ה ע' 83).

ויש לבאר (ולחזק) הקושיא ע"פ הידוע (יחזקאל טז ובמפרשים) דביצי"מ היתה לידת עם ישראל, ומכיון שבשעת הלידה לא היתה מציאות של רשעים (כאלו) איך באו אח"כ.

52) אבל ראה זבח פסח שם: לפי שאין איש בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.

53) ראה בחילופי נוסחאות בהגדה שלמה גירסא זו.

54) וראה זבח פסח.

55) וארא ו, ר"ז.

56) שם, ח.

57) שכבר הזכיר בקידוש "זכר ליציאת מצרים".

מובילים לגאולה שלימה⁶² - "לשנה הבאה בארעא דישראל . . בני חורין".

ולכן אפשר לקיים עתה את מצות הסיפור ביציאת מצרים בלילה זה ואת החיוב "להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים" בשלימות; ואדרבה, ע"י קיום הסיפור ביציאת מצרים באופן ש"כאילו הוא כו' יוצא משעבוד מצרים", אכן יוצאים אנו ממצב דשעבוד מצרים, עד שאנו נעשים (לשנה הבאה) בני חורין. וכידוע⁶³, שבכל הזמן שמאז יציאת מצרים ועד הגאולה העתידה, נתונים אנו בהמשך אחד של יציאה ממצרים.

ונקודה כללית זו - המבוארת מיד בתחילת "מגיד" כדי להסיר את השאלה האמורה - אנו מדגישים ומפרטים בסיפור יציאת מצרים שבא לאחר השאלה מה נשתנה, כדלקמן.

יא. ידועים דברי רז"ל⁶⁴, שהעמיד הקב"ה לפני אברהם אבינו את הברירה: "במה אתה מבקש שישתעבדו בניך בגיהנם או בגלות" ואברהם (או הקב"ה) - בהתאם לשתי הדעות שבזה⁶⁵ בחר בגלות במקום גיהנם.

ומזה מובן שתוכן ענין הגלות, ולכל לראש גלות מצרים, שוה לתוכן ענין הגיהנם - מירוק וכפרת החטא.

החטא (כפשוטו) שעליו היה צורך במירוק וכפרה הוא, החטא הראשון⁶⁶ (שורש ומקור כל

מקום מושבו שישב בהסבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים⁶⁰; והתורה הלא תורת אמת היא, ובודאי צריך הדבר להעשות באופן אמיתי ומתוך הרגש אמיתי, אבל, איך יכול אדם לחוש הרגש של חירות, באופן שיראה עצמו באמת "כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", בשעה שהוא נמצא בגלות, במצב שבו ("בכל דור ודור) עומדים עלינו לכלותנו", ויש עניים בין בני ישראל, הן עניים בפשטות והן עניים בדעת, עד שיש גם בן רשע?

י. וכדי לבטל בלבול זה, מקדימים אנו את הפיסקא "הא לחמא עניא", אשר היא גם הקדמה שבה מבואר התוכן הכללי של הסיפור ביציאת מצרים המתחיל באמירת "עבדים היינו".

המצה שאכלו אבותינו לאחר היציאה ממצרים ("שלא הספיק להחמיץ עד שיצאו וכו'") נקראת בפיסקא זו "דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים" - להדגיש, שאופן היציאה ממצרים לא היה בשלימות, ובני ישראל מצד עצמם כביכול "נשארו" במצרים.

ובזה מתבאר המשך הפיסקא: "כל דכפין . . כל דצריך" - מציאותם של עניים בינינו, וכן זה שאנו עדיין שרויים בגלות ובעבדות⁶¹, "השתא הכא . . השתא עבדין", הם תוצאה מזה ש"אבהתנא (עודם) בארעא דמצרים", פירוש, שבני ישראל לא יצאו אז (לגמרי) משעבוד מצרים.

אלא שכאן עולה השאלה: אם כן, מה הועילה היציאה ממצרים, אשר מחמתה צריך לערוך את הסדר "דרך חירות"? - על כך ממשיכים אנו ואומרים, דאמנם "השתא הכא (אבל) לשנה הבאה בארעא דישראל" ואמנם "השתא עבדין (אבל) לשנה הבאה בני חורין": גאולת מצרים פתחה את הדרך והצינור לגאולה⁶², אשר

המאמר. וראה גבורות ה' למהר"ל פס"א דמבאר דבגאולת מצרים קבלו בני מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל (וראה שם פנ"ב). ועייין זהר ח"ב מ, א. וראה הגדה של פסח עם "ביאורים" ע' קפה ואילך.

^{62*} (62*) וזה מודגש בגילוי בסיום של סימן "מגיד", בברכת "אשר גאלנו כו' ממצרים כו' כן כו' יגיענו כו' ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו" (שקאי על הגאולה העתידה).

(63) ד"ה כימי צאתך שם בתחילתו.

(64) שמו"ר פנ"א, ז. ועד"ז בב"ר פמ"ד, כא. וש"נ.

(65) במדרש שם.

(66) ראה בארוכה של"ה קעה, ב ואילך. קעז, סע"א. ועוד.

(60) שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סתע"ב ס"ז.

(61) ראה שמחת הרגל להחיד"א בתחילתו (לימוד ג' ד"ה צפון).

(62) ד"ה כימי צאתך תש"ח רפ"ב. וראה שם בסוף

במצרים היו בני"י שקועים, רח"ל, במ"ט שערי טומאה, ואילו היו משתהים במצרים עוד רגע אחד, לא היו נגאלים ח"ו.

ובלשון החסידות, כפי שמבאר רבינו הזקן⁷¹, מה שיציאת מצרים היתה באופן של "כי ברח העם"⁷² (כלשון הכתוב) הוא "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי", והגאולה באה מצד מה ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה", והדבר נגע ועורר בהם את נקודת היהדות, ושוב לא היו יכולים לשגות בשקר מכח הרוח-שטות ה"מכסה על האמת" לומר שגם במצב זה יכולים הם להיות קשורים להקב"ה, וזה גרם אשר "ברח העם" [בדוגמת המבואר בתניא⁷³, שאפילו קל שבקלים (שבחינת חכמה שבנפש האלקית היא אצלו בבחינת גלות ושינה), כשבא לנסיון בדבר אמונה, שמגעת עד בחינת חכמה שבנפש, "היא נייעורה משנתה ופועלת פעולתה", וגם הוא מוסר נפשו על קדושת שמו יתברך].

יג. וזהו שאנו אומרים "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", כי אילו לא היתה היציאה מצד הקב"ה, היתה גלות מצרים נמשכת⁷⁴ עד שתושג שלימות הבריור והמירוק -

להגש"פ פי' עבדים היינו. ובכ"מ.

(71) תניא ספלא. לקוטי תורה כמסומן במפתחות (ע' פסת, ספירת העומר ושבעות). ד"ה כימי צאתך שם פי"ג. ובכ"מ.

(72) בשלח יד, ה.

(73) פי"ט.

(74) ואף שהובטחה הגאולה בסיום ת' שנה ודור רביעי ישובו הנה - הרי לאחרי יציאתם זו (לולא שהקב"ה הוציא - מצד טבעם) "אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני. לא אצא חפשי" (משפטים כא, ה), ובמכל שכן שאפילו לאחרי שהוציא הקב"ה ממצרים הרי בכו "בני ישראל ויאמרו גו' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (בהעלותך יא, ד"ה) וכמה פעמים אמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (שלח יד, ד), הנה "אילו לא הוציא הקב"ה כו" היו (ע"פ טבע) גם עושים כן ושבים למצרים - ו"משועבדים היינו

(החטאים) - חטא עץ הדעת, שגרם את סילוק השכינה מהארץ לרקיע⁶⁷. וזהו שאופן מירוק חטא זה נמסר לאברהם, כי לאחרי חטא עץ הדעת שגרם את הסתלקות השכינה מהארץ לרקיע נעשו עוד ששה חטאים שגרמו את סילוק השכינה מרקיע לרקיע עד לרקיע השביעי, והראשון שהתחיל להחזיר ולהמשיך את השכינה מלמעלה למטה היה אברהם אבינו (שהמשיך את השכינה מרקיע השביעי לשישי)⁶⁷, ולכן לו דוקא נאמרה ההבטחה ששלימות המירוק ובריור וזיכוך החטא, שעלי"דה תחזור השכינה למטה כמו שהיתה קודם החטא, תהיה ע"י גלות מצרים.

ואילו זכו, היתה גלות מצרים הגלות האחרונה, הגלות היחידה, וממילא היתה גאולת מצרים גאולה שלימה, "ולא היו גלויות ולא מלאך המוות שולט בהן"⁶⁸ - כמו שהיה לפני החטא.

אמנם, כיון שבפועל לא פעלה גלות מצרים את המירוק והכפרה בשלימות⁶⁹, כדלקמן, על כן היה מוכרח להתקיים "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה" - נגד מדת הדין, כי מצד מדת הדין והחשבון עולה ונשמעת הטענה שמאחר שהמכוון והמטרה שבגלות ושעבוד מצרים - לפעול הבריור והזיכוך בבני ישראל (והעולם) עד למצב שכמו קודם החטא - עדיין לא נתמלאו בשלימות, הרי אין מקום כלל ליציאה ולגאולה.

יב. ובזה מוסבר דיוק הלשון "ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה" - שהיציאה ממצרים היתה מצד הקב"ה: מצד מצבם, עדיין לא היו בני ישראל ראויים לגמרי לזה, וכידוע⁷⁰ שבהיותם

(67) שהש"ר פ"ה, א. וש"נ. וראה ד"ה באתי לגני ה'שי"ת.

(68) שמו"ר רפ"ב. ושם הוא לענין חטא העגל. אבל י"ל שיש שייכות זה לזה, כי האפשריות לחטא העגל היה לפי שבמ"ת רק "פסקה זוהמתן" (שבת קמו, א), כי הזיכוך היה רק מצד "למעלה" (ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 10, וש"נ).

(69) אף שפעל הזיכוך בישראל ובהעולם שיוכלו לקבל התורה וכו' - תורה אור עד, א ואילך.

(70) נסמן בהגדה של פסח הנ"ל ע' ל. וראה גם ריטב"א

לרעים (ומטעם זה נאמר "אותנו" ולא "לנו"): המצריים הכניסו בבני ישראל "רע" שלבני ישראל מצד עצמם אין שייכות אליו ("רע" גדול יותר מבחינת ה"רע" שהיה צריך להתברר ע"גלות ושעבוד מצרים).

ועל־דרך התירוץ על הקושיא - למה נענשו פרעה ומצרים על מעשיהם לבני ישראל, והלא בזה נתקיימה על־ידם הגזירה "ועבדום ועינו אותם"? אלא (אחד⁷⁹ הביאורים בזה הוא) שהעונש הגיע להם כיון שבני ישראל סבלו תחת ידם מקושי השעבוד, ודבר זה לא היה בגזירה מלמעלה.

טו. אבל לאחרי כל הנ"ל קשה לאידך גיסא: מאחר שסוף־סוף גלות מצרים לא פעלה את הבירור והעילוי הראוי, אם כן מהי המעלה וההפלאה הגדולה שביציאת מצרים ובסיפור יציאת מצרים?

ועל זה "מסיים בשבח": "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

ענין הבחירה לאמיתתו⁸⁰ הוא דוקא כאשר הבחירה בדבר אינה בגלל סיבות וטעמים, יהיו אשר יהיו, אלא רק מצד בחירתו החפשית של הבוחר; ובחירה כזו יכולה להיות רק בעצמותו יתברך⁸¹, שלגביו יתברך אין שייך כלל שמציאות שחוץ הימנו תתפוס מקום ח"ו.

ומצד עצמותו יתברך - "הלוא אח עשו ליעקב"⁸², ודוקא מצד הבחירה החפשית שבעצמותו יתברך הוא בוחר בעם ישראל - "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי".

ובכ"מ.

(79) רמב"ן לך טו, יד.

(80) ראה תורת שלום ע' 220. לקוטי שיחות ח"ד ע' 1147 [במהדורה זו - שיחה א לראש השנה ס"ה]. 1309. 1341. לקוטי שיחות ח"א ע' 5 ואילך [במהדורה זו - שיחה ב לפרשת שמות ס"ו]. ועוד.

(81) ראה גם לקוטי תורה אמור לח, ב.

(82) מלאכי א, ב.ג.

עד לגאולה העתידה.

ואת זאת אנו מדגישים ומפרשים יותר ע"פ הדעה⁷⁵ האחרת (הראשונה) בענין "מתחיל בגנות" - שזהו באמירת "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו": גם עכשיו, הקירוב אל הקב"ה (אינו מצד מעמדם ומצבם, מצד עבודתם, אלא) הוא מפני ש"קרבנו המקום לעבודתו"⁷⁶.

ולפי זה מובן כיצד יכולה להיות מציאות של בן רשע גם עכשיו, לאחר גאולת מצרים, וגם איך יתכן ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" ואין הדבר עולה בידם רק משום ש"והקב"ה מצילנו מידם" - כי⁷⁷, כנ"ל, כל זמן שלא נתמלאה המטרה והתכלית, היינו הבירור בשלימות, הרי בני ישראל מצד ענינם ומדריגתם עדיין אינם מבוררים ומזוככים לגמרי מהרע (עד שישנו גם בן רשע), וממילא מצד מדת הדין יש נתינת מקום לזה ש"עומדים עלינו לכלותינו".

יד. אלא שכאן עולה השאלה: מה לבני ישראל ול"שקיעה" חמורה כל־כך בטומאה והרע של מצרים, עד כדי כך, שמצד עצמם ומהותם לא יהיו יכולים לצאת ממצרים?! וכדי להסיר שאלה זו ממשך בעל ההגדה ומדגיש: "וירעו אותנו", שפירושו⁷⁸ שהמצריים עשו אותנו

לפרעה במצרים". - ולהעיר משיבת כמה וכמה מבני המצרים היפך ציווי ירמיה (ירמיה מב ואילך).

(75) ולהעיר שברמב"ם הלכות חו"מ שם הביא זה בתחלה "כיצד מתחיל ומספר (ואח"כ ממשך) וכן מתחיל ומודיע כו". וראה אנציקלופדיה שם. וש"נ. וראה לקוטי שיחות חכ"א ע' 73-4 והערה 53 שם.

(76) וצ"ל דכוונת בעל ההגדה דגם באברהם - קרבנו המקום, וכבב"ר רפ"ט "לפי שהיה אברהם אומר כו' הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם".

ועפ"ז י"ל אדרבה, שהטעם שבגלות מצרים לא נזדככו בשלימות, כי גם "מתחלה" אצל אברהם היה באופן ד"קרבנו המקום לעבודתו".

(77) ראה גם של"ה קסא, ב (מצה שמורה). ובסידור שער השמים לפי והיא שעמדה.

(78) של"ה שם קסב, א (ועד"ז בסידור שער השמים שם).

הבחירה" מתקיים "לכפר על כל עוונותינו" (ולא רק סליחה ומחילה): במדרגת סדר ההשתלשלות, אשר בה אין נראה בגילוי שבני ישראל והקב"ה הם מציאות אחת כביכול (ובדוגמת בן דלמטה, שהוא נפרד מהאב⁹⁰) ואשר בה ענין החטא נוגע ופוגע - שם יש לפעול כפרה שתסיר את הלכלוך ואת הפגם ע"י שעבוד וגלות; אבל מצד ההתקשרות העצמית של בני ישראל אל הקב"ה ע"י "בחירה" - מתקיים "לכפר (לאמתתה, בשלימות⁹¹) על כל עוונותינו"; מצד מדרגה זו, נעשים בדרך ממילא הכפרה ומירוק החטא, כי זוהי המדרגה שבה חטא ועוון אינם נוגעים מלכתחילה⁹². וזה פועל ומשפיע גם על מציאות בני ישראל בגלוי, שנעשה בהם זיכור ומירוק הנפש גם מצד מציאותם.

ואין זאת אלא שבדרך ירידת והמשכת הענין בזמן, יש בזה סדר והדרגה: בזמן גלות ויציאת מצרים ניכרה ונראתה הגאולה כפי שהיא בסדר השתלשלות, "כי ברח העם", ואזי הוצרכה להיות בחינת "ביד חזקה"; והגילוי אשר הדבר היה מצד בחירת הקב"ה, בחירה של עצמותו יתברך, ובזה נעשה גמור ושלמות הכפרה, היה כאשר "בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

והדברים עולים בקנה אחד עם תוכנו של בית הבחירה כפשוטו, שהכפרה בו באה שלא ע"י שעבוד וייסורין כו', אלא ע"י הקרבנות, כי בבית המקדש (הבחירה) התגלתה בחירתו⁹³ של

90) אלא שהנשמה אינה נפרדת מאתו יתברך כלל (לקוטי תורה ראש השנה סב, ד).

91) ראה אגרת התשובה פ"ב.

92) ובדוגמת החילוק דכפרה שע"י התשובה לזה שעיצומו של יום מכפר - ראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1151 ואילך [במהדורה זו - שיחה א ליום הכיפורים]. וראה לקוטי שיחות ח"ט עמ' 428 ואילך (ובסעיף י שם).

93) להעיר שהרמב"ם קורא הל' בית המקדש - "הלכות בית הבחירה", והרי לדעתו (שם בתחילתו). ועד"ז בסהמ"צ

(* וכ"כ במנין המצות בריש ספר היד מ"ע כ "לבנות בית הבחירה". סהמ"צ שם (לפנינו). אבל בתרגום העליר וקאפח "בית עבודה"). ובהל' מלכים בתחילתו. אף

כלומר⁸³: שורש ואמיתת ענין הבחירה הוא מצד זה שבני ישראל ועצמותו יתברך הם מציאות אחת כביכול - "ישראל וקוב"ה כולא חד". והגילוי של בחירה זו למטה הוא באופן⁸⁴ שבחיצוניות ובגילוי נראה ש"אח עשו ליעקב", היינו ששניהם שוים, ואעפ"כ "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי".

וזהו תוכן ענין גלות ויציאת מצרים: בחיצוניות ובגילוי - היינו, כפי שנתגלה הדבר בעולם (סדר השתלשלות), אשר בו היתה היציאה ממצרים ביד חזקה "נגד מדת הדין" - היה זה באופן שאילו היו נשארים במצרים עוד רגע אחד, לא היו נגאלים, כי מצד מדרגתם לא היו ראויים ליציאת מצרים - "אח עשו ליעקב", "הללו עובדים כו' והללו עובדים וכו'"⁸⁵; אבל בפנימיות ובאמיתיות, שורש הדבר הוא בעצמותו יתברך⁸⁶, אשר הוא יתברך בבחירתו בוחר (בנשמות) ישראל מצד זה שהם והקב"ה עצם אחד⁸⁷, ו"להחליפם"⁸⁸ באומה אחרת איני יכול⁸⁹.

טז. עפ"ז מובן גם הטעם שע"י ענין "בית

83) ראה לקוטי שיחות ח"ט עמ' 282.

84) להעיר מאבודרהם פי' והיא שעמדה: כדי להראות השגחתו בישראל מקים להם בכל דור אויבים ומציל אותם מידם. וי"ל דפנימיות הפירוש בזה הוא, שזה שמקים להם אויבים היינו שמצד מדרגתם - בחיצוניות נראה "אח עשו ליעקב".

85) זהו ח"ב קע, ב (הובא בילקוט ראובני בשלח יד, כח). שמו"ר פמ"ג, ח, ועוד.

86) ראה אור התורה בא ע' רס, וע' ערב (הובא לקמן בפנים) - שהגאולה בניסן באה מבחינת אתערותא דלעילא שלמעלה לגמרי מאתערותא דלתתא.

87) המבואר בפנים הוא ע"ד מה שנתבאר בלקוטי שיחות ח"ב (ע' 74 ואילך) בענין דירה בתחתונים, עיי"ש.

88) פתיחתא דרות רבה ג. וראה פסחים פז, סע"א ואילך. ועוד.

89) ומובן שאין זה סתירה למה שנתבאר בלקוטי שיחות ח"א (ס"ע 2 [במהדורה זו - שיחה ב לפרשת שמות ס"ב] ואילך), כי מובן שכמה מדרגות בזה, ובפרטיות בחינת בנין נתגלתה ביציאת מצרים ובחירה במ"ת. וראה לקמן בפנים.

יהושע⁹⁵ (שבמדרש⁹⁶ הכריעו וסתם⁹⁷ כדעתו) ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל", פירוש, שהגאולה באה ממקום שהוא "למעלה לגמרי מאתערותא דלתתא דהיינו למעלה גם מבחינת תשובה"⁹⁸ דע"י מדריגה זו "יולדת זכר", גאולה שיש לה קיום, גאולה נצחית, אפילו כאשר היא באה מלמעלה, "איש מזריע תחילה"⁹⁹.

ויקויים "לשנה הבאה בארעא דישראל", "לשנה הבאה בני חורין", כפירוש כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁰⁰, שאין צריך להמתין ח"ו עד השנה הבאה, אלא הדבר נעשה תיכף ומיד, בניסן זה, ובדרך ממילא בשנה הבאה נהיה "בארעא דישראל" ו"בני חורין" - "ונודה לך שיר חדש (לשון זכר¹⁰¹) על גאולתנו ועל פדות נפשנו".

(משיחת ליל ב' דחג הפסח תשכ"ו)
- לקוטי שיחות חלק יז, חג הפסח ב
(בתרגום ללשון הקודש)

(95) ר"ה יא, א.

(96) שמור פט"ו, יא.

(97) ד"ה החודש הזה ה'ש"ת פ"א. ובאור התורה בא (ע' רנט) הלשון "סתם כר"י".

(98) אור התורה שם ע' רס. ע' ערב.

(99) כמ"ש (תהלים פז, ה) איש ואיש יולד בה. תורה אור סד"ה רני ושמחי (הב') וביאורו (בסופו). אור התורה ע' ערב (הנ"ל).

(100) ספר השיחות תש"ה שם.

(101) ראה תוד"ה ונאמר פסחים קטז, ב.

הקב"ה.

ויש לומר שזהו הפירוש הפנימי ב"מתחיל בגנות ומסיים בשבח"⁹⁴:

בתחילת ההגדה והסיפור ביציאת מצרים מודגש שהיציאה באה מצד למעלה, וכאילו בני ישראל שלמטה, מצד מדריגתם, אינם ראויים לגאולה (כנ"ל בארוכה), אבל "מסיים בשבח", אשר גם למטה בעולם הזה מתגלה ענינה האמיתי - "בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו", כנ"ל.

יז. וע"י הסיפור ביציאת מצרים באופן של "להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", נזכה שיתקיים בפועל "בניסן עתידין להגאל" בחודש ניסן זה, כדעת רבי

מ"ע כ) מצות בנין מקדש הוא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו" (ולא כדעת הרמב"ן הנ"ל הערה 49 דעיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה - ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 120 ואילך. אבל ראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1346 הערה 24. לקוטי שיחות ח"ז ע' 438-9 [במהדורה זו - שיחה ב לפרשת ויקהל ס"ז]).

(94) ולהעיר שלדעת הרשב"ץ (נסמן לעיל הערה 20. וראה גם לשון המאירי הנ"ל שם) משמע לכאורה שגם כפשוטו זהו הסיום בשבח.

שהביא תיכף (ביד וסהמ"צ שם) מקור דהמצוה מהכתוב "ועשו לי מקדש", ולא הכתוב (ראה יב, יא) "והיה המקום אשר יבחר ה'א גו" שהובא בסנהדרין (כ, ב) וספרי שם. וכבסמ"ג מ"ע קסג ורמזי מ"ע שם. ראה כס"מ ריש הל' ביהב"ח. ובארוכה לקוטי שיחות ח"ז ע' 298 ואילך. ולהעיר שבהמצוות בהכותרת להל' ביהב"ח כתב "לבנות בית המקדש". וראה לקוטי שיחות ח"ט עמ' 142 ואילך בארוכה. לקוטי שיחות ח"ד ע' 83 [במהדורה זו - שיחה א לפרשת ראה ס"ז] ואילך.

שער נגלה

א.

מסכת פסחים - פרק שישי
שולחן ערוך סימנים תכ"ט - ת"ל

ב.

מסכת מנחות - פרק שישי
שולחן ערוך סימן תפ"ט

סה:

תמיד נשחט פרק חמישי פסחים

מסורת הש"ס

16 זבחים לה. לו. מה עמ"ל. 17 זבחים עת. 18 זבחים כב. חולין פ"א. 19 זבחים פ"ד ה"י. 20 זבחים פ"ד ה"י. 21 זבחים לה. 22 זבחים לה. 23 זבחים לה. 24 זבחים לה. 25 זבחים לה. 26 זבחים לה. 27 זבחים לה. 28 זבחים לה. 29 זבחים לה. 30 זבחים לה. 31 זבחים לה. 32 זבחים לה. 33 זבחים לה. 34 זבחים לה. 35 זבחים לה. 36 זבחים לה. 37 זבחים לה. 38 זבחים לה. 39 זבחים לה. 40 זבחים לה. 41 זבחים לה. 42 זבחים לה. 43 זבחים לה. 44 זבחים לה. 45 זבחים לה. 46 זבחים לה. 47 זבחים לה. 48 זבחים לה. 49 זבחים לה. 50 זבחים לה. 51 זבחים לה. 52 זבחים לה. 53 זבחים לה. 54 זבחים לה. 55 זבחים לה. 56 זבחים לה. 57 זבחים לה. 58 זבחים לה. 59 זבחים לה. 60 זבחים לה. 61 זבחים לה. 62 זבחים לה. 63 זבחים לה. 64 זבחים לה. 65 זבחים לה. 66 זבחים לה. 67 זבחים לה. 68 זבחים לה. 69 זבחים לה. 70 זבחים לה. 71 זבחים לה. 72 זבחים לה. 73 זבחים לה. 74 זבחים לה. 75 זבחים לה. 76 זבחים לה. 77 זבחים לה. 78 זבחים לה. 79 זבחים לה. 80 זבחים לה. 81 זבחים לה. 82 זבחים לה. 83 זבחים לה. 84 זבחים לה. 85 זבחים לה. 86 זבחים לה. 87 זבחים לה. 88 זבחים לה. 89 זבחים לה. 90 זבחים לה. 91 זבחים לה. 92 זבחים לה. 93 זבחים לה. 94 זבחים לה. 95 זבחים לה. 96 זבחים לה. 97 זבחים לה. 98 זבחים לה. 99 זבחים לה. 100 זבחים לה.

גליון הש"ס

גם במגילת התפילות. ז"ל והקטיון:

לעזי רש"י

ירושלמי. יב"ת.

מוסף רש"י

אין דם מבטל דם. דמין כתיב ל"י חזקה. לא צטיל זבחים דם (ה) ואפילו טיפה לתוך כלי גדול כשר לזריקה (שם) ז"ל. למה פוקקין את העזרה. ערבי פסחים שלא יצאו דמים דרך אמה לנחל קדוה (שם) דה"ה. מטושטשין. נטיט זבחים יתו. מדר במדרשו. כלן למך שיפה כחיה כהניס למת קומתו. לא נגדוהו ולא מסולות וזמא כ"ל. בהולכת אברים לכבש. הא דקמי שבת הוא לגי אהבן סי בהולכת אברים קאמה ולקמן פריך בהולכת דם היכי אולי זבחים (ה). והקריבין בהבין את הכל. גני אברים תמיב והקריב והכניס יתכן נמיס והקריב הכתן את הכל והקריב המזבח. תמיגה יא. רשא דקרא והקריב והכניס יתכן נמיס. אלמא נאכריס קמשתעי קרא. ומדעני כהניס שמע מינה ענדת היא (שורבין פד.). זו הולכת אברים לכבש. דלילו הקטרה כבדיו תמיב בקרא והקריב המזבח. תמיגה (שם). דמסגי איצטבי. איצטבאות נבוחו היי שם ענין אכריס ואינו חוצצין דמן הלפפה הן זבחים (ה). הדרין עלך תמיד נשחט

דס שהפגש יוצאה זו. דס קילות שה' דמים הס פפרק דס שחיתה (ה); אלף רבי יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם. הלכך לא צטיל ההוא דאיצטמך וצכל פורתא דמטי מיניה למזבח וזריקה היא ומיתכשר. ומילתיה דרבי יהודה צונחיס פפרק כל הזבחים שנתערבו דקמטי גני דס זבחים (ה) דס שנתערב נמיס אס יש צו מראית דס כשר נתערב דס צהמת חולין או דס חיה רואין את הפסול כליהו היה מיס ואס יש ככשר כדי להיות צבן מראית דס כשר ואס לאו פסול ר' יהודה אומר אין דם מבטל דם: **סניא** גרסינן: **לדבריכס למה פוקקין**. את נקב צומת העזרה שהדמים המתערבין צהמת יוצאים צו לחוצ (ה) והיו פוקקין אותו צכל ערבי פסחים צשלתמ לדידי כדי שלא יאל כל דס השפך וכשמילא כוס התערובות ממלא מכולס צמוכו ואס נשפך אחד מהן צכל זריקה ממלא זורק ממנו: **והא קא הוי מילנה**. צין רגליהן לרפפה דמין זבחים (ד' טו.) עומד על הכלי או על גני רגל חצירו פסול דצעיין לעמוד לשרת (ה) ואין זה עמידה: **מועין** לענין טבילה תנן: **מיטוסי**. מתלכלכין צדס: **מדו**. ולצס הכהן מדו צד: **כמדו**. שזה לרצן: **בהולכת אכריס דלאו עבודה היא**. מזו מדלן לכו ולקמיה פריך ושאר עבודות היכי עצדי: **זו הולכת אכריס**. דגצניהו כתיב האי קרא והקריב והכניס וגו': **דמסגו איליטבי**. איצטבאות של צנין היו שס והרי הן כרלפס: **והקטיון סלקא דעסק הוה גופיה מקטיר לכו**. צתמיה. והא זר הוא דבור קיימין צדמתי נותן על כתיפו ועל כתף חצירו ותולה ומפשט וכהניס לאו הוי מפשטין קדשים קלים דמה לי ולהן ואפילו הפשט ומיתוח של עולה שהוא מזוה כשר צור כדלמרינן צשיליה פפרק צ' דיומא (ד' טו.). ואית דמפרשי אטו צמגס גופיה מקטיר להו ולא מילתא היא דודאי אורחיה למתני הקטרה צכלי שרת: **לפקטיון**. ותמן צמגס עד שיצוא הראוי להקטירן ויקטירס: **כל אחד ואחד**. כשהיו הולכין לצמיהס היה נותן פסחו צעורו ומפשילו לאחוריו: **אמר רב עיליש**. שס חכס: **עייטוס**. דרך סומריס ישעמאליס הוא זה:

הדרן עלך תמיד נשחט

אמר

אמרו במגס גופיה מקטיר ליה. רש"י מוחקו משוס צדמנחות לא פריך דמילא צכמה דוכתי ומקטירה צכלי שרת וכן מוחק צפ' שני שעירי (יומא פו.) ואין לרצן להגיה הספרים דכריס פ' שני דסוטה (ד' טו.) פריך גני מנחות כ' האי גווגא דקמטי התס ומעלה ומקטירה צכלי שרת ופריך וצכלי שרת מקטיר ליה אימא להקטירה ומשוס דהתס פריך ומשני לא פריך לה צמנחות והא דפריך כהל גני אימורס אע"ג דכנר פריך פפרק שני שעירי (ד' טו.) משוס דהתס צפריס והכל צכנשים ומיהו יש ספריס דגרסי צביריתא דסוטה מעלן ומקטירן צכלי שרת ומולחן וגומן ע"ג האסיס ופריך מקטירן צכלי שרת ס"ד פ"י וכו' כמו שהוא צכלי שרת ומקטירן והא לא מלחן ומשני להקטירן פירוש אחר מליטה ולפי זה יתכן פרש"י ור"ס מפרש דגני ממה לא שייך למיפך דשייך למיתני ומקטירן צכלי שרת כיון שהיא כנר צכלי שרת שהיא מנוהה שס להתקדש אצל נתנס צמגס שממע שצא לומר צצמון התנגס מקטירס: **וע"ע** מוס' יומא פו: ד"ה אטו וכו' האריכו צימר ציארין:

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דלחי שנת צתנתן צפירקא דלעיל (ד' מד.) ו"ד שאל להיות צצנת מניח ידו כו' ותולה ומפשט ומיך ר"י משוס דהוי צכלל הקטיר חלציו שאינו יכול להפשט אלא עד המזה לרבי יומין צן צרוקה צפ' כל כתיבי (שבת ד' קיז.) ואפילו רצנן דפליגי עליה לא שרו להפשט כרכו אלא עד המזה והשאר מפשט ומומך צתמיכות קטנות כדלמרינן התס ס' לא כריכא דסקיל לה צצרו: **מה**

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דלחי שנת צתנתן צפירקא דלעיל (ד' מד.) ו"ד שאל להיות צצנת מניח ידו כו' ותולה ומפשט ומיך ר"י משוס דהוי צכלל הקטיר חלציו שאינו יכול להפשט אלא עד המזה לרבי יומין צן צרוקה צפ' כל כתיבי (שבת ד' קיז.) ואפילו רצנן דפליגי עליה לא שרו להפשט כרכו אלא עד המזה והשאר מפשט ומומך צתמיכות קטנות כדלמרינן התס ס' לא כריכא דסקיל לה צצרו: **מה**

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דלחי שנת צתנתן צפירקא דלעיל (ד' מד.) ו"ד שאל להיות צצנת מניח ידו כו' ותולה ומפשט ומיך ר"י משוס דהוי צכלל הקטיר חלציו שאינו יכול להפשט אלא עד המזה לרבי יומין צן צרוקה צפ' כל כתיבי (שבת ד' קיז.) ואפילו רצנן דפליגי עליה לא שרו להפשט כרכו אלא עד המזה והשאר מפשט ומומך צתמיכות קטנות כדלמרינן התס ס' לא כריכא דסקיל לה צצרו: **מה**

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דלחי שנת צתנתן צפירקא דלעיל (ד' מד.) ו"ד שאל להיות צצנת מניח ידו כו' ותולה ומפשט ומיך ר"י משוס דהוי צכלל הקטיר חלציו שאינו יכול להפשט אלא עד המזה לרבי יומין צן צרוקה צפ' כל כתיבי (שבת ד' קיז.) ואפילו רצנן דפליגי עליה לא שרו להפשט כרכו אלא עד המזה והשאר מפשט ומומך צתמיכות קטנות כדלמרינן התס ס' לא כריכא דסקיל לה צצרו: **מה**

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דלחי שנת צתנתן צפירקא דלעיל (ד' מד.) ו"ד שאל להיות צצנת מניח ידו כו' ותולה ומפשט ומיך ר"י משוס דהוי צכלל הקטיר חלציו שאינו יכול להפשט אלא עד המזה לרבי יומין צן צרוקה צפ' כל כתיבי (שבת ד' קיז.) ואפילו רצנן דפליגי עליה לא שרו להפשט כרכו אלא עד המזה והשאר מפשט ומומך צתמיכות קטנות כדלמרינן התס ס' לא כריכא דסקיל לה צצרו: **מה**

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דלחי שנת צתנתן צפירקא דלעיל (ד' מד.) ו"ד שאל להיות צצנת מניח ידו כו' ותולה ומפשט ומיך ר"י משוס דהוי צכלל הקטיר חלציו שאינו יכול להפשט אלא עד המזה לרבי יומין צן צרוקה צפ' כל כתיבי (שבת ד' קיז.) ואפילו רצנן דפליגי עליה לא שרו להפשט כרכו אלא עד המזה והשאר מפשט ומומך צתמיכות קטנות כדלמרינן התס ס' לא כריכא דסקיל לה צצרו: **מה**

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיתו וקשה לר"י אמאי לא תני נמי הפשט עורו דלחי שנת צתנתן צפירקא דלעיל (ד' מד.) ו"ד שאל להיות צצנת מניח ידו כו' ותולה ומפשט ומיך ר"י משוס דהוי צכלל הקטיר חלציו שאינו יכול להפשט אלא עד המזה לרבי יומין צן צרוקה צפ' כל כתיבי (שבת ד' קיז.) ואפילו רצנן דפליגי עליה לא שרו להפשט כרכו אלא עד המזה והשאר מפשט ומומך צתמיכות קטנות כדלמרינן התס ס' לא כריכא דסקיל לה צצרו: **מה**

הדרין עלך תמיד נשחט

הדרין עלך תמיד נשחט

הדרין עלך תמיד נשחט

הדרין עלך תמיד נשחט

הדרין עלך תמיד נשחט

הדרין עלך תמיד נשחט

מסורת הש"ס

6 ע"י מו; 3 לקמן טו: אשת קל יצימת יד; ממוט עב; 15; 4 וע"י פס"י לקמן טט: ד"ה נלל; 7 ומספחה פ"ד ה"א; 8 ב"מ פה; 9 וסנהדרין פב; 10 ונהל י"א; 11 ט' ע"ג; 12 ט' ה"א דרשה הקליר העומר ק"ל ע"ש; 13 נ"י ח"ט זמ"ס מו: ד"ה אחוה ומ"ס חולין ג: ד"ה כ"ן; 14 כ' וע"ע ח"ט ב"מ ג: ד"ה נפול; 15 ומש"י הל"ס ומו ח"ט פ"ג ר"ש.

תורה אור השלם

- 1. ויעשו בני ישראל את הפסח במועד; במדבר ט ב; 2. יצו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאש ריח ניחוח בשמרתו להקריב לי במועד; במדבר כח ב; 3. עלה שבת בשבתו על עלת התמיד ונסקה; במדבר כח י

הגהות הב"ח

6) ג' והיה יושב דורוש כל היום;

מוסף רש"י

כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת, כגון הכנתו מן המזבח ומתחת ידו וקטן ס"ח; והלל הבבלי שמו. שמים שגלה ימיה התרס והמגן עמו היום ישיבה מניה ככלל (סוכה כ"ב); ומינהו נשיא עליהם. שחי נשאים ונשאים שלו להלל שיהי גול בתורה ועלה אלל מנגב טבו נשאתן ומינהו נשיא עלין ב"ח פה.

אלו דברים פרק ששי פסחים

סו.

עין משפט
גר מצוה

ב א מ"י פ"ח מהלכות קרבן פסח ה"י ט:

לעני רש"י

קונטרס ר"ר (קונטרס ר"ר). להעליב.

רבינו חננאל

ת"ר הלכה זו נתעלמה מבי כתיבה פסח אחת חל ארבעה עשר לליל חמשה עשר אכרו לו להליל חוקן פסח דוחה את השבת או לא. אמר להן וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת ופסחים דוחין את השבת כ"י ירושלמי אית תנא תני מאה פסחים אית תנא תני דתני מאתיים אית תנא תני שלש מאות. מאן דתני מאה תמיד שבת, מאן דתני מאתיים תמידין ומוספין של שבתות, מאן דתני ג' מאות מוספין של ראשי חדשים ושל ימים טובים וכ"י. אמר מר נאמר במועדו בפסח ונאמר במועדו בתמיד מה זה דוחה שבת דכתיב עלות שבת בשבתו על עלות התמיד אף פסח דוחה שבת וכי יעוד קל וחומר וכו', הכי קאמר להו נהי דגורה שיה לא גמיר לכו דאין אדם דן גורה שיה מעצמו א"כ קיבלה מרביותו. אבל היה לכם לדון קל וחומר, דאדם דן קל וחומר מעצמו. אמר לו ק"ו איכא למיפרך מה לחמדי שכן כלייל שכן חר"י. מינהו אנשיא עליהן החתול לקנתרן ברבירים. ומפני שנתירו נתעלמה ממנו ההלכה.

אמר לו רבי עקיבא או חילוף. או אני אחליף הדין דפשיטא לי דהוא מעבדא וילפינן בקל וחומר מינה לשחיטה שמעכב: במועדו. יעשו בני ישראל את הפסח במועדו: הבה לי מועד נאלו. שיהא זמן קצוב להן כמה שקבוע לשחיטה הילך כיון דלא קביע להו זימנא ומאי למיעבד להו מאתמול לא דמו והוא נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב בה מועד: גמ' הלכה זו. שפסח דוחה שבת: בני צמירה. נשיאים היו: אמר להן. הלל: וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא יוסר ממאסיה פסחים יש לנו שדוחין את השבת. כלומר יותר ממאסיה קרבני יש שדוחין שבת בשבת ומאסיה שבתות השנה בכל שבת ושבת ארבעה כששים שנים לתמידים ושנים למוספין הרי מאתיים לצד שבת שנתון פסח ונתון חמס שקריבין בהן מוספין היום שצעת טלאים בפסח וארבעה עשר לחג: מה מועדו הנאמר בתמיד. ולקמיה פריך תמיד גופיה מנא להו: והיה יושב דורוש. כדרך שהשאל ועשה: קנטרין. לשון קניטה ועליון. קונטרס ר"ר נלע"ו: מהו. הבהל ספן אינה דוחה דהא אפשר למיעבד מאתמול ומה יעשה: שמעתי ושכחתי. ותרלו שבת: שפסחו ענה סחב לו עברו. את הספין: ומי שפסחו גדי. שאין לו זמר אלל שיער שאין יכול לתחבו כצמרו חבד לו בין קרניו ואין זה משאוי לעבור עליו משום שזימת בהמתו דלאו אורחיה צבי האי מלאכה ובענין זה הביאו סקנייהן: ראש. הלל זה המעשה שעשו: וזכור הלכה. כך שמעתי: כך מקובלני. שכן הלכה כמו שעשו אלו: פסח נמי כתיב ביה במועדו. ולא שמעת לי מיניה ומתמיד ילפת ליה אלל על כרחיך מדבעית למילף מתמיד לא משמע להו דחייבת שבת דאמרי במועדו דקאמר בזמן התירא קאמר הכא בתמיד נמי לא משמע להו ומנא ליה: אלל אמר קרא. נמוספין עולת שבת בשבתו על עלות התמיד לצד מעולת התמיד אלמא תמיד נמי דחי: אמר מר ועוד קל וחומר כו' ופרכיה. מהא פירכא שכן כליל שכן תדיר: וכי מאחר דגמיר. מרביותו שגורה שיה זה לכן צאה דקיימא לן אין אדם דן גזירה שיה מעלמא אלל אס כן נתקבלה וצאה מסיני דדילמא קרא למילתא אחרימי אתא וכיון דהוא כך קיבל הרי הוא כמו שנתבט בגופו בפירוש ולמה ליה קל וחומר שהוא דבר סבירא מדעתו ומלבו: הכי קאמר נהי דגזירה שיה לא גמיריטו. מרביותם גזירה שיה נריכה רב דאין אדם דן גזירה שיה מעלמא אלל אס כן למדה מרבו אלל קל

אמר לו רבי עקיבא או חילוף מה אם הוא שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת אמר לו ר' אליעזר עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו במועד לשחיטה כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת לעשותה את השבת: גמ' תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירא הפעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שבתו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון וידע אם פסח דוחה את השבת אם לאו שלחו וקראו לו אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא הרבה יותר ממאתיים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת אמרו לו מניין לך אמר להם נאמר במועדו בפסח ונאמר במועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת ועוד ק"ו הוא ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת פסח הושיבוהו בראש ומינהו נשיא עליהם והיה (6) דורוש כל היום כולו בהלכות הפסח התחיל מקנטרין ברבירים אמר להן מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא אמרו לו ר' שכח ולא הביא סכין מע"ש מהו

תוחב לו בצמרו. וא"ת ומה צעי כלי שרת כדילפינן דס טחולא (ומס' 17 דף 1) ויקח את המאלתא ויש לומר שהקדוש השתא משמע בצממתין דש איסור רשות הרבים ציוויליס וקשה דלמרינן צפ' קמא דעירובין (דף 1) ירושלמי אלמלא דלמתיא נעלמות צלילה חייבין עלי' משום רשות הרבים ולאו דוקא נעלמות אלל ראיות לנעול כדמסיק התם ומירך ר"י דהכא לאחר שגפלו צה פלגות וכי האי גוונא משני בפסק דמריא דעירובין (דף 17 קא). אמילתא אחרימי(2):

מה דתמיד שכן תדיר. ומימה וילף מצינייהו דתמיד ומימה או משתי הלחם (1) (גרילא) דלמו שבת והא אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להן לישראל אם אין נביאים בין קרניו יראה מועשה וזכור הלכה ואמר איך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון אמר מר נאמר במועדו בפסח ונאמר במועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת ומה דרחי שבת אילימא משום דכתיב ביה במועדו פסח נמי הא כתיב ביה מועדו אלא מועדו לא משמע ליה הבא נמי מועדו לא משמע ליה אלא אמר קרא עולת שבת בשבתו על עלות התמיד מכלל (עולה) דתמיד קרבה בשבת אמר מר ועוד ק"ו ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת איכא למיפרך מה לתמיד שכן תדיר וכליל ק"ו אמר להו ברישא ופרכיה והדר אמר להו גזירה שיה וכי מאחר דגמר גזירה שיה ק"ו למה לי אלא לדידהו קאמר להו בשלמא גזירה שיה לא גמיריטו דאין אדם דן גזירה שיה מעצמו אלא ק"ו דאדם דן מעצמו איבעי לכו למידן אמרו ליה קל וחומר פריכא הוא: אמר מר למחר מי שפסחו טלה תוחב לו בצמרו גדי תוחב לו בין קרניו והא

וחומר כו': אמרו לו קל וחומר. דאית ציה לא דינינן דפריכא הוא דלמרינן שכן תדיר: והא

סו:

אלו דברים פרק ששי פסחים

מסורת הש"ס

(א) ומרס טו. (ב) בילא
(ג) (ד) שנת קמח.
(ה) ופ"ג פ"א ה"ד.
(ו) ופ"ג טו. (ז) (ח) ופ"ג טו.
(ט) ופ"ג טו. (י) ופ"ג טו.
(יא) ופ"ג טו. (יב) ופ"ג טו.
(יג) ופ"ג טו. (יד) ופ"ג טו.
(טו) ופ"ג טו. (טז) ופ"ג טו.
(יז) ופ"ג טו. (יח) ופ"ג טו.
(יט) ופ"ג טו. (כ) ופ"ג טו.
(כא) ופ"ג טו. (כב) ופ"ג טו.
(כג) ופ"ג טו. (כד) ופ"ג טו.
(כה) ופ"ג טו. (כו) ופ"ג טו.
(כז) ופ"ג טו. (כח) ופ"ג טו.
(כט) ופ"ג טו. (ל) ופ"ג טו.

עין משפט גר מצוה

ג א מ"י סס:
ד ב מ"י פ"ג מלכות
שנת הלכה די סמג
לאון סה עה טור ש"ע
א"ח סימן שלט ספ"ק ד
וסימן חק"ד ספ"ק א:
ה ג מ"י פ"א הלכה יד
ו"פ"א הלכות ק"פ
הלכה יד סמג ע"ש י"ג:
ו ד מ"י פ"ג מהלכות
דעות הלכה ג:
ז ה מ"י פ"א מהלכות
ממזין הלכה ז:
ח ו"מ"י פ"א הלכה ק"ט
פסח הלכה ופ"ד מ"ג
בילא מקדש הל' טו:

תורה אור השלם

1. חידו פרוז בישראל
הדרו עד שקמתי דבורה
שקמתי אם בישראל:
שופטים ה ז
2. עורי עורי דבורה
עורי עורי דברי שיר קן
ברך ושבח שפיר קן
אבינעם: שפיר קן יב
3. וקצף משה על פקודי
החיל שירי ואלפום ושירי
המאות ה'אם מקצב
המלקחם:
במדבר ל"ד יד
4. ויאמר אלעזר הכהן
אל אנשי הצבא ה'אם
המלקחם זאת חקת
התורה אשר עזר יי את
משה:
5. ויאמר אלישע ר' יי
צבאות אלה עמדתי
לפניו כי לולי אני
יהושפט מלך יהודה פני
נשא אם אביט אליך
ואם אראך:
מלכים ב ג י
6. ועתה קחו לי מנגן
הקהל כנגד המנגן ותהי
עלי ד י:
מלכים ב טו
7. וישמע אליאב אחיו
הגדול בדברו אל
האנשים ויחר אף אליאב
בדוד ויאמר למך זה
ידעת ועל מי נטשת מעט
הצבא והקהל במדבר אני
ידעתי את דוד ואת רע
לעבדו כי למען ראוהו
המלקחיה ידדתי:
שמואל א כז כ
8. ויקרא שיר אל
אנבית ויעברו לפני
שמואל ויאמר גם כנה
לא בחר יי:
שמואל א טו ז
9. ויאמר יי אל שמואל
אל תבט אל מראהו ואל
גבה קולותיו כי מאסתיו
כי לא אשר יראה האדם
כי האדם יראה לעינים
ויי יראה ללבב:
שמואל א טו ז
10. דבר אל בני ישראל
לאמר איש איש כי יהיה
טמא לנפש או בדרך
רוקת לכה או לרדתיכם
ועשה פסח ליי:

והא קא עביד עבודה בקדשים כה"ל. צירושלמי מפרש צענין אחר
דכל עבודה של צורך הקרבן אין צו מעילה וילף מפרה כי
היכי ללא חשיב עבודה מידי דלנרעה לפסלה הי"ז לא חשיב עבודה
להתחייב צמעיילה ומימימי הא דתנן צמסכת פרה (פ"ב מ"ג) רכב עליה
ותלה צונבה ועבר בה את הנשר
קיפל עליה את המוסרה נתן טליתו
עליה פסולה אבל קשרה צמוסרה
עשה לה סנדל צצזיל שלא תחליק
פירס טליתו עליה מפני הצונבים
כשירה זה הכלל כל שהוא לנרעה
כשירה: **מביאה** כשהיא חוצין
לעודה. צפ' המוכר את הספינה (ב"ב
דף פ"א): גבי קונה שתי אילנות פריך
ליחוש דילמא לאו צנוכים יניהו וקא
מעיל חולין לעורה ובהרוע (חולין דף
ק"ג). נמי דקאמר טעמא דכ' רחמנא
זה הא לאו הכי ה"א חולין מיצין
צמוה ושוק הא צני טופסה ויסי
לעזב לינפיניהו לפני ה' כתיב ולי
מגוראי קא מעיל חולין לעורה הם
ודאי אסור עושה צנן טופסה כדכך
עושה צקרבן אבל הכא שמענסי
טלה חולין צעורה ואינו עושה שום
דבר עושה צקרבנות שיראה כמקרי'
חולין לגבוש שרי כלאשכחן צהקומן
רצה (מנחות ד"ב: ט) שהיו אולכי חולין
צעורה כדי לאכול מנחות על השבע:
מחמר ב"אחר די הוא. ה"מ לשנויי
כשהוא מהלך מניחו עליו
וכשהוא עומד נוטלו הימנו די האי
גונא שרי צקיש מי שהשחין (שבת
ד' קנ"ג): **בלאחר** יד נמי אסור
מדרבנן. הי מני למיפקר הלל
משמש צבעלי חיים דאסור מדרבנן:
הנח אהו ישרא"ל. ואם תאמר
והא צממתין אסר שנות
דרבנן כיון דאפשר לעשות מערב
שנת ויש לומר שנות צהממו קיל
צמכות עלמו: **ואין** ציבור גדיהן.
תימה דהכל אפי' מצענין מליש
אלל רוב ישתלל וצפ"ק דסנהדרין
(דף פ' ז): דרשין והולאת את האיש
ההוא איש ואשה אתה מוציא לשערך
ואי אתה מוציא כל העיר כולה
לשערך ואיכא דממעט התם צצט
וייל דשאלי התם דמלניו שחלק בעיר
הגדתה ל"ג עונא איש ואשה כתיבי
התם ט): **אלא** אמר ריש ר'קיש
וישלחו מן המהנה. מימה לרצ"א
לרשי לקיש היתא לרצי יהודה
אלל לרצי שמעון דאמר לקמן
דלהכי כצנ רחמנא טמא מת זצ
ומלועד לפי שחוקים צצילות מתנות
פסח דדחי טומאה מנא ליה:
הכמו

והא עביד עבודה בקדשים. ועובר משום לא תעבוד צצבור (דברים
טו): דעבדי כהלל. ללא מקדשי לקרבנן עד דמימימי להו לעורה:
לא מעל. שלא היה שהות בין הקדישה לשחיטה שיצאו צה ליד
מעילה: דסגן לא מקדישין וכו'. צמסכת צילה והיאך הקדישו
פסחיהן אלו צצצנת: הני מילי.
לאין מקדישין: **מונח** הקצוב לכן
זמן. לצו ציוס שפיר דמי דהואיל
ופשטין היום יכול להקדיש היום:
פסחו. ליכא למימר ציוס טוב דאין
למימר צצצנת: **מחמר**. לא קרי אלל
צצצמה הנושלת משו והוא מנסיגה
קרי לי מחמר ומחיר עליו צפ' מי
שהשחין: **כלאחר** יד. שאין דייך
טלה לשלח משו: **שש** לו היסר
מן הסורה. כגון זה שאינו מחמר
גמור אלל כלאחר יד ואין סאן
אלל שנות ופסילו שנות דדייה
לא חמיר כשאר שנות דכל כלאחר
יד לא שמיא: **צמקוס מלוה**.
כי האי גונא דמעכב מפסח:
עד שקמתי דבורה. יורה שיהיה
משפלת המנהיגים שלפניה ומתפלת
לעמה: **עורי עורי דבורה**. שנתתקא
מתמת סילוק צצצותה: קמו
לי מנגן. להעביר כעסו שבעס
על יהורס: ופסי עליו יד. מכלל
דאסתלק: לא חמר משמע מעולם
אלל מאסתיהו משמע השתא
מאסתיהו מפני שהוא רגון מלאכי
מכלל שמתחלה נבחר. ואע"ג דהאי
מעשה דמיסיה קדים לרגנות מיהו
לא מלניו צו דופי אלל זה צצצנ ומפני
סגליו לפניו שהוא רגון מאסו: **דדחו**
טומאה מנא לך. הואיל ומעודו לא
משמע להו: מנא לן דדחו ואין
קיימא לן דדחו טומאה צצצד
ולין (לקמן ע:): פסח אקרי קרבן
ליבור דחמי צצנופיא צצצין פירקין
(שם ע:): **וצין ומלורשין**. חמורין
מטמאי מתים שהרי טומאה ואלא
עליהן מנגופן אלל על כרחין
כי אלטרין זצ ומלועד להיכא
דאין טמא מת משתלח אלטרין:
אלמא

והא קא עביד עבודה בקדשים כ"הלל דתניא
אמרו עליו על הלל מימיו לא מעל אדם
בעולתו אלא מביאה חולין לעורה ומקדישה
וסומך ידו עליה ושוחטה פסח בשבת היכי
מצי מקדיש ליה והתנן אין צמקדישין ואין
מעריבין ואין מחריבין ואין מגביהין תרומה
ומעשרות כל אלו ביום טוב אמרו קל וחומר
בשבת הני מילי בחובות שאין קבוע להן
וזמן אבל בחובות שקבוע להן זמן מקדישין
דאמר רבי יוחנן צמקדיש אדם את פסחו
בשבת והגיגתו ביו"ט והלא מחמר מחמר
כלאחר יד מחמר כלאחר יד נמי נהי
דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא מדרבנן
מיהא איכא היינו דקא בעי מיניה דבר שיש
לו היתר מן התורה ודבר שבות עומד לפניו
לעקרו כלאחר יד במקום מצוה מאי אמר
להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הניחו
להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים
הן: אמר רב יהודה אמר רב יכל המתירה
אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם
נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם חכם
הוא חכמתו מסתלקת ממנו מהלל דאמר מר
החיל מקנשרן בדברים וקאמר להו הלכה
זו שמעתי ושכחתי אם נביא הוא נבואתו
מסתלקת ממנו מדבורה דכתיב יחדלו פרוזן
בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי
אם בישראל וגו' וכתיב עורי עורי דבורה
עורי עורי דברי שיר וגו' ר"ל אמר כל אדם
שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם
נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם
חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו י"ממשה
דכתיב ויקצוף משה על פקודי החיל וגו'
וכתיב ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא
הבאים למלחמה ואת חוקת התורה אשר
צוה ה' את משה וגו' מכלל דמשה איעלם
מיניה אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו
מאלישע דכתיב לוילי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך
ואם אראך וגו' וכתיב ועתה קחו לי מנגן והיה כנגד המנגן ותהי עליו יד ה'
וגו' אמר רבי מני בר פטיש כל שכועס אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים
מורידין אותו מנגן מאליאב שנאמר ויחר אף אליאב ברוד ויאמר למה
[זה] ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדונך
ואת רוע לבבך כי למען ראוהו המלחמה ירדת וכו' אזל שמואל לממשחינהו
בכלהו כתיב לא בזה בחר ה' ובאליאב כתיב ויאמר ה' אל שמואל אל
תביט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו מכלל דהוה רחיים ליה עד
האידנא: אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת דדחו טומאה מנא לן אמרי כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין
שבת הכי נמי היליף תמיד מפסח לענין טומאה ופסח ופסח מנא לן אמר רבי יוחנן דבמור קרא א"איש איש
כי יהיה טמא לנפש א"איש נדחה לפסח שני ואיש ציבור נידחין לפסח שני אלא עבדי דטומאה אמר ליה
ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן אימא איש נדחה לפסח שני ציבור לית להו תקנתא לא בפסח ראשון ולא
בפסח שני אלא אמר רבי שמעון בן לקיש מהכא וישראלו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש יאמר
טמאי מתים ואל יאמר זבין ומצורעין ואני אומר אם טמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין לא כל שכן
אלא

גליון הש"ס

נב' דכתיב ויקצוף משה.
ע"י משנת פנים מאירות
מ"צ סימן כ"ט:

מוסף רש"י

אין מקדישין. והקשות.
ואין מעריבין. ערקן על
והוא כפי שנים מנו שמוז
בפרט ערפי. ואין
מחריבין. הרי בהנה זו
חכם ופסח ממיס לנכח
הכית: (ב"ב ד"ג). מקדיש
אדם את פסחו בשבת.
לס מל יד צצצנת: שבת
פסח. וחגיגתו ביו"ט.
ציוס הקצבתה מותר
להקדיש. ואע"ג דתנן אלו
כן משום שנות און
מקדישין. הני כיון
דהקצבתו דוחה קדושתן
פסח. וחגיגתו ביו"ט.
ציוס הקצבתה מותר
עורי דבורה. מפני
שמתחלה ואמרה עד
שקמתי דבורה. נסתלקה
הימנה חוץ הקדש
שופטים ה ז. ואין
ציבור נידחין לפסח
שני אלא עבדי
בטומאה. וטומאת מת
הותרה להם. כדכתיב טמא
לנפש. אלל לא זכיה לרעה
(מנחות צ"ה).

רבינו חננאל

מכאן אמר ר' שכל
המתיר. אם חכם הוא
חכמתו מסתלקת ממנו
מהלל. ואם נביא נבואתו
מסתלקת ממנו מדבורה.
דכתיב חדלו פרוזן
בישראל חדלו עד שקמתי
דבורה שקמתי אם וגו'.
וכתיב עורי עורי דבורה
עורי עורי דברי שיר וגו'.
אמר ר"ש בן לקיש כל
הכועס אם חכם הוא
חכמתו מסתלקת ממנו
ממשה. דכתיב ויקצוף
משה על פקודי החיל וכו'
וכתיב ויאמר אלעזר הכהן
וגו' מכלל דאיעלם משה
רבינו. ואם נביא הוא
נבואתו מסתלקת ממנו
מאלישע. דכתיב ואלא פני
יהושפט מלך יהודה אני
נושא אם אביט אליך וגו'.
וכתיב ועתה קחו לי מנגן
וגו' מכלל שנתתקא
הנבואה מעליו. וכן הוכיט
אפי' אם פסקו לו גדולה
מן השמים מורידין אותו
ממנו מאליא אחי דוד.
שנאמר ויחר אף אליאב
ברוד וגו'. תניא אמר להם

מקובל אני מרובתי שהפסח דוחה השבת. ולא פסח ראשון אלא אפילו פסח שני ולא פסח צבור אלא אפילו פסח יחיד. אמרו לו מה יוא על העם ששכחו להביא סכניהן מאחולו לשחוט פסחיהם כו'. וסליקא כיון דפסח
חובה הקבוע להם זמן הוא. שיר להקדיש ולהקריב בשבת. לפיכך מי שהיה פסחו תחת הסכין בצמור. ופי שהיה פסחו גיד תחת הסכין בין קרניו והביאום לעורה. ומקשינן והא עבדי בקדשים ופירקין כי
עבדי קודם שיקדישום הביאום לעורה ואח"כ הקדישום שלא יתראו כעושי מלאכה בקדשים. ואע"ג דנראה כמחמר אחר בהמתו בשבת. הא אסיקנא כלאחר יד הוא שהוא שלא בדרך המחמורין הוא. שכל העושה בשבת
דבר שאינו כדרך מלאכה מחמר כלאחר יד מקרי ופטור דתנן המוציא לאחר ידו או ברגלו כו'. ואע"פ שכן התורה פטור (ניא: מותר) מדרבנן אסור הוא. והכי קא מיבעיא להו לפני בתיא. כלומר כך שאלו מהלל. דבר
המותר מן התורה ודבר שבות כלאחר יד עומד בפניו לעכבו. במקום מצוה שרי או לא. אמר להם הניחו לתן לישראל אם הן אינם נביאים בני נביאים הם. כל העושה בשבת דבר שאין להעשות מלאכתו כן. נקרא כלאחר
יד. כגון חובל דאמרין ספיק כלאחר יד דמי וכו' מהלך אחר הגוי או טלה והביאו לעורה והסכין תחובה לו בצמור. מחמר כלאחר יד נקרא ופטור. כדתנן המוציא לאחר ידו ברגלו או בפיו כו'. במדבר כי התימין והפסח
מן התורה דחו שבת אבל דוחו טומאה מנא לן. אמרין לייף תמיד מפסח. ופסח נופיה דדחי טומאה מנא לן. אמר ר' יוחנן פסח משום דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחין
לפסח שני אלא עושין אותו בטומאה. ודחה ר"ל להא דר"י ואמר הוא מהא וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו'. הא כיצד טמא מת משתלח חוץ למחנה שכתיב וטמא שרץ כמותו זב משתלח חוץ למחנה ליה
ובעל קרי כמותו מצרוע משתלח חוץ למחנה ישראל נמצא המצרוע משתלח חוץ לשלש מחנות וזב משתלח וטמא מת אסור וברור הוא.

סח:

אלו דברים פרק ששי פסחים

מסורת הש"ס

עין משפט
נר מצוה

ד א מ"י פ"ד מהל
מעשה קדמות הל
ג:
טו ב ג מ"י פ"ט מהל
שנת הלה ה:
טז ד מ"י פ"ו מהל י"ט
הלה י"ט סמ"ג לאל
ע"ה ט"ע"ה ח"י ס"י קמט
ס"ג:
טז ה ל זה מן הגל
מיום בעצרת ע"ה
כלו המעשה השני ועשר
כ"ז חלפ"ה כ"ה פ"י ס"י
תפס:
י"ו ט"ע"ה ח"י ס"י מ"ד
ס"ג:

רבינו חננאל

והקטר חלבו דוחה את
השבת. תניא אמר ר'
שמעון ראה כמה חיבה
מנוה בשעתה שחיי הקטר
חלבים כשרים כל הלילה
ואין ממתיני להם עד
שחיישין מוצאי שבת אלא
מקטירין אותן בשבת
לקיים מצוה בשעתה.
היבכחו אינו דוחה השבת.
ולא כ"י נון דאמר פירק
המצניע כי החי נושא את
הקטר והטוען בשבת
פטור. והני מילי חוץ
לירושלים אבל חוץ ליהודה
לא. ובאתר מחוץ לתחום
אין דוחה את השבת כ"י
עיקבא דאמר בסוטה
פירק [כספן] דוחין
דאורייתא.
ירושלמי
היבכחו לא אמרו אלא
חוץ לירושלים אבל חוץ
לעודה מותר משום שבת
שהיו במקדש. חייבת
יבולתו אין דוחה את השבת
יבולת לה או בכלי הוא
דחין בסוף עירובין חותכין
יבולת במקדש ביבשה
ובד' מ"ג: [א"י: פסקא]
ר' אליעזר אומר דוחין.
אמר ר' אליעזר ומה אם
שחיטה שהיא אב מלאכה
דוחה את השבת אלו
משום שבות לא ידחו את
השבת. אמר לו ר' יהושע
יום טוב ויבית שבתיו בו
כל מלאכה שהיא לצורך
אוכל נפש ואוסר בו דבר
של שבות. כדתנן במסכת
יום טוב אלו שני משום
שבות לא עולין באילין ולא
הרכיזן כל גבי בהמה. אמר
לו רבי אליעזר יהושע מה
ארה שבות דרשות לא
עולין באילין לשבות
דמצוה שהיא הבאת הפסח
כדי שיטחו. ור' יהושע
אמר לך יום טוב גמי מצוה
לשבות בכל מילי מאכל
הוא והתרת לשבות
ולבשל ולא התרת לו
לחביא מחוץ לתחום
וכיוצא בו ולעשות שמוחה
וי"ט. ור' אליעזר אמר לך
יום טוב או כולו לא או
כולו לא. וכן דאי בעי
למיעבד כולו לאו ולקרות
היום כולו הירשת בידו.
אלו אין כאן שמוחה יום
טוב. איכא למיפירך ומה
יום טוב שהתירו בו
מלאכה דרשות בגין דהו
אמתיין הואיל והתורה
דבעיה לצורך התורה גמי
שלא לצורך. לא התירו
שבות לעלות באילין או
ליטו על בני המיט
להביא משום אם כבישל
אפי' כיום טוב. שבת שלא
זתיר בה אלא בגין שחיטה
דפסח וכיוצא בו מלאכה
של מצוה בלבד. אינו דין

מפרך פירבא. הילך ההוא דעירובין ליכא לאוקמא ציבשה
דהא קמיני סופא ואס ככלי כלאן וכאן אסור ויבשה מיון
דמפרכה אפילו ככלי גמי שריא והכי מוכח צפרק צמרה דעירובין
(דף קג.) ו**למה** שחיטה שהיא משום
ב"י. תימה לר"י מה קל ומומר הוא
זה דלמא שאני הוה משום דאפשר
לעשותן מערב שבת ור' אליעזר גופיה
אית ליה זה החילוק ומשום הכי צפ'
רבי אליעזר דמילה (שבת קלג.) מלריך
מתי קראי חד למילה וחד למכשירה
משום דאפשר לעשותן מערב שבת
דלמך הם מילה וכל מכשירה דוחין
את השבת דברי ר' אליעזר מנא ליה
לרבי אליעזר הא דלמך קרא וציוס
השמיני ציוס ואפילו בשבת והדר
קאמר ע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא
במכשירים אבל מילה דברי הכל דמא
מנא לן והשפא מאי קצני מנא לן
מיפוק מהוה קרא דציוס דריש
מניה ר' אליעזר מכשירים אפי' משום
צנת אפי' דאפשר לעשותן מערב
שבת דקאמר (לקמן סט.) בגמרא
ויעבריה דהא שמעין ליה לרבי
אליעזר דלמך מכשירי מנוה דחו והא
דקאמרין הכא ק"ו לצדריהם דרבנן
קאמר כלומר אף על גב דאפשר
לעשותן מערב שבת כיון דליכא אלא
צנת בעלמא יומר יס להמירם
שחייט ע"גמה דהיא מלאכה גמורה
מקשה על גמא דלי אפשי לעשותה
מזעבד ותימה לר"י מכשירי פסח מנא
ליה לרבי אליעזר דחו צנת דהא גבי
מילה מלריך מתי קראי ופי מימא דממך
מסוכה ולולג ומסא וסופר ועומר ושמי
המסא דלמך הם דלחו מכשיריים
צנת הא איכא למיפירך דמה להגן שכן
צנתם דמיומו מתי יכול לקיים מלוחן
אזל פסח אינו נאכל אלא צלילה ועוד
גבי פסח דקאמר ר' אליעזר עקרת מה
שמוצו צמורה צמועודו אפי' צנת:
למה ראה רשות לצצוה. משמע
דמכשירי אוכל נפש שאפשר
לעשותן מערב יום וסמירי לר' אליעזר
והקשה ר"ס כהן דגריש תולין (שבת
ד' קא:) אמרינן דרבי אליעזר עדיפא
מדר' יהודה ושירי אפי' מכשירי דאפשר
מערב יום ויתכן לר"י דלא שכי
אלא דוקא במשמרת דלא דמייא מלאכה
כולי האי: **הכל** טוריים בעצרת
דבעין לבב. תימה לרבי א"כ מאי
קאמר רבי אליעזר מה ראה רשות
למנוה דממא עברת מוכיח שלהיא מנוה
וי"ל דהא דצעי רבי אליעזר צערת
לכס לאו דוקא מקרא אלא מסבאל:
אם

והקטר חלבו וכו': **תניא** אמר רבי שמעון
בא וראה כמה **חיבה** בשעתה
שהרי הקטר חלבים ואברים ופרדים כשרים
כל הלילה **ואין** ממתינים להם עד שתחשיך:
הרכבתו והבאתו וכו': **ורמינהו** ז"ב חותכין
יבולת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי
כאן וכאן אסור ר' אליעזר ור' יוסי בר חנינא חד
אמר אידי ואידי ביד הא בלחה הא ביבשה
וחד אמר אידי ואידי בלחה ולא קשיא הא
ביד הא בכלי ולמאן דאמר הא ביד הא בכלי
מאי טעמא לא אמר אידי ואידי ביד ולא
קשיא הא בלחה הא ביבשה אמר לך יבשה
מפרך פירבא ולמאן דאמר אידי ואידי ביד
ולא קשיא הא בלחה הא ביבשה מאי טעמא
לא אמר אידי ואידי בלחה ולא קשיא הא
ביד הא בכלי אמר לך כלי הא קתני התם אם
בכלי כאן וכאן אסור ואידך הא דקתני כלי
הכא פלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע אתא
לאשמעינן: א"ר אליעזר ומה אם שחיטה
וכו': ר' יהושע למעמיה דאמר שמוחה י"ט
גמי מצוה היא **לדתינא** ר' אליעזר אומר אין
לו לאדים ב"ט אלא או אוכל ושונה או יושב
ושונה ר' יהושע אומר יחלקוהו חציו לאכילה
ושניהו וחציו לבית המדרש וא"ר יוחנן
ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר
יעצרת לה' אלהך וכתוב אחד אומר **יעצרת**
תהיה לבב ר' אליעזר סבר או כולו לה' או
כולו לבב ור' יהושע סבר חלקוהו חציו לה'
וחציו לבב: **(ע"כ: סימן)** א"ר אליעזר **הכל**
מודים בעצרת דבעין גמי לבב מ"ט ויום
שניתנה בו תורה הוא אמר רבה הכל מודים
בשבת דבעין גמי לבב מ"ט **וקראת** לשבת
עונג אמר רב יוסף הכל מודים בפורים
דבעין גמי לבב מ"ט **ימי** משתה ושמוחה
כתיב ביה **מר** בריה דרבינא כולה שתא הוה
יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי
יומא דכיפורי עצרת יום שניתנה בו תורה
יומא ימי משתה ושמוחה כתיב מעלי יומא
דכיפורי **ודתני** חייא בר רב מדפתי **ועניתם**
את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה
(הם) מתעניין והלא בעשירי מתעניין אלא
לומר לך כל האוכל ושונה בתשעה בו
מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי
ועשירי רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי
לי עגלא תלחא אמר אי לא האי יומא דקא
גרים כמה יוסף איכא בשוקא רב ששת כל
תלתין יומין מוהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי
בעיברא דרשוא ואמר חדאי נפשאי חדאי
נפשאי לך קראי לך תנאי איני **"והא"ד**
אלעזר אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר **אם** לא בריתי יומם
ולילה חקות שמים וארץ לא שמתו מעיקרא כי עבדי איניש אדעתא דנפשי'
קא עבדי אמר רב אשי ולמאי דקאמר ר' אליעזר גמי **"ט** רשות אית ליה
שלא התיר בה אלא מלאכה של מצוה אינו דין שלא התיר שבות שעמה שבת
ר'

כשרין כל הלילה. כדכתיב (ויקרא ו') על מוקדה על המזבח כל הלילה
יכול להקטירין כל הלילה ואפי"כ אין ממתיני להם עד שתחשיך אלא
מחליין שבת עליהם כדכתיב (במדבר כח) עולת שבת בשבתו על עולת
התמיד אלמא חזיזי למחר מנוה צעמיה: **חוספין יבולת במקדש.** דלא
גזרו על השבות במקדש: **הא** והא
ביד. שחותפה בידו ולא כספין דלון
צה אלא משום שבות ואפילו הכי אסור
צלמה הואיל ומני למיעבד מאתמול
והיא דעירובין ציבשה דאפילו שבות
ליכא. וכו' אליעזר לא מני לאוקמא
להיא דעירובין וימא ר' אליעזר היא
דלמך צממתי דוחין משום דקמי
התם ואס ככלי דהו מלאכה גמורה
כלן וכאן אסור וכו' ר' אליעזר היא
הא אמר מכשירי מנוה דוחין את השבת
אפילו צמלאכה גמורה צממקת שבת
(דף קג.) דמנן ר' אליעזר אומר אם
לא הביא כלי מערב שבת מצינו
צנת: **הא.** דעירובין ביד וממתינין
ככלי דהו מלאכה גמורה. ובעירובין
צפרק צמרה איתא נמי כולה הך מוגלא
ומקשינן התם והא גבי שבות תני לה
דקמי אלו שמשום שבות לא איצטרו
כו' אלמא לאו ככלי קאי: **מפרך**
פירבא. ולא קרי לה חמיכה: **מאי**
טעמא לא אמר הא ביד הא בכלי.
וטוקמא לממתי דעירובין נמי צלמה:
הא קמיני הסס. צעירובין דאסור
ולמה לי למיהדר למסממא דהא
צפסמיוס: **ור' יהושע.** דמפיק שמחת
יום טוב ראה לפסח אילן לטעמיה
דלמך שמחת יום טוב מנוה היא ואפי"כ
לא דמיא צבות נפשי לעשות מצעוד
יום: **דבעין** נמי לר"י. ששמח צו
במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל
יום זה ויהישראל שמחה מורה צו: **כל**
האוכל ושופה כו'. צפ' צמרה דיומא
[פס:] מוקמינן להא דרשא אליבא דמאן
דלמך אין אדם מוזהר על הלכך כי
עיניו להמחיל ולהתענות מצעוד יום
ואפילו למאן דלית ליה מוספינן מחול
על קודש מקרא אחרינא נפקא ליה
במחשתי ובקאיזי שפסגין: **הלכך** כי
אמא האי צמטעה להכי אמא והכי
קאמר מה שאמס עושים צמטעה
דהיינו אפילה ושמה אפי קורא עיני:
(ס'פולסא.) **שלישי** לנעון ומזכר ביה:
עבדי ליי. היה מנוה לאנשי צו:
לכין לו סעודה: **אי** לאו האי יומא.
שלמדתי מורה ומתוממתי הרי אנשים
הרבה צוק שממן יוסף ומה צני
צניס: **וסלי.** נעמן: **חדאי** נפשאי.
שמתי נפשי: **לך** קראי לך תנאי.
צצינלך ולצורכך שניתי וקריתי:
איני. וכי אין הנאה צמלמוד תורה
אלא ללמודיה לצדס: **אם** לא צריס.
של יומס ולינה דהיינו מלמוד תורה
צכות צו (יהושע ה) והגית צו יומס
ולינה: **איס** ליה פירבא. למלתייה
דלמך מלאכת מנוה דוחה לך שכן
צבות דמנוה שפיר מקדל ליה ר'
יהושע יום טוב יוכיח מקל ומומר ומה
שמחת יום טוב שהיא רשות והתרת'
צו משום מלאכה לא התרתה צו משום
צבות צנת שלה התרתה צו אלא
מלאכ' מנוה בגוון שמיעת קדמות ככל
אינו דין שלא תמיר צבות אפי' של מנוה:
וכי

(א) [מ"ס עירובין פ"ג]
מנחות ע"ב. (ב) ויקדושין
ג' ע"ש מולין מ"ד: ע"ש.
(ג) [לקמן ק"ה:] ד עירובין
ק"ג. (ד) ע"ש (ה) ב"ב טו:
(ו) צרכס ח: ר"ה ט.
יומא פ"א: (ז) מ"ד ט"ג.
ויקדושין ק"ה: ע"ש:
(ח) [שמות ל"ד:] (ט) [ש"ל
אמר ד"ה עבדי:] (י) [ע"י
ר"י עירובין ס"ג. וע"י
ר"י סנהדרין ס"ה: וע"י
יע' חוסי' גיטין ט: וע"י
שבת י"א:] (כ) [ש"ן ל"ג
צמטעה ס"ה:] (ל) [ש"ן
צמטעה ללעיל ס"ה:]

תורה אור השלם

1. שיש ימים תאכל
מצות וביום השביעי
עצרת לך אלהך לא
תעשה מלאכה.
דברים טו ח
2. ביום השמיני עצרת
תודה לכם כל מלאכת
עבדך את תעשה:
מכילת טו לה
3. אם תשיב משבח
רגלך עשות הפךך ביום
קדשי וקראת לשבת ענג
לקדושו יי מכילת ובבדוהו
מעשות דרביך צממא
תפוך ודבר דבר:
ישעיהו נ"ג
4. כמיס אשר נזח כום
והיה יום מאיבהם
והיה יום אשר נהפך להם
מנוה לשמחה ומאכל
ליים טוב לעשות אותם
ימי משתה ושמוחה
ומשולח מנות איש
לצרתו ומתנות
לאבותיו: אסור טו כ
5. שבת שבתך הוא
לכב ועיניהם את
נפשתיכם בתשעה
לחייש בערב מערב עי
ערכ השבתו שבתכם.
ויקרא נ"ג כ
6. בה אמר יי לא אם
בריתי יומם ולילה חקות
שמים וארץ לא שמתו:
וימיהו ל"ג כה

גליון הש"ס

גמי' אין סמתיים להם.
עי' טורין לכן ר"ה ז' דים.
מתקלן: **שב** א"א הבל
מדיס בעצרת. עי' ר"ה
ט: תוספות ד"ה כלי
התענה:
מוסף רש"י
כמה חיבה מצוה
בשעתה. גריסס אלו
למכה ותיקין (דף.) ואין
ממתינים להם. ללכי
מתינין ומספין צנת
(תורת ע"ב.) חותכין
יבולת במקדש. יבולת,
והוא ח' והוא מוס למח
צמות את השבת כדכתיב
(ויקרא כ) זו חתיך או
יבולת. יבולת דקרא קרינן
יבולת. שאין שם דבר אלא
כמו חיתנה דומיא דשטר
ולא כפי שבת. ושמה גמי
לא כפי עירובין. אבל יבולת
דמתי' הוא שם דבר של
הטום. חוספין יבולת. כד
קאמר (ש"ב) א"ר ר' רוא
בכלי כאן וכאן אסור.
ואפי' כד עבד מני ככל
מתקן הוא ויהי אלו חותך
מגעלי חיים והוה מורה
דחו את המלך. אפילו הכי

לא תויר שבות דצוה. ור' אליעזר אמר לך אפי' הכי שבות רמזוה עריפא. אמר רבא הכל מודים כשבת בעינין לבס. כלומר
יון לו לישב כל היום כולו ולקרות בשבת רכתיב וקראת לשבת עונג. מר בריה דרבינא כוליה שתא הוה יתיב
תעניתא רב מעברתא ופורים וערב יום הכפורים. רב ששת הוה אמר חדאי נפש כלומר שמתו לה נפש לך קראתי כיו
שהיו שוכנת בטח בעולם הבא. ואפי' שהעולם אינו מתקיים אלא בזכות תופשי התורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה
חקות שמים וארץ לא שמתו. עיקר מיתא כי עבדי איניש לנפשיה עבדי.
תשנה (תש' יעניי) התמלא והכי הוא צניני בעיני היום (ברכות ח) והכי משמע קרא וענימה צמטעה. למחר הוקן עמקן צמטעה שמוכל להמנעת צמטעה. ומלפיקיה קרא לנעון עיני לומר לך הרי הוא מצוה צמטעה צמטעה (יומא פ"א) ח' לסי'
למך קרא. וענימה צמטעה. אפילה מטה א קורא עיני. וכו' דלמלכו עיני צמטעה לא צמטעה צמטעה וכו' קרי עיני צמטעה אפילה ושמיה דדיה קרי עיני (ד"ה ט.)

סמ:

עין משפט
גר מצוה

אלו דברים פרק ששי פסחים

מסורת הש"ס

כ א מ"י פ"ה מהלכות
ק"פ הלכה ד'
כ ב מ"י פ"ה מהל'
ק"פ הלכה יח מהל'
עשין רפ':
כ ג מ"י פ"ג מהל'
מלה גלגה א סמג
עשין פט מ"ש פ"ה ח"ט פ'
של ספ"ק ו' וטו"ש י"ד
כ ד מ"י פ"ה מהל' ק"פ
הלכה י':
כ ד ה ס הלכה י':

רבינו חננאל

וכל שהיה נדחה לפסח
שני צבור עושה (בטומאה)
שנאמר איש איש כי היה
טמא לנפש כו' איש אם
הוא טמא נדחה לפסח
נרחין לפסח שני אלא
עושה הראשון בטומאה.
ומילתא דאיתא בצבור
איתיה ביחוד ודליתיה
בצבור ליתיה נמי ביחוד.
ערלות דאיתיה בצבור
דאלו כלתו ערלים אינון
אמרין להו קומו מהולו
נפשיכו ועבדי פסח, יחיד
נמי אמרין להו קום מהול
ועבדי נמי פסח ואי לא
עבדי ענש ברת. טומאה
דליתא בצבור דאי צבור
טמאי אינון לא אמרין
להו קומו מרו עליכו
וטבולו ועבדו פסח אלא
עבדי בטומאה, יחיד נמי
לא אמרין להו קום טבול
ולא מדין עליה, כי לא
טבול ולא עבד לא מחיב
כרת. איני רגל מילתא
דליתא בצבור ליתא ביחוד
היה פסח שני דאין בצבור
פסח שני ואיתיה ביחוד.
ומריק רבא מאי טעמא
עבדי יחיד פסח שני משום
דעבוד צבור כדאשון ולא
עבד כהווייתו, (דף צבור
נמי איכא למימר הכי.
מיחייב יכול לא יהא
ענש ברת אם לא עשה
פסח אלא טהור ומי שלא
היה בדרך החוקה ודמשה
כהו קרא כהווייתו. עיל
ועמא שרין ושאר טמאין
מנין ח"ל ותיאשי, מדרה
ליה למכח וטהורו שלא
היה בדרך החוקה והחל
לעשות הפסח ונתחיה
איכא דתיאשי ש"מ אילו
ימכח דאשון לית
לחקוני נפשיהו ולא
מתקני ועבדי עושהו כרת.
דייקנין מוקא מפרש
ותמא שרין ענש
כרת שמעין מינה דסבר
אין שחטין עליו. ומדריב
ליה לטמא שרין מוהאיש.
לית ליה להא' תנא
דיקון ריבול למילתא פסח
באורחא האידנא בשעת
שחיטה טהור קרנין ביה,
דאי הכי למת ליה לאהדורי
ולרביי מוהאיש ליפא הכי
טהור הוא אלא איכא
דלא חזי האידנא איכא
עליה תויבא איכא ותיקון
בצבור דהא אמרת לית
ריה לימכר להו טבולו
עבדו פסח ואפי' הכי
איתיה ביחוד. יהודי פריק
רבא הכי, לעולם קסבר
ר' אליעזר שחטין ותיקון
על טמא שרין שחל שביעי
שלו להיות בערב פסח
יאמאי אין מוין עליו

אכילת פסחים לא מעבבא. פ"י צ"ח גוונא שיש צדו
למתן עצמו ואינו מתקן לא מעבבא אכל בטמא גמור
מעבבא דהו דמיא דחולה וזון ולא כפירוס הקותרס דפי' דהא
דכתיב איש לפי אכלו היינו למנוה דהא לעיל (דף סה.) אוקימנא
ליה לעבד ומסיק כ"כ דל"ן (דף פח.)
מאיא לפי אכלו דנע"י גברא דחוי
לאכליה: **האי** מיהא חוי ותקוני
הוא דלא איתקן. הקשה ריב"א איכ
אמאי אמר ר"א לעיל ערל שלא מל
ענש כרת הא מיהא חוי אלא דלא
איתקן וי"ל דשאי התם דממוסר
מעשה גנפו ותשיבין ליה שלא
לאכוליו: **הלכה בר"ע**, הא
דלא פריך הלכתא למשיחא מפרוש
(נפ"ד ד' מיתוס' ס' סנהדרין) (דף נ"א):
וצריכא דאי אשמעינן כו',
לדרכי יהודה עבדי
נריכותא אמאי אינערין למיפקס
נתרמיהו כר"ע דאי אדר' עקיבא הוה
ליה לאכרוי הוהא דפרק שמי הלחם
(מנחות דף נ"א.) גבי חזיתי כהן גדול
דמסיק התם כלל א"ר עקיבא כו' ו':
אבל מיהא שנכרתי עליה י"ג
בריות אימא דנידחי.
מימה מה מועיל מה שנכרתו עליה
י"ג בריות הא אכיל קרא נאפי
דליתא בצבור דאי צבור
נרשבי"א לפרש דאי לאו דפסק רב
יהודה כר"ע גבי מילה ה"א דסניאל
ליה בכל מקום כר' אליעזר וגבי פסח
דפסק כר"ע היינו להחמיר מדרבנן
שלא יהו מנכשרין דוחין שנת אלל גבי
מילה דנכרתו עליה י"ג בריות לא:
לא

וכל שאילו ביחוד נדחה בצבור עבדי
בטומאה וכל מילתא דאיתא בצבור איתא
ביחוד וכל מילתא דליתא בצבור ליתא ביחוד
ערילות דאי כוליה ציבור ערלים ניהו
אמרין להו קומו מהולו נפשיכו ועבדי
פסחא יחיד נמי אמרין ליה קום מהול ועבדי
פסחא ואי לא מהול ועבדי (ה) ענשו כרת
טומאה דאי כוליה ציבור טמאין ניהו לא
מדין עליהו אלא עבדי בטומאה יחיד נמי
פטור א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא
והרי פסח שני דליתיה בצבור ואיתיה ביחוד
א"ל שאני התם דהא עבד ליה ציבורא
בראשון מיתיבי ייכול לא יהא ענשו כרת
אלא שהיה טהור ושלא היה בדרך החוקה
ערל וטמא שרין ושאר כל הטמאין מנין
ת"ל יהאיש מוקא מדרבא אטמא שרין קסבר
אין שחטין וזרקין על טמא שרין דאי שחטין
וזרקין על טמא שרין ל"ל לאהדורי עליה
היינו טהור אלמא אע"ג דלא חזי (ה) חיובא עליה
ואע"ג דליתיה בצבור איתיה ביחוד אלא
אמר רבא קסבר רבי אליעזר שחטין וזרקין
על טמא שרין והוא הרין לטמא מת בשביעי
שלו הוהא למאי לאכילה אכילת פסחים לא
מעבבא א"ל רב אדא בר אבא לרבא א"כ
נמצא פסח נשחט שלא לאכוליו א"ל שלא
לאכוליו לחולה ולזון דלא חזי אבל האי
מיהא חזי תקוני הוא דלא מתקן: כלל אמר ר"ע וכו': אמר רב יהודה אמר
רב יהלכה כר"ע ותנן נמי גבי מילה כי האי גוונא כ"ל א"ר עקיבא כל מלאכה
שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת מילה שאי אפשר לעשותה
מע"ש דוחה את השבת ואמר רב יהודה אמר רב יהלכה כר"ע וצריכא דאי
אשמעינן גבי פסח התם (ד) (דהוא מכשירי) מצוה לא דחו שבת משום דלא
נכרתו עליה שלש עשרה בריות אבל מילה דנכרתו עליה שלש עשרה
בריות אימא דנידחי ואי אשמעינן מילה התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו
שבת דליכא כרת אבל פסח דאיכא כרת אימא לידחי צריכא: **מתני'** אימתי
מביא חגיגה עמו בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט (ב) ובזמן שהוא
בא בשבת במרוכה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה וכן חגיגה היתה באה
מן הצאן מן הבקר מן הכבשים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות והואכלת לשני
ימים ולילה אחד: **גמ'** מאי תנא דקתני חגיגה תנא (ה) הרכבתו והבאתו דלא דחי
שבת וקתני נמי חגיגה דלא דחיא שבת והכי קאמר אימתי מביאין עמו חגיגה
בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט א"ר אשי שמע מינה (ו) חגיגת ארבעה עשר
לאו

וכל שצמיד נדחה כו'. והכי פירושא היינו טעמא דר' אליעזר
(א) לא רמיא חיובא דפסח אטמא מת בשביעי שלו והואיל ולא חזי
ואע"ג דרמיא חיובא ואע"ג דלא חזי ומשום דלא רמיא ליתא מצות
הואה למנות מילה דמנות הואה כדי לעשות פסח לא רמיא לציבור
שהרי מותרין לעשות בטומאה אע"פ
שיכולין לטעור דקסבר רבי אליעזר
אין שחטין וזרקין על יחיד טמא שרין
שלא טבול ואף על פי שראוי לערב וכן
על טמא מת שחל שביעי שלו להיות
בערב הפסח שראוי נמי לערב וטמא
שרין נקט משום דפלוניתא גביה הוא
צפ"ה האשה (לקמן נ'): וזון דקא קסבר
אין שחטין וזרקין על היחיד אלא
נדחה לשני על כרחיך ציבור עושה
בטומאה אם ירלו דלל שצמיד נדחה
לציבור עושה בטומאה דמדין (ה) איש איש
נדחה ואין ציבור נדחין אלמא לא
רמיא מצות האשה דפסח לציבור
ומילתא דליתיה בציבור ליתיה ביחוד
דמנות פסח יחד לכל ישראל נאמרה
אכל ערילות דלא נדחה אלל ציבור
ולא יתירו לעשות פסח ערלים ואילו
כולהו ציבור ערלים אמרי' להו קומו
מהולו יחד נמי אמרין ליה בחול קום
מהול והואה דלציבור (ו) לא אמרי' להו
קומו אלו: **יחיד נמי**, לא רמיא
מוכה עליה להויות וזון דלא רמיא
עליה לא יתמה שנת לדחות אללה.
אכל אי הוה סניאל ליה כמאן דלמך
שחטין וזרקין על טמא שרין כיון
דלא קרינא ביה איש נדחה לא הוה
קרינא נמי אין ציבור נדחין למשיחיהו
לעשות בטומאה אלא אמרין להו
קומו או ומדריבין הוהא לציבור הוה
רמיא נמי איחיד כדי להמירו בצליכה
ודמיא שנת: **אמר ר"ע**, התם האי
דליתיה ביחוד משום דלציבור ציבור
בראשון הוא ואי לא עבד ציבור
בראשון כגון רוב ציבור זנין דלא
הותרה טומאת זיכה בציבור ומיעוטן
עומאי ממסין אין עושה לן את הראשון
ולא את השני: **ערל וטמא שרין ושאר**,
הדומין לו כגון כל טמאי טומאת ערב
שראויין ליתקן וכגון טמא מת שחל
שביעי שלו בערב הפסח: **מוקא**
מיהדר אטמא שרין: לאימתי מוקא
יתירא שמע מינה סניאל ליה להאי
תנא אין שחטין וזרקין על טמא שרין
דאי סניאל ליה שחטין וזרקין עליו
למה לי לאהדורי עליה מוקא יתירא
לחייביה ממילא הוא עומד בכרת
שהרי הוא טהור גמור שראוי לעשות

גליון הש"ס

מתני' ובזמן שהוא בא
בשבת. עין ע"ז דף ג'
פ"ה ח"ט ד"ה יפה כולד:

מוסף רש"י

אכילת פסחים לא
מעבבא. פסח דיעבד
ירקסו ע"ז. וצריכא.
למנוח בטהוריה הלכה
כר"ע דמנכרין לן דחו
(נפ"ח ע"ג.) דליכא כרת.
מילה שנתה ליל כרת,
דקמן לאו כד עושהו הוא
ואזנה לא ממייב עליה
כרת (ש"ס).

רבינו חננאל (הבש"ק)

אמר ר' עקיבא כל מלאכה
שאפשר לעשות מערב
שבת אינה דוחה את השבת
לעשותה מערב שבת דוחה
שבת בארבעה עשר יום
בין הערביים שחיתת פסח
דוחה השבת. וכן אמר
ר' עקיבא לענין (מעילה)
[מילה] והואיל ואי אפשר
למולו בערב שבת רחיק
וביום השמיני מילה דוחה
שבת. ובתורה לא אמר רב
יהודה אמר שמואל הלכה
כו' עקיבא. וצריכא דאי
אשמעינן גבי מילה (וכו').
מתני' אימתי מביאין עמו
חגיגה. אקשינן מאן תנא
דקתני אימתי. ובריקון
בשבת דוחה. למה ליה לאכילת פסח,
אכילת פסח לא מעבבא. וא"ת אי הכי נמצא שחטת שלא לאכוליו, ואי
בר אכילה הוא, דמראויייתא מתקן נפשיה ואילו, ורבנן הוא דלא שבקי ליה נפשיה לחקוני להוות עליו. מתני' כלל

א"ר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת לעשותה מערב שבת דוחה שבת בארבעה עשר יום בין הערביים שחיתת פסח דוחה השבת. וכן אמר ר' עקיבא לענין (מעילה) [מילה] והואיל ואי אפשר למולו בערב שבת רחיק וביום השמיני מילה דוחה שבת. ובתורה לא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כו' עקיבא. וצריכא דאי אשמעינן גבי מילה (וכו'). מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה. אקשינן מאן תנא דקתני אימתי. ובריקון

א"ר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת לעשותה מערב שבת דוחה שבת בארבעה עשר יום בין הערביים שחיתת פסח דוחה השבת. וכן אמר ר' עקיבא לענין (מעילה) [מילה] והואיל ואי אפשר למולו בערב שבת רחיק וביום השמיני מילה דוחה שבת. ובתורה לא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כו' עקיבא. וצריכא דאי אשמעינן גבי מילה (וכו'). מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה. אקשינן מאן תנא דקתני אימתי. ובריקון

א"ר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת לעשותה מערב שבת דוחה שבת בארבעה עשר יום בין הערביים שחיתת פסח דוחה השבת. וכן אמר ר' עקיבא לענין (מעילה) [מילה] והואיל ואי אפשר למולו בערב שבת רחיק וביום השמיני מילה דוחה שבת. ובתורה לא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כו' עקיבא. וצריכא דאי אשמעינן גבי מילה (וכו'). מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה. אקשינן מאן תנא דקתני אימתי. ובריקון

א"ר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת לעשותה מערב שבת דוחה שבת בארבעה עשר יום בין הערביים שחיתת פסח דוחה השבת. וכן אמר ר' עקיבא לענין (מעילה) [מילה] והואיל ואי אפשר למולו בערב שבת רחיק וביום השמיני מילה דוחה שבת. ובתורה לא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כו' עקיבא. וצריכא דאי אשמעינן גבי מילה (וכו'). מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה. אקשינן מאן תנא דקתני אימתי. ובריקון

הלכות פסח

תכט מנהג ימי ניסן וכו' י"ט סעיפים:

א חכמים^א הראשונים תקנו^ב בזמן שבית המקדש היה קיים^ג שיתחילו הדרשנים לדרוש ברכים^ד הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו שמפורים ואילך^ה ידרשו הלכות פסח ומחמשה באייר ואילך ידרשו הלכות עצרת ומי"ד באלול ואילך ידרשו הלכות החג^ו לפי^ז שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל^ח הייב להביא ברגל ג' קרבנות עולת ראיה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן ויהיה להם שהות כל שלשים יום^ט:

ב ותקנה זו לא נתבטלה מישראל אף לאחר שחרב בית המקדש^י שכל חכם היה שונה לתלמידיו הלכות הרגל^{יא} שלשים יום לפניו כדי שיהיו בקיאים בהלכותיו וידעו המעשה אשר יעשון ולהמון עם היו דורשים הלכות הרגל בשבת שלפניו^{יב} שבשבת זו היו מתקבצין כל העם^{יג} מכל הכפרים לשמוע הלכות הרגל מפי החכם^{יד} לפיכך נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו^{טו} אם אינו ערב פסח^{טז} והלכות החג דורש בשבת שוכה^{יז} (אבל עצרת אין בו הלכות מיוחדות שכל איסור והיתר הנוהגין בו נוהגין גם כן בפסח וסוכות^{יח}).

והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד להם המעשה אשר יעשון^{יט} ולא כמו שנוהגין עכשיו^כ:

מ"ש התוס' שם דפסח מופסח צ"ע כמ"ש המ"ל רפ"א מה' ק"פ. ולכן לא הזכיר דבינו אלא הג' קרבנות [אבל ראה לקמן סי' תסח ס"א].

ט ב"י סוף ד"ה תניא שואלין, וראה הע"ב שכו' ע' פו.

י תוס' ע"ז ה', ב ד"ה והתנן, ב"י סד"ה תניא שואלין.

יא ב"מ דף צ"ח, א. רש"י שם ד"ה ביומא דכלה. מור

ושו"ע ח"מ סי' שכנו סי"ג. מ"ז כאן ס"ק א. ירושלמי

פ"א ה"א. ח"י ס"ק א. וראה לקמן סי' תלו ס"א. וראה

הע"ב רכח ע' ג. רל ע' פו.

יב רש"י בכורות דף ס, א ד"ה בריגלא. ולענין דרשת

החכם מידי שבת בשבתו ראה לעיל סי' רצ ס"ג.

לקמן הל' תלמוד תורה פ"א סוף הי"ד.

יג רש"י פ"ק דמ"ק דף ה, סע"א.

יד בכתיב: פי' וחוזרים לבתיהם על יו"ט. ולא כמ"ש ב"ח

(והועבר עליו קו למחיקה).

טו ב"ח ס"ב ד"ה כתוב במחזורים. ומ"א ס"ק א.

טז אחרונים. מהר"ל (ל' יום קודם הפסח אות א). ח"י

ס"ק ג. אליה רבה סי' תל ס"ק ב.

יז מ"א שם בשם מהר"ל. וח"י שם. וראה לקו"ש ח"ג ע' 953

ואילך. שלחן המלך ח"ב ע' ז.

יח ראה תוס' ברכות ז', ב ד"ה. תרי זימנא. קובץ יגדיל

תורה (ג' ג) ט ע' כו.

יט מ"א שם.

כ מ"א סי' רצ. וראה גם לעיל שם ס"ג. הל' ת"ת פ"ד

ה"ד.

א בקובץ יגדיל תורה (ג' ח' י (ראה מכוא שם) נדפסו

תצלומי כתיב הר"ק מהר"ל של סימן זה, באזה

שינויי לשון ובהוספת מ"מ וציונים. כן נדפס כתיב כמה

מהגהותיו בקובץ מבית חיינו ג' ע' 26-25 ובהע"ב תולח

ע' 117. עיקרי השינויים וכן המ"מ וציונים יועתקו לקמן

בשוה"ג (באותיות מודגשות, כשאר המ"מ שבדפוס ראשון).

ב ברייתא פסחים דף ג, סע"א. מור וש"ע ס"א.

ג תוס' ע"ז דף ה, ב ד"ה והתנן.

ד רש"י פ"ק ד"ה דף ז, א ד"ה אתי.

ה גמרא ר"ה שם. רש"י שם. תוס' בכורות נו, ב ד"ה

כפרים. ולענין יום הפורים עצמו ראה ב"ח ס"א פ"ח

סוף ס"א. ח"י ס"ק ד. יד אהרן הגב"י. וראה התוועדות

תשר"מ ח"ב ע' 1349. הקרי הלכות א כב, ב.

ו ירושלמי פ"א ה"א. הובא ברוקח סי' רמה. רש"י סוכה

ט, א ד"ה בית שמאי פוסלין, ומהרש"א שם. ב"ח ס"א.

מ"א ס"ק א. ח"י ס"ק א"ב. יד אהרן הגב"י.

ז תוס' בכורות נו, ב סד"ה כפרים. מור וקציעה בריש

הסימן.

ח גמרא ח, ב (שיש לו קרקע). תוס' ג, ב ד"ה מאליה.

משנה למלך הל' חגיגה פ"ב ה"א. וראה גם לקמן סי'

תסח ס"א לענין קרבן פסח. הגהת מהר"ל (כת"ק): פי'

שיש לו שם קרקע, כמ"ש בפ"ק דפסחים ד"ח ע"ב. ועי'

בתוס' דפ"ק דפסחים ד"ג ע"ב [ד"ה מאליה] ובמ"ל פ"ב

חגיגה [ה"א, שהביא דברי התוס' הנ"ל], דלא כמ"ש

רפ"א דהל' ק"פ שהניח דברי תוס' אלו בצ"ע. מיהו

ג וברורות הללו שאין החכם שונה לתלמידיו הלכות כ^א (לפי שהכל כתוב בספר כ^ב) מצוה על כל אחד ואחד שילמוד הלכות הרגל קודם הרגל כ^ג עד שיהיה בקי בהם וידע המעשה אשר יעשה:

ד משה רבנו עליו השלום תיקן להם לישראל שיהיה כל חכם העיר דורש לבני עירו בכל רגל כ^ד בענינו של יום נס הנעשה בו ביום כגון בפסח ביציאת מצרים ובעצרת במתן תורה ובחג בהיקף ענני כבוד כ^ה וגם כן ידרוש לעם בכל רגל הלכות הצריכות לבו ביום שיודיע להם האסור והמותר בו ביום כ^ו הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג אף על פי שדרש להם הלכות הרגל שלשים יום לפניו.

ועכשיו אין נוהגין לדרוש הלכות בחג עצמו כ^ז (לפי שהכל כתוב בספר כ^ח) אלא דורשין באגדה מענינו של יום כמו שיתבאר בסימן תקכ"ט כ^ט:

ה מנהג פשוט בכל ישראל שכל קהל וקהל משימים מס על בני עירן לצורך חטים לפסח לקנותם ולחלקם לעניי עירן כ^י וכל מי שדר בעיר י"ב חודש נעשה כבני העיר וחייב ליתן מס עמהם לזה כ^{יא} ואפילו תלמידי חכמים הפטורין ממס נותנין חלקם כ^{יב} לפי שצדקה היא זו כ^{יג} וכל עני הדר בעיר י"ב חודש נעשה כעניי העיר וחייבין בני העיר ליתן לו חטים לפסח כ^{יד} ועכשיו מרוב הגלות נהגו העם דין שלשים יום כ^{יז} שכל מי שדר בעיר שלשים יום נעשה כבני העיר וכופין אותו ליתן עמהם לצורך חטים לפסח וכן כל עני הדר בעיר שלשים יום נעשה כעניי העיר וחייבים בני העיר ליתן לו חטים לפסח:

ו וכל זה שבא לעיר לגור שם ואומר שאינו רוצה להשתקע שם אבל מי שבא לעיר להשתקע שם נעשה כבני העיר מיד כ^{יח} וכופין אותו ליתן עמהם לצורך חטים לפסח וכן עני שבא לעיר כדי להשתקע שם נעשה כעניי העיר כ^{יט} וחייבים ליתן לו חטים לפסח:

ז ועני שאין דעתו להשתקע בעיר ולא שהה שלשים יום אע"פ שאין בני העיר חייבים ליתן לו חטים מכל מקום חייבים ליתן לו מצה בפסח כ^כ בדרך שחייבים ליתן לו פת בכל ימות השנה כ^{כא} מזון שתי סעודות לכל יום ויום מימות החול שהוא שוהה בעיר ובשבת מזון שלש סעודות כמ"ש ביורה דעה סי' רנ"ו ע"ש:

ורמ"א שם.
לב שירי כנסת הגדולה הגה"ט אות ב. אליה זוטא סק"ו.
לג שחייבים בה גם ת"ח, כדלקמן הל' ת"ת פ"א ה"ג וש"ג.
לד ירושלמי שם. אור זרוע ודרכי משה שם. מ"א ס"ק ב.
לה סמ"ק סי' רמח. כל בו סי' פב. מ"א ס"ק ב. רמ"א יו"ד סי' רנו ס"ה. אחרונים.
לו משנה ב"ב שם ג, ב (קנה בה בית דירה). מרדכי שם רמז תעז בשם רבינו ברוך בס' החכמה (דעתו להשתקע). מהרי"ק שרש יז. שו"ע יו"ד סי' רנו ס"ה.
לז רמ"א חו"מ סי' קסג ס"ב. ח"י כאן ס"ק ה.
לח ראה פרי מגדים א"א ס"ק ב.
לט מ"א ס"ק ב.
למ ח"י ס"ק ה.
מ סימן זה בשו"ע לא הגיע לדינו, וראה שו"ע שם ס"ד. ובכת"י: סי' רנ [ס"ד]. וראה גם לעיל סי' רמב ס"ד.

כא ראה ב"ח ס"ב ר"ה. כתוב במחזורים. ח"י ס"ג.
כב ראה לקמן הל' תלמוד תורה פ"א ה"ג.
כג ראה מהרי"ל שם. ב"ח שם.
כד סוף מגילה לב, א. רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ח.
כה מ"א ס"ק א. ר"ן מגילה (ב, ב). ר"ה פורים.
כו ב"י ר"ה. תניא שואלין. ב"ח ס"ב ר"ה כתב ב"י. גמרא פ"ב דביצה טז, ב (בהלכות יום טוב). ים של שלמה שם סי' ד. וראה לקמן סי' תקכ"א ק"א ס"ק א, שקדם סעודה היו דורשין בהלכות החג ואחר הסעודה באגדה מענינו של יום.
כז ב"ח ס"א. ח"י ס"ק ג.
כח הגהת מהרי"ל (כת"ק): אין טעם זה מספיק להמון עם שאין יודעים ספר וצ"ע.
כט סעיף י.
ל ירושלמי ב"ב פ"א ה"ד. אור זרוע ח"ב סי' רנה. דרכי משה ס"ק א. רמ"א ס"א. וראה אוצר ההלכות ס"ק א.
לא ב"ב פ"ק דף ח, א (לענין פסי העיר ולענין בני העיר). ירושלמי שם (לענין מעות חטים). אור זרוע

ח נוהגין^ט במדינות אלו^ט שבכל חדש ניסן אין אומרים תחנון ולא והוא רחום בב' וה' ^ט ולא יהי רצון שאחר קריאת התורה^ט ולא צו^ט צו^ט שבמנחה בשבת^ט ואין מזכירין נשמות כלל^ט (והוא הדין שאין אומרים אב הרחמים^ט) חוץ מכיום האחרון של פסח^ט.

ואין אומרים צדוק הדין^י וקדיש שלאחריו^י אפילו היה המת תלמיד חכם מופלג וגדול הדור^י אלא דורשין עליו^י ואומרים קדיש אחר הדרשה^י אם הוא תלמיד חכם^י אפילו אינו מופלג אבל אם אינו תלמיד חכם אין דורשין עליו ואין מספידין עליו שאין מספידין בכל החדש^י אלא לחכם בפניו^י דהיינו בעוד שלא נקבר^י:

יז ואין מתענין בכל חדש ניסן^{יז} אפילו תענית יחיד^{יז} ואין צריך לומר שאין גוזרין תענית על הציבור בכל החדש^{יז}.

וכל דברים אלו אינם מעיקר הדין אלא הם מנהג^{יח} שנהגו בדורות האחרונים^{יח} וסמכו על מה שאמרו חכמים^{יח} שבא^{יח} בניסן התחילו הנשיאים להקריב את קרבניהם לחנוכה המזכה^{יח} נשיא אחד ליום^{יח} עד י"ג בניסן וכל נשיא ביום שהקריב קרבנו היה יום טוב שלו^{יח} וערב פסח הוא יו"ט לכל ישראל שהיו מקריבין הפסח^{יח} ואין כאן פנוי אלא יום י"ג שלא היה בו יו"ט^{יח} ואח"כ ה' ימי הפסח הן ימים טובים אם כן יצא רוב החדש בקדושה לפיכך נוהגין לעשות כולו קודש כעין יום טוב^{יח}.

ואין מתענין אפילו בערב ר"ח אייר ואפילו תענית יום שמת בו אביו ואמו (שקורין יאר צייט) אין מתענין בכל החדש^{יט} אבל החתן והכלה ביום חופתם נוהגין להתענות אפילו בר"ח ניסן^{יט} מטעם שיתבאר כסימן תקע"ג^{יט}:

י"ד סי' תא ס"ה. ואו"ח סי' עתר ס"ג. וכ"ה לקמן סי' תרד ס"ד לענין ערב יום כפור.
נח רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הכ"ב. הל' אבל פ"א ה"ה. וראה לקמן שם, שביום שבאה שמועתו שמת הוא כמו בפניו, וש"נ.
נט מסכת סופרים פכ"א ה"ג. מור וש"ע ס"ב.
ס דרכי משה ס"ק ב. דמ"א ס"ב. כפירוש המ"א ס"ק ד.
סא בשו"ע (הב"י): והבכורות מתענין בו בערב פסח. ובכת"י: יתבאר בס"י תע. וראה לקמן סי' תל סוף ס"א. סי' תצב ס"ב.
סב ב"י סד"ה והכי איתא. פרי חדש ס"ק ב. עולת שבת ס"ב.
סג ראה מ"מ וציונים.
סד מסכת סופרים שם. טור. מ"א ס"ק ג.
סה לבוש ס"ב. ב"ח ד"ה מפני. וראה גם לקמן ס"ו.
סו במדבר ז, יא. ובכת"י: נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום.
סז מסכת סופרים שם.
סח לבוש ומ"א שם. וכדלקמן סי' תפח.
סט לבוש שם. וראה שו"ת צמח צדק סי' קמז. וראה שלחן המלך ח"ב ע' יש הערה 1.
ע ב"י ד"ה והכי איתא. לבוש ומ"א שם.
עא מ"א ס"ק ה. ח"י ס"ק ח. אליה זוטא ס"ק ג. וראה כללי הפוסקים וההוראה בהערה לכלל פ.
עב ח"י ס"ק ח. אבל לא באסרו חג, כדלקמן סי"ג.
עג סי' זה בשו"ע לא הגיע ליריבו. וראה רמ"א שם. לעיל סי' רפח ס"ג: הואיל ויש מתענים בהם בכל שנה תענית צדיקים כמ"ש בס"י תק"פ.

מא טור ורוקח סי' רמה על פי מסכת סופרים פכ"א ה"א-ג.
מב שברוקח ובמור כתוב עד אחרי אסרו חג. ובמהר"ל (הל' חודש ניסן) שכן נהגו במגנצא ובוורמייזא. אבל בדרכי משה ס"ק ב שהמנהג פשוט בכל ניסן. וכ"ה בשו"ע ס"ב.
מג מנהגים (טורגא) ניסן. עולת שבת ס"ב. ח"י ס"ק ז.
מד מנהגים שם. לבוש ס"ב. עולת שבת וח"י שם. ובמדור לא מוכח דהי רצון זה.
מה שלשת הפוסקים שאומרים במנחה של שבת: צדקתך; וצדקתך; צדקתך.
מו רוקח שם. מור וש"ע שם. וראה גם לעיל סי' רצב ס"ז.
מז מנהגים וח"י שם. וראה גם לעיל סי' רפד סי"ד.
מח כדלעיל שם וש"נ.
מט שמוכרין בו נשמות. לבוש ס"י תצ ס"מ.
נ מנהגים שם. דמ"א ס"ב.
נא הגהות מנהגים שם. עולת שבת שם. מ"א ס"ק ה. ח"י שם.
נב ט"ז סי' תכ ס"ק א (אף בחודש ניסן. ורק בל"ג בעומר ומ"ו באב ובשבט התירו). מ"א שם (אפילו חכם בפניו). וראה לקמן סי' תרד ס"ד לענין ערב יום כפור שהתירו על חכם בפניו.
נג לבוש סי' עתר ס"ג (לענין חנוכה).
נד מ"א סי' תכ (לענין ר"ח). וראה לעיל סי' נד סוף ס"ד.
נה לבוש ומ"א שם (אם הוא בר הכי).
נו רוקח שם. מור וש"ע שם.
נז מ"ק כ, ב (לענין חוה"מ חנוכה ופורים). טור וש"ע

י ולפי שאיסור התענית בכל חדש זה חוץ משבתות וימים טובים ור"ח וחולו של מועד אינו אלא מנהג לפיכך המתענה בו תענית חלום טו (שאפילו בשבת ויו"ט מותר להתענות תענית חלום כמ"ש בסימן רפ"ח טו) אין צריך לישב בתענית בחדש אייר כדי שיכופר לו על מה שחטא שהתענה בחדש ניסן על חלומו טו כמו שצריך לעשות מי שמתענה תענית חלום בשבת ויו"ט ור"ח וחולו של מועד שהוא צריך לישב בתענית על תעניתו כמ"ש בסימן תי"ח טו:

יא מי שהתענה תענית חלום בשבת שבחדש ניסן מותר להתענות למחר ביום ראשון על מה שהתענה בשבת כיון שאיסור התענית זה אינו אלא מנהג ואפילו אם חל ר"ח ניסן באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום מותר לו לישב בתענית בר"ח ניסן על מה שהתענה בשבת טו כמ"ש בסי' רפ"ח טו עיין שם הטעם:

יב בכל החדש אף שאין אומרים תחנון אומרים למנצח יענך וגו' ובב' וה' אומרים אל ארך אפים⁹ אבל בערב פסח אין אומרים למנצח ואל ארך אפים⁹⁹ ואין ערב פסח דומה לשאר ערב יום טוב כי הוא עצמו יום טוב כמ"ש בסי' תס"ח⁹⁹:

יג בערב פסח וחולו של מועד אין אומרים מזמור לתורה⁹⁹ מטעם שנתבאר בסי' נ"א טו ע"ש:

יד ליתן חרם בבהכ"נ לאיזה צורך גדול מותר בכל חדש ניסן⁹⁹ אף על פי שאסור בתשרי מטעם שיתבאר בסימן תר"ב¹⁹:

טז נוהגין מראש חודש ואילך לקרות פרשת הנשיא שהקריב בו ביום וביום י"ג פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה שהוא נגד שבט לוי¹⁹:

טז בערב פסח שחרית משכימין לבהכ"נ כדי שיגמור סעודתו קודם שעה ד'⁹⁹ עיין סי' תמ"ג טו:

יז כל העושה איסור³ (פירוש אגודה³³) לחג באכילה ושתייה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג³³ ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר³³ אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות¹³)

פה מ"א ס"ק ח.

פו סעיף ה.

פז של"ה ריש מסכת פסחים (קמ, ב). ח"י ס"ק י. אליה זומא ס"ק ד. ובסידורי חב"ד (בדורות האחרונים) כתוב לוטר ביום י"ג וזאת חנוכת המזבח. וראה לקו"ש חל"ב ע' 19 הערה 1. התוועדיות תשמ"ה ח"ג ע' 1758. שלחן המלך ח"ב ע' יפ. ובס' המנהגים – חב"ד ע' 36: אחר אמירת הנשיא אומרים יחי רצון (הנרפס בסידור תורה אור) וגם כהנים ולוים אומרים אותו. וראה אוצר מנהגי חב"ד (ניסן ע' ג"ח).

פח מהר"ד (הל' ערב פסח ע' מז). וראה גם לקמן סי' תמר ס"ג.

פט סעיף ד (אך משערין שעות אלו).

צ סוכה דף מה ע"ב.

צא רש"י שם ד"ה איסור.

צב פירוש ב' ברש"י שם ד"ה באכילה.

צג תהלים קיח, כו.

צד רש"י סוכה שם ד"ה בעבותים.

עד רמ"א ס"ב.

עה סעיף ג.

עו מ"א ס"ק ו. וכ"ה לעיל שם.

עז ס' זה בשוע"ר לא הגיע לדינו. וראה שו"ע שם ס"ה. וכ"ה לעיל שם.

עח מ"א שם.

עט סעיף ג: הואיל ויש מתענים בהם בכל שנה תענית צדיקים.

פ מנהגים (טירנא) ע' קסז. מהר"ל הל' חודש ניסן. רמ"א ס' קלא ס"א (לענין למנצח יענך). וכ"ה לקמן סי' תרב ס"ד (כשיש מילה). וכ"ה בסידור אצל אל ארך אפים (שאין אומרים רק בערב פסח וכיו"ב). אבל (בסידור) אצל למנצח יענך: מנהג ספרד שבכל יום שאין בו תחנון ונפילת אפים אין אומרים למנצח יענך. וראה בנסמן בסידור שם ושם.

פא מנהגים ומהר"ל שם. רמ"א ס"ב.

פב סעיף א.

פג רמ"א ס"ב. וכ"ה בסידור (שחרית).

פד סעיף א. וראה גם לקמן סי' תרד ס"ו.

עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג^צ בכל שלש רגלים ואין מתעניין אפילו חתן וכלה ביום חופתם ולא תענית יום שמת בו אביו ואמו^צ כמ"ש בס"ת תקס"ה^צ ותקע"ג^צ ואיסור זה אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו^צ אלא שהמונע הרי זה משובח כמו שנתבאר:

י"ח כמה דברים אמורים ביום שלאחר הפסח ושלאחר הסוכות אבל ביום שלאחר חג השבועות מן הדין אסור להתענות בו מטעם שיתבאר בסימן תצ"ד^ר:

י"ט יש מגדולי המורים שהיה מנהיג לבני דורו שיהיו מפרישין מעט קמח מן הקמח שנמחן לפסח ויעשו ממנו פת או תבשיל ויאכלוהו קודם הפסח^ק וטוב ליתן לעניים שיאכלוהו קודם הפסח^ק ומעם מנהג זה הוא כדי שאף אם יש חשש חמץ משהו בתוך הקמח הזה נוכל לתלות ולומר שאותו החשש חמץ היה כולו בתוך המקצת שנאכל כבר קודם הפסח (כמ"ש בס"ת תנ"ג^ק ותס"ו^ק) ומכל מקום מנהג זה אינו אלא חומרא בעלמא^ק שמעיקר הדין אין אנו מחזיקין ריעותא^ק לחוש שמא יש בקמח חשש חימוץ משהו:

תל מנהג^א שבת הגדול ובו ג' סעיפים:

א שבת^ב שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נסג גדול^ב שפסח מצרים היה מקחו מבעשור לחדש כמו שכתוב^ב בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שיה לכות וגו' ואותו היום שבת היה שהרי בה' בשבת יצאו ישראל ממצרים^ב כמ"ש בס"ת תצ"ד^ב וכיון שט"ו בניסן היה בה' בשבת א"כ עשרה בניסן היה בשבת^ב וכשלקחו ישראל פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא רצו ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם וזה שכתוב^ב למכה מצרים בכבוריהם^ב

ב בקובץ יגדיל תורה (ג.י.) חוב' י (ראה מבוא שם) נרפסו תצלומי כתי"ק הרה"ק מהר"ל של סימן זה, באזה שנינו לשון ובהוספת מ"מ וציונים. עיקרי השינויים וכן המ"מ וציונים יועתקו לקמן בשוה"ג (באותיות מודגשות, כשאר המ"מ שברפוס ראשון).

ג תוס' שבת פז, ב ד"ה ואותו. טור ושו"ע. וראה שו"ת צמח צדק סי' קמז. ולענין שבת שלפני שבועות ור"ה, ראה לקושי מעמים ומנהגים להנש"פ.

ד ראה שו"ת צמח צדק או"ח סי' קמז. ראה לקו"ש ח"ב ע' 33 ואילך. ח"ז ע' 57 ואילך. ח"ז ע' 9 ואילך. התועהויות תשמ"ו ח"ג ע' 33 ואילך. תשמ"ח ח"ב ע' 509 ואילך. תשמ"ט ח"ג ע' 32 ואילך. שלחן המלך ח"ב ע' כ ואילך. כללי הפוסקים וההוראה בהערה לכלל קמ. ה שמות יב, ג.

ו ברייתא שבת פז, ב. מור בשם סדר עולם. וראה דברי נחמ' (השלמה לסי' תקפא קונטרס אחרון בסופו). לקו"ש ח"ז ע' 289 הערה 10.

ז סעיף א. וראה לקו"ש ח"ז ע' 63 הערה 46 ובשוה"ג.

ח תוס' שם. טור.

ט תהלים קלו, י.

י מדרש שחר מוב פקל"ו. מדרש תנחומא פר' בא (בובר) פי"ח. תוס' פ"ט דשבת דף 19 ע"ב ד"ה ואותו. ב"י ולבשר.

צה רמ"א ס"ב.

צו ראה לעיל ס"מ, שבוה אין מתענין בכל חודש ניסן.

צז סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו, וראה רמ"א שם ס"מ.

צח סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו, וראה מ"א שם ס"ק א.

צט מ"א ס"ק ח, ממשמעות תוס' ר"ה יח, ב סד"ה מינות. ק סעיף יב.

קא רש"ל. הובא בשל"ה ריש מסכת פסחים (קמ, סע"ב). משה משה סי' תקמג. שיירי כנסת הגדולה סי' תל ס"ק ג. מ"א שם ס"ק א.

קב ר' אשר בס' המנהגות (ע' 154). הובא בשם. משה משה ושל"ה שם. וראה סגולת אברהם ע' 187.

קג סעיף יב.

קד סוף ס"י.

קה מ"א שם. וראה סגולת אברהם שם.

קו חולין נו, ב. וראה גם לקמן סי' תלג סכ"ה (בהג"ה). סי' תנא סמ"ו וסע"ו. סי' תנג סוף סמ"ו. סי' תסב ס"מ. סי' תסה ס"ו. סי' תסז ס"ו. סי' תסז ס"א וסל"ה וסמ"ח. וראה מ"מ וציונים.

סימן תל

א ראה לקו"ש ח"ב ע' 35 הערה 12.

וקבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול ולמה לא קבעוהו בעשירי לחדש סתם בין שחל בשבת בין שחל בחול בדרך שנקבעו כל המועדים לפי"א שבעשרה בניסן מתה מרים וקבעו בו תענית כשחל בחול כמ"ש בס"י תק"פ"ב ע"ש:

ב נוהגין במדינות אלו שבשבת הגדול במנחה אין אומרים ברכי נפשי"י אלא אומרים עבדים היינו וכו' י"ד לפי שבשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים י"ט ואפילו שבת הגדול הוא ערב פסח אומרים עבדים היינו י"ט:

ג נוהגין במדינות אלו כששבת הגדול הוא ערב פסח מפטירין בו במלאכי וערבה וגו' י"ז לפי שכאותו פרשה כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' והרי זה מעין המאורע י"ח שבערב פסח הוא זמן הביעור דהיינו שבערב פסח של שנה הרביעית שבשמיטה ובערב פסח של שנה שביעית שבשמיטה חייב כל אדם להוציא מביתו כל המעשרות שהפריש מתבואתו י"ט כל הג' שנים שעברו מהשמיטה והיו המעשרות שהפריש מונחים בביתו ובערב פסח זה מחויב להביאן לבית הלוי (ואע"פ שיש אומרים כ' שזמן הביעור אינו בערב יום טוב הראשון של פסח אלא בערב יום טוב האחרון של פסח וכן עיקר כמ"ש ביורה דעה ס"י של"א כ"א מכל מקום נתפשט המנהג על פי סברא ראשונה):

יא מ"א ס"ק א. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 44 ואילך.
יב סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו, וראה שו"ע שם ס"ב.
יג ראה לעיל ס"י רצב ס"ו ובמצויין שם.
יד מנהגים (מירנא) ניסן ע' לג. דמ"א. וכן נהגים, ודלא כמ"ש בשער הכולל פמ"ח אות א (לקומי טעמים ומנהגים להגש"פ, בתחלתו). וראה שלחן המלך ח"ב ע' כב בשוה"ג.
טו לבוש בסוף הסימן. וראה לקו"ש חל"ז ע' 10. שלחן המלך ח"ב ע' כו בשוה"ג.
טז מנהגים שם. דרכי משה ס"ק א. וכ"ה מנהג הכ"ד (ס' המנהגים – חב"ד ע' 33).
יז אור זרוע ח"ב ס"י שצג. מנהגים שם. לבוש. באר היטב ס"ק א.
יח לבוש.
יט משנה מעשר שני פ"ה מ"ו. רש"י סנהדרין יא, ב ד"ה דמון. תוס' ר"ה ד, א ד"ה ומעשרות.
כ ספרי דברים יד, כח. כו, יב. רמב"ם הל' מעשר שני פי"א ה"ו. וראה כ"מ שם.
כא סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו, וראה שו"ע שם סעיף קמ"ד.

מסורת הש"ס

6) מגילה כ"ג, ט' (ו"ה ה... ע"ש חגיגה י"ג, א') י"ג ד"ל ד"ל... הוה חמתי מ' מיום הביאכם... ומפירה דמקמי הלא דביום... אף על גב דדוים הביאכם... תפסרו כמינ דמשמע לאו... הביאכם תפסרו ולא מיום... הביאכם מ'ון דמשה מנענר... יום הביאכם הוא דביום הולך... אמר הלילה י"ג נ"ג נ"ג... ד' ז"ל לה ליהודים, ט' ז"ל שכן... דרך הסולת ולן מוהלא אלל... הקליפה גנפה מהגרעין... נעלמן מ' גנפה ע"ס הסולת... וגרופת הוה גנפן מ' כסן... פולין ועל סך ק"קא דר"ג... כמ"ג, א' ז"ל ע"ד פרקים הלל... ובעולם ומסקין מ' ז"ק... 1) גי' מ' מ' מגילה כ' ד"ה... 2) כ"ל הלילה.

תורה אור השלם

- 1. ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי יצרת לך אלקותי לא תעשה מלאכה: דברים טו ה.
2. שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מנחתיהם כל אבל תמן וברכתה נעשית הווא משיאל מיום הראשון עד יום השבעי: שמות יב טו.
3. ויסרתם לכם מקצות השבת מיום הביאכם את עמך התורה שבע שבועות עבודת התיקון: יקרא כ טו.
4. שבעה שבועות תפוך לך מקורח קרמץ בקמה תחיל לספר שבעה שבועות: דברים טו ט.

הגהות הב"ח

6) ש"י ד"ה קלרה וט'... מרמז ונ' ספ"ד וספ"ד מ"ו... ובלה וכו' הביאכם ופירה... מקמי הלא שפיר דמי דלא... מיום הביאכם: (ג) ד"ה מ'... מלא דבריהם דכ"ה וכו' כ"ל... ומינות והיו עוד נמקן:

רבנו גרשום

אחר יכול לאוכלה ששת ימי הפסח מן החדש לפי שהקריב העומר ביום ראשון ושל חתומים ונתיב וספירה ללם ממחרת השבת מיום הביאכם יכול יקצור ויביא הוואל ונתיב מיום הביאכם ואימתי שירצה יתחיל לספור אפילו לאחר ד' ימים וספ"ד [ויבא] ביום שיחיל לספור ביום א' מ' מרובן ויחנן בן ונאי דילמא להכי כתיב רחמנא חספיו ומשום ושבעה שבועות חספין לך לכדאבי אה: חרי תנאי כתיבא (נתיב) דברייתא [נתיב] לית להו פרכא: ר' יוסי דקאמר ועוד ור' שמעון בן אלעזר וכו' למקדש הוא דקא עבדין ובהכי מניא: וכן"א בקנים ובקוללות של כרוב. ובושין את הרגן מן הקש מפני שהן דבר קלן ואתן ליה כרוב: כדן שלא יתעבן. והא כדן להושי קליפתו: נתנוהו לשעורים על עומר לאביב כלי של תחשת לרתיים כדן תחשת כדן להושי קליפתו: והוא שמוחרי על העשירין נפדי חייב בחלה מפני שגילגל עיסתה כשהיא חליץ וטורו מן העשירות מפני שמירוח הכרי היה כשהוא הקדש ופסו: אביב זה אביב כחששנו מן המכור: וכן"א

רבי ישמעאל פרק שישי מנחות

סו.

וכי נאמר ממחרסו! שכן שכתוב הפסח. לדעת ששנת של פסח תחיל לימנות: וכל השנה מלאה שנהו. וא"מ שנת ממש לא ונדוק אחיה שנת אלף ודאי י"ט [של פסח] הוא: מלה שאי אסה יכול לאוכלה שבעה מן הפסח אסה יכול לאוכלה שנה. שלמחר יקרב העומר ואס

הרי הוא אומר תספור לך ספירה תלויה בבית דין יצתה שבת בראשית שספירתה בכל אדם יוסי אומר ממחרת השבת ממחרת יום טוב אתה אומר ממחרת יו"ט או אינו אלא ממחרת שבת בראשית אמרת וכי נאמר ממחרת השבת שבתוך הפסח והלא לא נאמר אלא ממחרת השבת דכל השנה כולה מלאה שבת תלויה צא וברוק איזו שבת לעולה 6) מה הלך רגל ותחילת רגל אף כאן רגל ותחילת רגל רבי שמעון בן אלעזר אומר כתוב אחד אומר ישיבת ימים תאכל מצות והוא אחד אומר ישיבת ימים מצות תאכלו הוא כיצד מצה שאי אתה יכול לאוכלה שבעה מן החדש אתה יכול לאוכלה ששה מן החדש 3) מיום הביאכם תספור יכול יקצור ויביא ואימתי שירצה יספור תלמוד לומר מהחל חרמש בקמה תחל לספור או מהחל חרמש תחל לספור יכול יקצור ויספור ואימתי שירצה יביא ת"ל מיום הביאכם אי מיום שבע שבועות תמימות תהינה אימתי אתה מוצא שבע שבועות תמימות בזמן שאתה 3) מתחיל לימנות מבערב יכול יקצור ויביא ויספור בלילה ת"ל מיום הביאכם הא כיצד קצירה 6) וספירה 6) בלילה והבאה ביום אמר רבא כולוהו אית להו פירכא בר 6) מתרתי תנאי בתראי בין במתניתא קמייתא בין במתניתא בתרייתא דלית להו פירכא אי מדרבן יוחנן בן זכאי דלמא כדאבי דאמר אבי 6) מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי אי מדרבי אלעזר ורבי יהושע ממאי דביום טוב ראשון קאי דלמא ביו"ט אחרון קאי דרבי ישמעאל ור' יהודה בן בתירא לית להו פירכא אי מדרבי יוסי בר' יהודה הוה אמינא דלמא חמשין לבר 7) מהני שיתא אי מדר' יהודה בן בתירא ממאי דביו"ט ראשון קאי דלמא והיינו דקאמר ועוד גופא אמר אבי מצוה רב אשי מנו יומי ומנו שבועי שבועי רבנן דבי יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא: מתנאי 3) קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאווהו לעזרה 6) והוה מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי דברי רבי מאיר וכן"א יבקנים 6) ובקוללות חובשין אותו כדי שלא יתמעך 6) הנתנוהו לאבוב ואבוב היה מנוקב כדי שיהא האור שולט בכלו שמוחה בעזרה והרוה מנושבת לו נתנוהו לריחים של גרוסות והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה והשאר נפדה ונאכל לכל אדם ויחייב בחלה ופטור מן המעשר ר' עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות: גמ' תנו רבנן אביב זה אביב קלוי באש מלמד שהוה ישראל מהבהבין אותו באש כדי לקיים בו מצות קלי דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין

כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות. כסוף ערבי פסחים (פסחים ק"ב) דרש מנינה מה שציעי רשות אף ששה רשות משום דכתיב וזיוס השציעי וצסוף פרק שני לחגיגה (דף י"ח) נמי דרשינן מה שציעי עזור אף כולן עלוויס ושמה חרתי שמעת מינה: ואימתי שירצה יביא. והא דלמי כרמל דאפי' מרחוק לא

מיימי משום כרמל היינו למזוה: דלית דהו פירכא. אע"ג דלפיטרוין נמי לרבי שמעון צ"ר אלעזר מה שציעי רשות דכפישית כולוהו שמעינן: זכר למקדש הוא. נראה דכספק חשיכה יכול לנכך ואין לרין להמנין עד שיהא דלפי לילה כיון שהוה ספיקא דרננן ועוד אומר דלפילו ציוס סמוך למשיכה דסיף משום תמימות דלאמרינן לעיל ואין נראה והיכל דשכח לספור צלילה ספק צה"ג שסופר ציוס וכן היה נראה ממון סמוך למשיכה דסיף פירקין (דף ע"ב). דתנן מזומו צלילה נראה לר"ם עיקר צלך (פסחים דמנתינן דפרק שני דמגילה (דף ק"ב) ומיימי לה כסוף פירקין (דף ע"ב). כל הלילה כשר לקצירת העומר כו' ודייקינן מינה דקמני לילה דומיא דיוס מה דיוס צלילה לא אף צלילה ציוס לא ואמרינן צריש מועד קטן (דף ג:) ר"ג וצית דינו נמנו על 6) 2) שלשה פרקים הללו והמירוס ומסקין רב אשי הסס דסכר לה כרבי ישמעאל דלרשי מה מריש רשות אף קליר רשות ללא קליר העומר שהוה מזוה ודחיא שנת ויחון דדחיא שנת אין נקצר אלל צלילה דמנוח כסוף פירקין ועוד דרבי יוחנן דלמכר (ע"ג ד.) עשר נתייעות הלכה למשה מסיני סכר לה כר' ישמעאל דלרשי מה מריש רשות דמי שנת עוד חשיב כי האו גוונא הלכתא פסיקתא דגזול קמא (ביק ק"ב) וצ"ק ד"ו (דף י.) גמ' כל המשנה ידו על התחמונה ומיזה אין כל כך ראייה משס דלפן הלכה לגמרי כמותה משנה דקמני הסס וכל הלכה כן דמנוח כפרק האומנין (כ"ט ע"ו): ועיקר מילתא לא סמין הסס אלל אהא דהו מתלווקת ואחר כך סתם ומהא דמקין כסוף פירקין (דף ע"ב). רבי אלעזר כרבי שמעון דלמכר נקצר שלל כמזומו פסול כר' עקיבא דלמכר כל מלאכה שאי אפשר כו' אין ראייה דאע"ג דקיימא לא כר"ע הא מסקינן דרבי נמי סכר לה כוומיה עוד פסק דהלכות גדולות שאס הפסוק יוס אחד ולא ספר שז אינו סופר משום דבעיא תמימות ומינה גדולה הוא ולא יתכן 6): כנף

עין משפט ורבי בצוה

י' א מ"י פ"ו הלכות תמיון ומוספין לז"ו נכ"ו: י"ח ב מ"י ע"ס הלכה כ' ע"ש ע"ז ל"ט פ"ו הפט ע"ק א': י"ג ג ד ה מ"י ע"ס הלכה י: כ ו מ"י ע"ס ופ"ו הלכות כמירס הלכה :

לעני רש"י

שיטה מקובצת

6) מה לרגל רגל והחלת רגל ריש רגל אחריי אף כאן יום שחתי החלה רגל אחריי ואם כתיב ה"ימיתים פסמים שאין רגל אחריי ויהיה מפתח השבת לאחר הרגל היבא שחל יום טוב הראשון כראשון ושביעי של פסח שבת: 3) שאחיה מונח (מבשר) הא כרצו והשאר נמקן: 4) בר מחרי: חיבת מתוהי נמקן: 1) [משחת] חיבת מחני ובקלותה: 2) מפורחת השבת: 3) חיבת יהוה נמקן: 4) בקנים 5) מני רלא להרי כליהה 6) חספיו בעין קצירה לא מני רלא להרי קודם ספירה: 7) הביאכם וספירה מקמי הבאת שפיר דמי דהא: 8) תנאי דבכרייתא בתרייתא: 9) יום יום טוב בהנך וחיבת כרי נמקן: 10) חז' ליה לירייה האי פרכא מאי דקאמר צא וברוק כר' הא איכא למפוך נהי דלאו שבת מסב אלא פמאי דיוס טוב ראשון דלמא יוס ועוד: 11) שובשין אותה: 12) בעצמה: 13) סוף של הקליפה: 14) על שני:

זדקה נגסה דקדק: ומייב כמלה.

תפ"ט סדר תפלת ליל שני של פסח וספירת העומר ובו ל' סעיפים:

א מצות^א עשה מן התורה^ב שיספ[ו]ר כל אחד מישראל^ג שבעה שבועות ימים^ד מיום הבאת קרבן העומר שנאמר^ה וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה ואומרו^ו שבעה שבועות תספר לך וגו' ודרשו חכמים^ז תספר לך יכול בבית דין כמו ביובל שסופרין בבית דין^ח שבע שבתות שנים ומקדשין שנת החמשים ליובל^ט תלמוד לומר וספרתם לכם כדי לסופרה לכל אחד ואחד ואין הציבור או שליח צבור יכולים לספור בעד כולם^י אף אם אחד מצוה לחבירו שיספור בשבילו ועשאו שליח לכך אינו יוצא ידי חובתו כשלא שמע הספירה מפי חבירו^{יא}.

אבל אם הוא בעצמו שמע הספירה מפי חבירו^{יב} אם נתכוין לצאת ידי חובתו בשמיעה זו וגם חבירו המשמיע נתכוין להוציא^{יג} יצא ידי חובתו מן התורה שהשומע הוא כאומר^{יד} והוא ששמע מפי המחויב במצוה זו^{טו} ויש חולקין על זה ואומרים^{טז} שצריך שתהא ספירה לכל אחד ואחד ממש שכל אחד יספור בעצמו ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שלא לסמוך על שמיעת הספירה מהש"ץ^{יז}.

אבל הברכה יכול לשמוע מהש"ץ לכתחלה אף אם הוא יודע לברך בעצמו^{יח} שעשרה שעושים מצוה בבת אחת יכול אחד מהן לברך בשביל כולם^{יט} כמו שנתבאר בסימן ח'כא ואחר ששמע הברכה יספור^כ מיד^{כב}:

ב נשים ועבדים פטורים ממצוה זו^{כג} מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא^{כד} ובמקצת מדינות שמו הנשים מצוה זו עליהם חובה^{כה} ואין חשש איסור במה שהן מברכות עליה אף שהם פטורות ממנה עיין סי' י"ז[ז]^{כז}.

ומצוה זו נוהגת בארץ ובחו"ל בפני הבית ושלא בפני הבית^{כח} ויש אומרים^{כט} שבזמן

סי"ב. שו"ת משנת הלכות ח"ג סי' ג.
טז ראה ר"ה כמ', א. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א.
 פר"ח ס"ח ר"ה. נשאלתי.
יז לבוש ס"א. ח"י סק"ד.
יח פר"ח ס"א שם (בתחילת דבריו).
יט שו"ת הרשב"א ח"א סי' קכו. מ"א שם.
כ תוספתא ברכות פ"ו ה"כ. (עשרה).
כא סי"א (ולא נזכר עשרה). וראה גם סי' ריג סי"ג.
כב רשב"א שם.
כג ראה גם לעיל סי' תלב ס"ח. ואם הפסיק בינתיים ברבור – ראה לעיל שם סי"ג.
כד רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ד. מ"א סוף סק"א. וראה גם זהר ח"ב קפג, א. ח"ג צו, ב (רע"מ).
כה כסף משנה. שם. מ"א שם.
כו מ"א שם. וראה מנחת חינוך מצוה שנו. לקו"ש ח"ז ע' 280 הערה 9. חמ"ז ע' 219. שלחן המלך ח"ב ע' קמז הערה 9. לקמן סי' תצג סוף ס"מ.
כז סי"ג. וראה לעיל סי' רצו סוף סי"ט וקו"א סק"ג.
כח רמב"ם שם. ראב"ה סי' תקכו (ע' 176). הובא במדרכי מגילה רמז תתג. מור. וראה ב"י ר"ה וכתב עוד אבי העזרי.
כט תוס' מנחות סג, א ר"ה זכר. רא"ש פסחים פ"י סי' מ בסופו. ר"ן שם (כה, א) דבור הא' בשם רוב המפרשים. ב"י ר"ה ומ"ש זומן.

א לכללות סי' זה – ראה דברי נחמיה או"ח סמ, ב.
ב רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ב. וראה לקמן סוף ס"ב (שהעיקר רבזמן הזה הוא מדברי סופרים). לקו"ש ח"ה ע' 16 הערה 56. התוערויות תנש"א ח"ג ע' 100.
ג ברייתא מנחות סה, ב. רמב"ם שם הכ"ד. מור וש"ע ס"א.
ד ר"ף (כו, ב). רא"ש פ"י סי' מ. כלומר, ולא שנים כביובל. וראה לקמן ס"ה.
ה ויקרא כג, טו.
ו דברים מז, ט.
ז ספרי פיסקא קלו.
ח ספרא בדר פרשה ב. תוס' מנחות שם ר"ה וספרתם. רא"ש שם. פר"ח ס"א ר"ה ומצוה.
ט ראה ויקרא כה, ח"י. ספרא שם.
י ספרי שם. מנחות שם. לבוש ס"א. מ"ז ומ"א סק"ב. פר"ח שם.
יא אגודה מנחות סי' לב (ולא שליח צבור). ח"י סק"ד.
יב פר"ח שם, בפירוש דברי הר"ן (ד, א) ד"ה ואיכא.
יג שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנח. ב"י ד"ה כתב הרשב"א. מ"א סק"ב. פר"ח שם.
יד פר"ח שם. וכדלעיל סי' ריג סי"ד (לענין ברכות) וש"ג. וראה לעיל שם, ולקמן סי"ב, שלמד מצות אין צריכות כוונה, יוצא אף כששניהם לא התכוונו.
טו מוכה לח, ב. מ"א שם. פר"ח שם. וכדלעיל סי' ח סי"א (כמדבר, כעונה, כמברך) וש"ג. וראה לקמן

הזה שאין בית המקדש קיים ואין מקריבין העומר^א אין מצוה זו נוהגת כלל מדברי תורה אלא מדברי סופרים שתיקנו זכר למקדש^ב וכן עיקר^ג ומכל מקום כל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה^ד ואין חילוק ביניהם אלא בדברים שיתבאר^ה:

ג זמן הקרבת העומר הוא בט"ז בניסן שנאמר^ו ממחרת השבת יניפנו וגו' וקבלו חכמים^ז שזה הוא ממחרת יום טוב הראשון של פסח ומיום זה עצמו מתחילין לספור ולא מיום שלאחריו^ח שנאמר^ט מהחל חרמש בקמה תחל לספור וגו' הא למדת שזמן הספירה הוא בזמן ראשית הקצירה דהיינו בזמן קצירת העומר^י וקצירתו הוא קודם הבאתו ולא אח"כ^{יא}.

ואי אפשר להתחיל הספירה ביום הבאתו ממש (ואין העומר קרב אלא ביום ממש^{יב}) שנאמר^{יג} תמימות תהיינה ואין אתה מוצא תמימות אלא כשמתחיל לספור בערב דהיינו שמתחיל הוא לספור יום הראשון בליל ט"ז קודם אור הבוקר^{יד} והוא הדין ספירת שאר הימים שאינה אלא בלילה שמן הסתם ספירת כל הימים הם שוין.

וכל הלילה כשר לספירת העומר שאם שכח ולא ספר בתחלת הלילה ונזכר קודם שעלה עמוד השחר חייב לספור^{טו} אבל לכתחלה מצוה מן המובחר לספור בתחלת הלילה מיד אחר תפלת ערבית^{טז}.

וקודם שיספור בלילה צריך לברך^{טז} בדרך שמברכין על כל המצות בין של תורה בין של דברי סופרים.

אבל אם שכח לספור בלילה ונזכר ביום יספור בלא ברכה^{יז} לפי שיש אומרים^{יח} שאם לא נקצר העומר בלילה קוצרין אותו ביום ולפיכך אם שכח או הויד^{יט} ולא ספר בלילה חייב לספור ביום ולברך^י ויש חולקין על זה^כ לפיכך יספור בלא ברכה שספק ברכות להקל:

ד הספירה^כ צריך לברך^כ מעומד שנאמר^כ בקמה ודרשו חכמים^כ אל תקרא בקמה

ל ר"ן שם.

לא אומרו מנחות שם.

לב ב"י שם ושם. משמעות שו"ע ס"ו (ראה באר הגולה שם).

לג ראה פסחים קפז, ב וש"ג. וראה גם לקמן ס"ו.

לד לקמן סע"ו, יב, ג.

לה ויקרא כג, יא.

לו ספרא אמור פרשה י. מנחות סה, ב. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הי"א.

לז ברייתא מנחות טו, א. רש"י שם ד"ה מיום.

לח דברים מז, מ.

לט רש"י עה"ת דברים שם.

מ רש"י מנחות שם ד"ה תלמוד לומר וד"ה קצירה וספירה בלילה.

מא ברייתא שם.

מב ויקרא כג, מז. ברייתא שם.

מג ראה דברי נחמיה שם.

מד מור וש"ע ס"א, ממשנה מגילה כ, ב. וראה הגהת הצ"צ בסידורו (סדר ספירת העומר) דמשמע שלכתחילה יש לספור קודם חצות לילה. וראה ס' ספירת העומר (כהן) ע' נא הערה ג.

מה טור וש"ע שם. וכ"ה בסידור. וראה לקמן סמ"ז וס"ז.

מו רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ה. מור וש"ע

שם. וראה העו"ב תתנה ע' 32.

מז תוס' מגילה שם ד"ה כל הלילה. מנחות שם סו, א. רא"ש פסחים פ"י סי' מא. מור וש"ע ס"ז. וכ"ה בסידור.

מח משנה מנחות עא, א (שקוצר ביום).

מט ראה דברי נחמיה שם.

נ בה"ג הל' עצרת (ל, ד שסופר ביום ומברך). וראה תוס' ורא"ש שם. רמב"ם שם ה"ז והכ"ג.

נא משנה מגילה כ, ב. תוס' מגילה שם ומנחות שם בשם ר"ת (דהעיקר כסתמא דמגילה).

נב (מנחות טו). מדרש תנאים לדברים מז, מ. מדרש לקח טוב עה"פ וספרתם (ויקרא כג, טו). הרי"ן גיאת

ח"ב (ע' קח). רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ג. וראים השלם סוס"י רסא. רא"ש פסחים פ"י סוס"י מא.

מור וש"ע ס"א. וראה לעיל סי' ח ס"ד (שמכאן לומדים לעטיפת ציצית). לקמן סי' תקפה ס"א (שמכאן לומדים לתקיעת שופר, ושליפיכך לא יסמוך על שום דבר בענין

שאם ינצל אותו דבר שסמך עליו היה נופל, שאין זו עמידה אלא סמיכה).

נג כ"ה הלשון במדרש תנאים שם, וברי"ן גיאת ויראים ורא"ש שם. וראה לעיל סי' ח ס"ג (כל ברכות המצות

צריך להיות מעומד). מחנה יוסף (ציצית) סי' כ. העו"ב תשעז ע' 100.

נד דברים מז, מ.

נה מדרש שם ושם. וראים ורא"ש שם.

אלא בקומה תחל לספור ומכל מקום אם מנה מיושב יצא^י לפי שדרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא^י:

ה מן התורה צריך למנות הימים וגם השבועות^י שנאמר^י תספרו חמשים יום כלומר עד חמשים^י ואומר^י שבעה שבועות תספר לך כיצד יספור שניהם כשמגיע לשבעה ימים יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד וכשמגיע ליום ארבעה עשר יאמר היום ארבעה עשר יום שהם שני שבועות וכן בשאר כל סוף שבוע ושבוע^י ואם לא עשה כן לא יצא ידי חובתו מן התורה^י:

ז אבל בימים שבין כל שבוע ושבוע דהיינו מיום ח' עד יום י"ג ועד בכלל ומיום ט"ו עד יום עשרים וכן הימים שבין שאר השבועות יש אומרים^י שאין צריך למנות בהן השבועות אלא הימים בלבד כגון ביום ח' יאמר היום שמונה ימים ואין צריך לומר שהם שבוע אחד ויום אחד ויש אומרים^י להיפוך ביום ח' יאמר היום שבוע אחד ויום אחד וביום ט"ו יאמר היום ב' שבועות ויום אחד ויש אומרים^י שצריך לומר בהם סכום הימים והשבועות כגון ביום ח' יאמר שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד וכן בשאר כל הימים צריך לומר סכום כל הימים והשבועות ומנין הימים העודפים על השבוע וכן נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל^י ואין לשנות.

ומכל מקום אם טעה ומנה כאחת מב' הספירות (הראשונות^י) בימים שבאמצע השבועות אין צריך לחזור ולספור בזמן הזה שהספירה מדברי סופרים^י ואף בימים שהם סופי השבועות כגון יום ז' וי"ד וכיוצא בהם אם טעה ולא מנה אלא הימים בלבד ולא הזכיר השבועות כלל יש אומרים^י שאין צריך לחזור ולספור בזמן הזה שהספירה אינה אלא זכר וכיון שספר הימים יצא^י.

אבל אם ספר שבועות בלבד כגון שאמר היום שבוע אחד או שני שבועות ולא הזכיר מנין הימים צריך לחזור ולספור^י לפי שעיקר הספירה הוא מנין הימים^י שבמנין הימים בלבד יכולין לספור כל המ"ט יום אבל במנין השבועות בלבד בלא הזכרת שום מנין ימים אי אפשר לספור אלא הימים שהם סופי השבועות.

ויש אומרים^י שאף אם מנה הימים לבד צריך לחזור ולספור שכל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה^י ויש לחוש לדבריהם לחזור ולספור בלא ברכה^י:

סו יראים ור"ן שם. שו"ת הרא"ש כלל כד ס' יג. טור ושו"ע ס"א.

סז יראים ורא"ש ור"ן שם. טור.

סח שמנה כאחת מב' הדעות הראשונות דלעיל.

סט עיין מ"א סק"ד. ח"י סק"ח. פד"ח שם (דלא פליג אלא על סופי שבועות).

ע כנסת הגדולה הגהות ב"י מ"א שם.

עא כדעת אמינור במנחות שם.

עב ח"י שם. אליה זמא סק"ב, בשם רבנו ירוחם נתיב ה ח"ד (מד, ג).

עג ראה רבנו ירוחם שם, שרק מנין הימים הוא מהתורה.

עד שו"ת הר"ש הלוי א"ח ס' ה. פד"ח שם.

עה כדלעיל ס"ב.

עו עולת שבת סוף סק"א. באר הישב סק"ו. וראה פעמי יעקב כפ' ע' כח.

נו רמב"ם שם. מ"א סק"ג. וראה גם לקמן שם.

נז כס"מ שם. וראה גם לקמן שם.

נח אביי שם מנחות מו, א. מור וש"ע ס"א.

נט ויקרא כג, מז. חגיגה ז, ב. לבוש ס"א.

ס תוס' מנחות סה, ב ד"ה כתוב. רא"ש פסחים פ"י ס' מ.

סא דברים מז, מ. חגיגה שם. לבוש שם.

סב יראים השלם סוס"י רסא, בשם רבנו אפרים. ראבי"ה

ס' תקכו (ע' 177). מרדכי מגילה ס' תתג. בעל המאור ור"ן סוף פסחים.

סג וכיוצא הוה שהוא מדרבנן – ראה לקמן ס"ו.

סד ראבי"ה שם בשם בתשובות מצאתי. הובא במרדכי שם ובמור. בעל המאור ור"ן שם.

סה יראים שם, בשם רבנו אפרים. ראבי"ה שם, בשם יש מרבתי, הובא במרדכי שם ובמור.

ז אם ספר באותיות א"ב שאמר היום יום אלף או יום ב' או ג' ימים יש אומרים^{טז} שיצא ידי חובתו ויש אומרים^{טז} שלא יצא ויש לחוש לדבריהם לחזור ולספור בלא ברכה^{טז}.

אם לא אמר היום אלא מנה סתם כך וכך ימים לעומר לא יצא ידי חובתו^{טז} וצריך לחזור ולספור בברכה דכיון שאמר כך וכך ימים הרי לא ספר את עצם היום הזה שהוא עומד בו והתורה אמרה^{טז} תספרו חמשים יום שתספור היום עצמו שיאמר היום כך וכך.

אבל אם אמר היום כך וכך ולא אמר לעומר יצא^{טז} שמעיקר הדין אין צריך לומר כלל לעומר אלא שנהגו כך לבאר יפה^{טז} בספירה לאיזה דבר סופרים ואין זה מעכב כלל בדיעבד ויש נוהגין לומר בעומר^{טז} ואין לשבש שום נוסח כי שניהם נכונים^{טז} (ויש נוהגין מטעם הידוע להם^{טז} לומר לעומר אחר מנין הימים קודם מנין השבועות כגון היום שמונה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד):

ח דרך צחות לשון הקודש לומר ימים לשון רבים משנים ועד עשרה ועד בכלל אבל מאחד עשר ואילך יאמר יום לשון יחיד^{טז} וטוב לומר מנין המועט קודם מנין המרובה כגון אחד ועשרים ולא עשרים ואחד כמה דברים אמורים במדינות אלו שדרך לספור מנין המועט קודם אבל במקומות שדרך לספור מנין המרובה קודם יכול לומר גם בספירה כמנהג מקומו^{טז}:

ט שבוע הוא לשון זכר^{טז} ולכן יאמר שבוע אחד ולא אחת^{טז} ובשבוע השני יאמר שני^{טז} ולא שתי ובשבוע השלישי יאמר שלשה ולא שלש וכן בשאר השבועות:

י מותר לספור בכל לשון שמבין אבל אם אינו מבין הלשון שסופר בו אפילו ספר בלשון הקודש אם אינו מבינו לא יצא דכיון שאינו יודע המנין אין זו ספירה כלל^{טז}:

יא אחר הספירה נוהגין לומר יהי רצון שיבנה בית המקדש כו' לפי שעכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש ואין בספירה זו עשיית מצוה כלל^{טז} שהמצוה הוא לספור לעומר ועכשיו אין לנו עומר לספור לו אלא שחכמים תקנו לספור זכר למקדש^{טז} לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתקונה^{טז} (ויש נוהגין מטעם הידוע להם לומר אחר כך מזמור^{טז} אלהים יחננו ויברכנו^{טז} ואנא בכח ורבנו של עולם^{טז}):

פט רש"י על התורה בראשית כמ, כו. לבוש ס"א. ט"ז

סק"ד. מ"א סק"ה. פר"ח ס"א ר"ה יראה לי.

צ מ"ז שם. פר"ח שם.

צא לבוש שם.

צב מ"א סוף סק"ב. וראה לקו"ש כב ע' 118.

צג תוס' מגילה כ, ב סוד"ה כל. ב"ח סוף הסי' ח"י

סק"א. ובסידור הנוסח: הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת

בית המקדש למקומה במהרה בימינו אמן סלה (וכ"ה

באבודרהם סדר ספירת העומר, ובכנות סידורים). וראה

תורת מנחם תנש"א ח"ג ע' 87 הערה 80.

צד כרלעיל ס"ב.

צה ראה לקו"ש ח"ח ע' 11 ואילך ובהערות 55-56.

שלחן המלך ח"ב ע' קז.

צו תהלים מז.

צז מ"א סוף סק"ה. ח"י סק"א.

צח פרי עץ חיים. סידור הארז"ל. וכ"ה בסידור.

עז שו"ת הר"ש הלוי שם. כנסת הגדולה שם.

עח פר"ח שם.

עט עולת שבת ס"א. חק יעקב שם.

פ ט"ז סק"ז. מ"א סק"ז. וראה גם לקמן סוף ס"ד.

פא ויקרא כג, מז.

פב מ"א סק"י.

פג שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנו. ב"י ר"ה כתב

הרשב"א. לבוש ס"א.

פד רמ"א ס"א. ט"ז סק"ג. מ"א שם.

פה חק יעקב סק"ט. אליה רבה סק"ז. ובסידור הנוסח

לעומר. וראה לקו"ש ח"ג ע' 1002.

פו סידור הארז"ל וסידור יעב"ץ. אבל בסידור הנוסח

לומר לעומר בסוף הספירה.

פז שבלי הלקט סי' רלד. ח"י סק"י.

פח מ"א סק"ה. ח"י שם. כשם שו"ת אמנות שמואל סי'

מז, מנמרא יומא נה, א.

יב יש אומרים ^{טז} שמותר לברך ולספור בבין השמשות אף על פי שהוא ספק לילה וספק יום ^ר העבר ואם כן היאך יאמר היום שני ימים שמא עדיין הוא יום ראשון מכל מקום כיון שהספירה בזמן הזה מדברי סופרים ספק דברי סופרים להקל ויש חולקין על זה ואומרים ^{קא} שלכתחלה אין להכניס עצמו לידי ספק אפילו מדברי סופרים ואין לספור עד צאת הכוכבים שהוא לילה ודאי וכן עושין המדקדקים וכן ראוי לכל אדם לעשות ^{קב} ומכל מקום המנהג ההמון עכשיו כמברא הראשונה לספור בבין השמשות ^{קג}.

ומי שרוצה לדקדק לספור בצאת הכוכבים והוא מתפלל ערבית מבעוד יום עם צבור המתפללין ערבית ^{קד} עם סמוך לחשיכה וסופרים בבין השמשות ^{קה} טוב שיספור עמהם בלא ברכה ויחשוב בדעתו ^{קו} אם אשכח לספור בלילה הריני סומך על ספירה זו לצאת בה ידי חובתי ואם לא אשכח בלילה הרי דעתי עכשיו שלא לצאת בספירה זו שאף להאומרים ^{קי} שמצות אין צריכות כוונה לצאת בהן ידי חובתו מכל מקום כשמכוין בפירוש שלא לצאת בהן ידי חובתו בודאי אינו יוצא בעל כרחו ^{קיב} ולפיכך כשיזכור בלילה יספור בברכה ^{קט}.

אבל אם לא התנה בדעתו בפירוש שלא לצאת בספירה זו כשיזכור בלילה אלא ספר סתם ^{קי} אף שלא בירך עכשיו וגם לא ענה אמן אחר ברכת הציבור לא יברך כשיספור בלילה שמא היה כבר לילה כשספר בבין השמשות וכבר יצא ידי חובתו להאומרים שמצות אין צריכות כונה ואף להאומרים שמצות צריכות כונה מכל מקום הספירה בזמן הזה מדברי סופרים ^{קיג} ויש אומרים שמצות מדברי סופרים לדברי הכל אין צריכות כוונה כמו שנתבאר בס' תע"ה ^{קיב}.

ואפילו לא ספר עמהם כלל אלא ששמע הספירה מן אחד (ו) מן הציבור שספרו ולא נתכוין כלל להוציאו וגם הוא לא נתכוין לצאת בשמיעה זו אלא שמע לפי תומו לא יברך כשיספור בלילה ^{קיג} שהשומע כעונה ואפילו אם היה מחשב אין אני מתכוין לצאת בספירה זו אין זה כלום להאומרים שמצות אין צריכות כוונה כלל אלא אם כן מחשב אני מתכוין שלא לצאת בה ^{קיד}.

וכל זה הוא בבין השמשות אבל קודם בין השמשות אין מנהג כלל לספור אפילו בערב שבת שמקדימין לגמור תפלת ערבית בציבור בבית הכנסת קודם בין השמשות אין הציבור סופרין כלל בבית הכנסת ^{קטו} אלא כל אחד סופר בביתו כשיגיע הזמן.

ואם טעו ביום המעונן ובירכו וספרו ואחר כך נתפורו העינים ונודע שהיה קודם בין

קז כדלעיל סי' ס"ה.
 קח רמ"א ולבוש שם. מ"א סק"ח. ח"י סק"ד.
 קט שו"ע ורמ"א שם.
 קי לבוש שם. מ"א שם.
 קיא כדלעיל ס"ב.
 קיב סכ"ט, וש"נ.
 קיג משמעות שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנח, הובא ב"י סוד"ה. כתב הדר"א. וכדלעיל סי' ריג ס"ד (במוסגר) וש"נ. וראה לעיל סוף ס"א. דברי נחמיה שם סי"ב אות ט.
 קיד ראה לעיל סי' ו ס"פ. סי' רצו סי"ז. לקמן סי"ד.
 קטו שו"ת רש"ל סי' יג. ב"ח ריש הסי'. ח"י סק"ב.

צט סברא הא' בתוס' מנחות סו, א רד"ה זכר. סמ"ג מ"ג ר (רכ, ב) בשם הרשב"א. רא"ש פ"י סי' מ. טור.
 ק כדלעיל סי' רסא סי"א וש"נ.
 קא מסקנת התוס' שם. ר"ן פסחים (כה, א) דבור הא'. ב"י ד"ה ומ"ש וזמן. מ"ז סק"ה. וראה גם לעיל סי' רנב קו"א סוף סק"ד.
 קב שו"ת הרשב"א ח"א סי' קנר. שו"ע ס"ב.
 קג ב"ח ריש הסי'. ח"י סק"ב.
 קד אבודרהם סדר ספירת העומר, בשם מחזור ויטרי ח"א ע' 130. שו"ע ס"ג.
 קה לבוש ס"ג. מ"ז סק"ו.
 קו אבודרהם ולבוש שם (אמר). מ"ז שם (דעתו).

השמשות צריכין לחזור ולספור^{קטז} אבל לא יכרך שנית אם כשספרו היה מפלג המנחה ואילך^{קיז} שהרי מנהג העולם לקרות קריאת שמע של ערבית מפלג המנחה ואילך לפי שסומכין על האומרים^{קיח} שמפלג המנחה ואילך כשם שהוא כלילה לענין תפלת ערבית לרבי יהודה^{קיט} כך הוא כלילה לענין קריאת שמע של ערבית וא"כ הוא הדין שהוא כלילה לענין ספירת העומר לרבי יהודה לפי דבריהם^{קכ} ומכל מקום צריכין לחזור ולספור כשיגיע הזמן לפי שהעיקר כהאומרים^{קכא} שמפלג המנחה אינו חשוב כלילה אפילו לרבי יהודה אלא לענין תפלה בלבד אבל לא לענין שאר דברים שמצותם כלילה כמו שנתבאר בסימן רל"ה^{קכב}:

יג אבל המדקדקים לספור בצאת הכוכבים שטעו ביום המעונן וספרו בבין השמשות אין צריך לחזור ולספור כלל בצאת הכוכבים מעיקר הדין אפילו בלא ברכה לפי שכבר יצא ידי חובתו^{קכג} לגמרי מעיקר הדין במה שספרו בבין השמשות שהוא ספק לילה וספק דברי סופרים להקל^{קכד} (ומכל מקום כדי לחוש לדברי האומרים^{קכה} שספירה בזמן הזה מן התורה טוב להם שיחזרו לספור בצאת הכוכבים בלא ברכה^{קכז}):

יד מי ששואל אותו חבירו בבין השמשות כמה ימי הספירה כלילה זה יאמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך לא יוכל הוא עצמו לחזור ולמנות בברכה^{קכו} לפי שכבר יצא ידי חובתו כמה שאמר לחבירו היום כך וכך לפי דברי האומרים^{קכח} שאין צריך כונה לצאת^{קכט} אף שלא אמר לעומר אין בכך כלום^{קצ} אבל השואל יכול לספור בברכה אף ששמע כבר הסיפור מהמשיב מכל מקום בשעה ששמע היה בדעתו לחזור ולספור שהרי בשביל כך הוא שומע ונמצא שהיה בדעתו בפירוש שלא לצאת בשמיעה זו אבל המשיב לא היה בדעתו בפירוש בשעת התשובה שרוצה לחזור ולספור שנית אחר כך אף שבאמת כן הוא מכל מקום כיון שלא היה בדעתו בפירוש יצא ידי חובתו להאומרים שאין צריכות כונה.

אבל אם לא אמר לו היום כך וכך אלא השיב לו סתם כך וכך לעומר לא יצא בזה^{קצא} לדברי הכל ויחזור ויספור בברכה ומכל מקום יותר טוב לומר אתמול היה כך וכך^{קצב}:

טז וכל זה כששואלו בבין השמשות אבל קודם לכן אף אם אמר לו היום כך וכך לעומר חוזר וסופר בברכה^{קצג} כיון שהעיקר כהאומרים שאף מפלג המנחה ואילך אינו חשוב כלילה אלא לענין תפלה בלבד^{קצד} וגם להאומרים שהוא כלילה הרי יש אומרים^{קצה} שאף מצות מדברי סופרים צריכות כוונה לצאת בהן (ומכל מקום לכתחלה טוב לזוהר מפלג המנחה ואילך שלא יאמר היום כך וכך^{קצו}):

קכז אבודרהם סוף סדר ספירת העומר. ש"ע ס"ד.
קכח לעיל ס"ב.
קכט מ"א סק"י. ח"י סק"ד.
קל מ"א שם. וראה גם לעיל ס"ז.
קלא מ"ז סק"ז. מ"א סק"מ. וכרלעיל ס"ו.
קלב מ"ז סוף סק"ז.
קלג אבודרהם שם. ש"ע שם.
קלד כרלעיל סוף ס"ב.
קלה מ"ח ס"ד ר"ה ולכן. וראה גם לעיל ס" תעה סכ"מ, וש"נ.
קלו לחוש לדעת האומרים שמפלג המנחה הוי לילה לכל דבר (דברי נחמיה שם).

קטז תשובת הרשב"א ח"א סי' קנד. ש"ע ס"ב.
קיז עולת שבת. סק"ב. ח"י שם.
קיח ר"ת ור"י בתוס' ברכות ב, א ר"ה מאימתי.
קיט ברכות כו, א.
קכ ראה ח"י סק"ג.
קכא רא"ש שם פ"א סי' א. מור וש"ע סי' רלה ס"א.
קכב סימן זה בשו"ע לא הגיע לדינו, וראה לעיל סי' רסו ס"ב.
קכג מ"א סק"ו.
קכד אליה רבה סק"י.
קכה כרלעיל ס"ב.
קכו אליה רבה שם.

מז מותר לספור קודם תפלת ערבית אפילו במוצאי שבת שמוסיפין מחול על הקודש שמכל מקום לילה הוא קטן ואינו נחשב ליום העבר אלא ליום המחרת ומכל מקום ראוי להקדים תפלת ערבית לספירה קטן שתפלת ערבית היא תדירה והספירה אינה תדירה קטן ותדיר קודם לשאינו תדיר קטן:

יז ואם דרכו להתפלל ערבית מבעוד יום ולקרות על מטתו כל הג' פרשיות אף שמותר לו לאכול קודם קריאת שמע שעל המטה כמו שנתבאר בס' רל"ה קט"א מכל מקום בימי הספירה לא יתחיל לאכול קטן אפילו סעודה קטנה קטן חצי שעה קודם זמן ספירה קטן דהיינו חצי שעה קודם בין השמשות קטן גזירה שמא ימשוך בסעודתו וימנע מספירת העומר אלא אם כן הוא מקום שנוהגין שהשמש קורא לספור ספירה כשמגיע זמנה קטן שאז אין לחוש שמא ימשוך בסעודתו כמו שנתבאר בס' רל"ב קט"ב.

(ואפילו במקומות שלא נהגו כן קטן אם עבר והתחיל בסעודה בתוך חצי שעה סמוך לזמן הספירה אין צריך להפסיק באמצע סעודתו קטן) אבל אם התחיל הסעודה לאחר שהגיע זמן הספירה צריך להפסיק ולספור באמצע סעודתו קטן להאומרים שספירה בזמן הזה היא מן התורה קטן כמו שנתבאר בס' רל"ה קט"ב ואף שהעיקר בהאומרים שספירה בזמן הזה היא מדברי סופרים קטן מכל מקום בדבר שאין בו טורח כלל דהיינו להפסיק מעט ולספור יש לחוש לסברא הראשונה קטן:

יח אם אינו יודע איזה יום הוא בספירה ופתח וברך על דעת שיספור כמו שישמע מחבירו ואחר הברכה שתק ושמע מחבירו וספר כמוהו יצא ידי הברכה קטן ואין צריך לחזור ולברך שנית קודם ספירתו אע"פ שבשעת ברכה ראשונה לא היה יודע על איזה יום הוא מברך קטן:

יט אבל לכתחלה אין לעשות כן ולא יברך עד שיודע איזה יום הוא מהספירה כדי שידע על מה הוא מברך קטן:

כ אם בירך על דעת לספור ארבעה ימים לעומר שהוא סבור שהיום יום רביעי ולאחר שגמר הברכה נזכר שהיום יום חמישי אין צריך לחזור ולברך אלא סופר מיד חמשה על סמך הברכה שבירך כבר אף על פי שהברכה היתה על דעת יום רביעי אין בכך כלום לפי שדברים שבלב אינן דברים לענין זה כמו שנתבאר בס' ר"ט קט"ב:

קלז מ"א סוף סק"ג. וראה גם לקמן סי' תצא ס"ג.

קלח ח"י סקמ"ז. וכ"מ במור וש"ע ס"א.

קלט ח"י שם.

קמז משנה הוריות יב, ב. וכדלעיל סי' כה ס"ב וש"נ.

קמא סימן זה בשוע"ר לא הגיע לירינו. וראה סי' שם

סק"ג. מ"א שם סוף סק"ב וסק"ה. לעיל סי' רסז

בקו"א.

קמב דרכי משה ס"ק א. רמ"א ס"ד.

קמג ראה שו"ע סי' רלב ס"ב. וראה גם לעיל סי' ע ס"ה

(במוסגר).

קמד עולה שבת ס"ק ד. מ"א סקי"א.

קמה כדלעיל סי' וס"ג.

קמו מ"א שם.

קמז סימן זה בשוע"ר לא הגיע לירינו. וראה רמ"א שם

סוף ס"ב ומ"א סק"ח.

קמח שהשמש קורא.

קמט רמ"א סוף ס"ד. וראה גם לעיל סי' ע ס"ה (לענין

תפלה). סי' תלא. קו"א סוף סק"א (במוסגר). דברי

נחמיה שם.

קנ רמ"א שם.

קנא ח"י סקי"ז.

קנב ראה מ"א שם סק"ה (בקריאת שמע שהוא מן

התורה). וראה גם לעיל סי' ע ס"ה.

קנג כדלעיל ס"ב.

קנד ח"י שם.

קנה מור בשם ראב"ה סי' תקכו (ע' 177). שו"ע ס"ה.

קנו ראה דברי נחמיה שם.

קנז ט"ז סק"ח. אליה זומא סקי"ב, בשם צידה לדרך

כלל ג.

קנח סימן זה בשוע"ר לא הגיע לירינו. וראה שו"ע שם

ס"א (בכוס של מים, וסבור שהוא יין, ופתח על

דעת לומר בורא פרי הגפן, וזכור שהוא של מים וסיים

שהכל יצא). וראה הטעם במלחמות ברכות פ"א (ו, ב),

ובהשגת הראב"ד שם (הובא ברא"ש שם פ"א ס"ד), כי

אין הכוונה מעכבת ולא מציינו פסול במחשבה כגון זו.

וראה דברי נחמיה שם. מ"מ וציונים.

כא אם היה עומד ביום רביעי ובירך על דעת לספור ארבעה וטעה בדיבורו וספר חמשה צריך לחזור ולספור ארבעה כיון שיצא שקר מפיו קנט שהיום יום רביעי הוא והוא ספר חמשה בפיו אף שהיה במחשבתו ארבעה אין זה כלום שמצות הספירה היא בפה קס ומכל מקום אין צריך לחזור ולברך קודם שחזור לספור ארבעה קסא (אפילו אם טעה בתחילה בדעתו שהיה סבור שהוא יום חמישי ובירך על דעת לספור חמשה ולאחר שספר נזכר שהיום יום רביעי אף על פי כן אין צריך לחזור ולברך קסב) לפי שיוצא בברכה שבירך כבר אם לא הפסיק בינתיים בדברים אחרים אבל הספירה הראשונה אינה חשובה הפסק כיון שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה בידו כהוגן קסג:

כב (וכשחזור לספור ארבעה צריך לומר היום ארבעה כו' ואם חוזר לספור בתוך כדי דבור לספירה הראשונה אין צריך לחזור ולומר היום אלא יאמר מיד ארבעה ימים לעומר קסד):

כג ויש קסה אומרים קסט שאם שכח לספור בלילה אחת אין צריך לספור כלל בשאר כל הלילות לפי שכבר הפסיד ממצות ספירת העומר לגמרי כשחיסר ממנו יום אחד שנאמר קסז תמימות תהיינה ויש חולקין ואומרים קסח שצריך לספור בשאר כל הלילות לפי שכל לילה היא מצוה בפני עצמה קסט ואינו תלויות זו בזו:

כד ולענין הלכה נוהגין לספור בשאר לילות בלא ברכה קע בין ששכח בלילה הראשון בין ששכח באחד משאר כל הלילות קעא לפי שספק ברכות להקל קעב.

כמה דברים אמורים בשלא נזכר כל הלילה וכל יום המחרת אבל אם נזכר למחר ביום וספר בלא ברכה כמו שנתבאר למעלה קעג יספור בשאר כל הלילות בברכה קעד שהרי אף לפי הסברא הראשונה קעה לא הפסיד מצות הספירה בחסרון לילה אחד כיון שספר למחר ביום והרי הן נקראות תמימות שסופר כל המ"ט יום ואף שיש אומרים קעז שהספירה אינה אלא בלילה שאף אם שכח לספור בלילה אין צריך לספור ביום וא"כ אף אם ספר ביום אין ספירה זו שוה כלום להשלים מספר המ"ט יום מכל מקום הרי יש אומרים קעז שאף אם לא ספר כלל יום אחד או אפילו ימים הרבה סופר בשאר הלילות בברכה:

כה וכל זה כשברי לו שלא ספר בלילה אחד אבל אם הוא מסופק בדבר אף שלא

קסח הרי"ץ גיאין ח"ב (ע' קט) בשם רב האי גאון. תוס' מנחות סו, א סוד"ה זכר. רא"ש פסחים פ"י ס"ו מא, ומור, בשם רבנו יונה.

קסט רב האי שם. בי"ד ד"ה והר"ן.

קע תרומת הדשן ס"ו לו. שו"ע ס"ח. וראה גם תוס' מגילה כ, ב ד"ה כל, ומור, בשם בה"ג.

קעא שו"ע שם.

קעב פ"ח ס"ז.

קעג סעיף ג.

קעד תרומת הדשן שם. לבוש ס"ח.

קעה היא דעת בה"ג, שכשהחסיר אין צריך לספור בשאר הלילות, סבירא ליה. לעיל ס"ג שכשלא ספר בלילה יספור ביום.

קעו דעה הב' דלעיל ס"ג.

קעז דעה הב' דלעיל ס"ג.

קנט ב"ח ד"ה ומ"ש וכתב עוד. מ"א סק"ב. וכמסקנת הפוסקים רס"י רט (מ"ז ומ"א שם ס"ק א).

קס פ"ח ס"ו ד"ה גם לפי.

קסא מ"א שם.

קסב מ"א שם (כשנזכר תוך כדי דיבור. ולפי האמור לעיל ס"ב, שהכוונה אינה פוסלת הברכה, סגי במה שלא הפסיק בדברים אחרים). וראה דברי נחמיה שם.

קסג ראה דברי נחמיה שם.

קסד מ"א שם (לענין טעה בדיבורו. ולפי הג"ל ס"כ"בא, כן הוא גם בטעה ברעתו). וראה דברי נחמיה שם.

קסה אוצ"ל: יש.

קסו מור בשם בה"ג הל' מנחות (קלז, ג). וראה הקרי הלכות ח"ג עב, ב.

קסז ויקרא כג, מז.

ספר למחר ביום יספור בשאר לילות בברכה קטט דכיון שיש להסתפק שמא ספר בלילה ויש להסתפק גם כן שמא כהאומרים שכל לילה ולילה היא מצוה בפני עצמה ואינן תלויות זה בזה נמצא שיש כאן ספק ספיקא להחמיר להצריך ברכה וספירה בשאר הלילות קטט וכן בכל מקום שנתבאר קטט שצריך לחזור ולספור בלא ברכה מחמת הספק שיש בספירה הראשונה אם לא חזר וספר יספור בשאר הלילות בברכה קטט:

בז במקומות שנוהגין לקדש קטט ולהבדיל קטט בבית הכנסת על היין סופרים העומר בליל שבת ויום טוב אחר הקידוש קטט לפי שכל מה שנוכל להקדים קדושת היום יש לנו להקדים קטט ובמוצאי שבת ויום טוב סופרים קודם ההבדלה קטט לפי שכל מה שנוכל לאחר ההבדלה יש לנו לאחרה קטט כדי שלא תהא קדושת היום נראית עלינו כמשאוי קטט. ובין במקומות שמבדילין במוצאי שבת קודם ויתן לך מיד אחר קדיש תתקבל [ובין במקומות שאומרים ויתן לך קודם ההבדלה קטט סופרים מיד אחר קדיש תתקבל קטט] לפי שיש לנו להקדים הספירה בכל מה שאפשר ומיד שנסתלקה התפלה בקדיש שלאחריה חל עלינו מצות ספירה קטט:

בז וכשחל יום טוב האחרון במוצאי שבת שאומרים קידוש והבדלה על כוס אחד אי אפשר לספור אחר הקידוש וקודם ההבדלה כמו בשאר ליל יום טוב ומוצאי שבתות שהרי אסור להפסיק ביניהם כלל אזי סופרים קודם הקידוש וההבדלה קטט ולא אח"כ לפי שכל מה שנוכל לאחר ההבדלה יש לנו לאחרה קטט (אבל יום שני של פסח שחל במוצאי שבת אין מקדשין ואין מבדילין כלל בבית הכנסת קטט מטעם שנתבאר בס"י תפ"ז קטט):

בח בכל יום טוב כשחל יום ראשון בשבת נוהגין לומר בליל שני המערבית קטט השייכים לליל ראשון קטט שבליל שבת אין אומרים מערבית מטעם שנתבאר בס"י ער"ה קטט חוץ מיום ראשון של פסח שחל להיות בשבת שנוהגין לומר בליל שני המערבית השייכים לליל שני משום ביכור לספירה דא שהוזכר בו סדר קצירת העומר שהיה נקצר בלילה זה דב:

במ אסור לאכול חדש אף בזמן הזה דב בין לחם בין קלי בין כרמל דב עד תחילת ליל

קצב ח"י שם.
קצג תרומת הרשן שם. שו"ע שם.
קצד תרומת הרשן שם. וראה גם מ"א סקט"ו.
קצה ח"י סקכ"א.
קצו סעיף ז.
קצז פיומים שאומרים בלילות יו"ט בתפלת ערבית. במסדר לא הובאו כלל פיומים אלו.
קצח כדלקמן ס"י תרמב ס"ב.
קצט סעיף ג.
ר לבוש ס"א. מ"א ריש הסי'.
רא מ"א שם. ח"י סק"א. כלומר, עדיפות וקדימה לספירה.
רב לבוש שם.
רג משנה מנחות סח, א. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"י ה"ב. מור וש"ע ס"י וביו"ד ס"י רצג ס"א. וראה לעיל ס"י שח סוף ס"ט אם החדש מוקצה בשבת.
רד ויקרא כג, יד (ראה פרש"י שם, שכרמל הן קלויות, וקלי הוא הקמח העשוי מכרמל, הנכרס לעיל ס"י

קעח תרומת הרשן שם. שו"ע שם. וראה לקו"ש ח"י ע' 466.
קעט פר"ח ס"ח. וראה תרומת הרשן שם.
קפ סעי' ו, ז, יב, יג, יד, כא.
קפא ראה מ"ז סוף סק"י.
קפב כדלעיל ס"י רסט ס"ב.
קפג כדלעיל ס"י רצה ס"ד.
קפד תרומת הרשן ס"י ס. שו"ע ס"מ.
קפה תרומת הרשן שם. מ"ז ס"ק י. מ"א סק"ד. וראה גם לעיל ס"י ער ס"ב.
קפו תרומת הרשן שם. שו"ע שם.
קפז תרומת הרשן שם. מ"ז שם. מ"א סקט"ו.
קפח ראה ברכות נב, א. פסחים קד, ב. וראה גם מ"א סקט"ו.
קפט ח"י ס"ק ב.
קצ כ"ה בדפוס זימאמור. וברפ"ר יש רק ובין כו' הא', ובלוח התיקון שם תוקן: וכן.
קצא אבורהם ריש סדר ספירת העומר. שו"ע שם.

י"ז בניסן^ה שנאמר^ו ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו' עד ועד בכלל^ז אלא שבזמן שבית המקדש קיים משקרב העומר ביום ט"ז הותר החדש מיד^ח שנאמר^ט עד הביאתכם את קרבן אלהיכם אבל עכשיו שאין לנו קרבן הרי עצם היום מתיר דהיינו לאחר שעבר כל עצם היום^י.

ובגולה כשלא היו יודעים יום שנקבע בו החודש בארץ ישראל היו אסורין לאכול חדש גם כל יום י"ז עד תחילת ליל י"ח^{יא} לפי שהוא ספק של תורה^{יב} שהחדש אסור גם בחוץ לארץ מן התורה^{יג} שנאמר^{יד} בכל מושבותיכם וגם עכשיו שאנו יודעים יום קביעות החודש אין לשנות מנהג אבותינו^{טו} מטעם שיתבאר^{טז}:

ל ועכשיו אין העולם נוהרין כלל באיסור החדש^{יז}.

ויש שלמדו עליהם זכות^{יח} במקומות שרוב התבואה נזרעת קודם הפסח או במקומות שמביאין להם תבואה ממקומות שרוב התבואה נזרעת קודם הפסח שאין בה איסור חדש כמו שנתבאר ביו"ד סימן רצ"ג^{יט} ע"ש.

והמחמירים על עצמם במקומות ההם ונוהר מסתם תבואה שאינה ידועה לו שהיא ישנה אין צריך ליזהר מפליטת הכלים שנתבשל בהם^כ ממין שרוצה לבשל עכשיו ישן^{כא} לפי שמין במינו אין צריך ששים אלא מדברי סופרים^{כב} ואין להחמיר כל כך בסתם תבואה שאין בה אלא חומרא בעלמא^{כג}.

וגם במקומות שרוב התבואה נזרעת אחר הפסח כגון במדינות פולין שרוב השבולת שועל והשעורים שעושין מהם השכר נזרעין אחר הפסח וגם אין מביאין לשם תבואה כלל ממדינות אחרות שזורעין בהם קודם הפסח^{כד} אף על פי כן אין רוב העולם נוהגין שם איסור חדש.

ויש שלמדו עליהם זכות^{כה} לפי ששם הוא שעת הדחק שעיקר שתייתם הוא השכר לפיכך הם סומכים על מקצת הראשונים^{כו} הסוברים שחדש בחוץ לארץ אינה אלא

תסב ס"ב). מור וש"ע ס"י.

ד"ה משנה שם. רמב"ם שם. מור וש"ע יו"ד שם.

לו ויקרא כג, יד. רבי יהודה במשנה שם.

רז גמרא שם סח, ב.

רח משנה שם. רמב"ם שם (הקרוכים, והרחוקים מותרים מחצות היום).

רט ויקרא שם.

רי ראה רש"י מוכה מא, רע"ב ד"ה עד עצם.

ריא. כרבינא בגמרא שם (משמיה דאבה). רמב"ם שם.

מור וש"ע ס"י וביו"ד שם.

ריב גמרא, לפירוש רש"י שם ד"ה ומכר. וראה שו"ת

צמח צדק יו"ד ס"י שנב אות ד.

ריג ערלה פ"ג מ"ט. רבי אליעזר קידושין לו, רע"א

במשנה. גמרא לפירוש רש"י במנחות שם, שכן גם

דעת אבהו דרבינא. רי"ף קידושין (טו, א). רמב"ם שם.

סמ"ג ל"ת ס"י קמב. סמ"ק ס"י ריז. שו"ת הרא"ש שם.

מור וש"ע ס"י וביו"ד שם ס"א. ש"ך שם בנקה"כ. וראה

לקמן סוף ס"ל. לעיל ס"י שח סוף ס"ט.

ריד ויקרא שם. מנחות פד, א.

רטו ראה ביצה ד, ב. רמב"ם שם (מדברי סופרים).

רד"ז שם.

רטז ראה לקמן ס"י תצ ס"א. ס"י תרמט סכ"א. דברי

נחמיה שם סכ"ט אות ה.

ריז ב"ח סוף הסי' וביו"ד ס"י רצג. מ"ז שם ס"ק ד. באר

הגולה יו"ד שם. מ"א בסוף הסימן.

ריח סמ"ג ל"ת ס"י קמבד, בשם רבנו יצחק ברבנו

שמנאל. הנהגות מיימוניות שם אות ג. שו"ת הרא"ש

כלל ב ס"א. מרדכי קידושין רמז תקא. תרומת הדשן ס"י

קצא. מור ורמ"א יו"ד ס"י רצג ס"א.

ריט סימן זה בשו"ע"ר לא הגיע לדינו, וראה רמ"א שם.

ומה שאינו אסור משום דבר שיש לו מתירין, ראה

לקמן ס"י תקיג קו"א סק"ה.

רב שו"ת רמ"א ס"י קלב אות טו. מ"א סק"ז.

רבא מ"א שם.

רבב כדלעיל ס"י תמב ס"ג וש"ג.

רבג שו"ת רמ"א שם. מ"א שם.

רבד של"ה שער האותיות אות ק (עז, א) ד"ה עתה

באתי על ענין דין של חדש. מ"א שם.

רבה אור זרוע ח"א ס"י שכח. מ"ז יו"ד שם סק"ד. מ"א

סק"ז ד"ה ונראה לי.

רבז תשובת רבנו ברוך, הובאה בשו"ת מהר"ם (לבוב)

ס"י קצט, ובשו"ת הרא"ש כלל ב ס"י א. אור זרוע

שם. הובא בתרומת הדשן ס"י קצא. ליקוטי מהר"ל (ע'

תרמז).

מדברי סופרים שגזרו משום ארץ ישראל ולא גזרו אלא במקומות הסמוכים לארץ ישראל כגון מצרים ועמון ומואב ובבל כמו שנתבאר ביורה דעה סימן של"א רכ"ו. ויש שלמדו עליהם זכות אחר דכ"ט שסוברים שחדש אינו נוהג אלא בתבואה שהוא של ישראל בשעת קצירה אבל לא בשל נכרים ולפי זה צריך להזהיר לישראלים הדדים בכפרים שיש להם תבואה זרועה אחר הפסח בשדה של השר שינהגו בה איסור חדש. אבל כל בעל נפש לא יסמוך על המתירים הללו ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו^ד כהסכמת רוב הראשונים והאחרונים^ה שהחדש נוהג מן התורה אף בחוץ לארץ^ו ובכל מקום אף בשל נכרים^ז כי כן עיקר^ח דג"ד. עיין ביורה דעה סי' רצ"ג^ט שהנהגה מחדש יש לו לזוהר גם מיי"ש וממי דבש שהעמידוהו בשמרי שכר^י עיין שם כל פרטי דין החדש:

סק"ב. ש"ך שם סק"ו.
רלד ראה שו"ת אדה"ז סי' ו' בסופו, שהביא דעת כנסת יחזקאל סי' מא (ד"ה ואני הקמן אענה, ואילך) לאסור בשל ישראל, ומסיק שהעיקר כדעת המ"א להקל בחו"ל, במצות של מצוה. וראה שו"ת צמח צדק יו"ד סי' שנב (נו, ד).
רלה ראה מ"ז שם סק"א. ש"ך שם סק"ו. ח"י כאן סקכ"ב.
רלו ראה לעיל סי' תמב ס"ט (גבי חמץ). חידושי צמח צדק משניות (ז, ד). שו"ת רבנו סי' כ.

רכז רבנו ברוך שם. מ"א שם.
רכח סימן זה בשו"ע לא הגיע ליריגו, וראה מור וש"ע שם ס"א (לענין תרומות ומעשרות).
רכט ב"ח סוף הסימן, וביו"ד שם ריש הסי'. שו"ת הב"ח החדשות סי' מנח"מ. מ"ז יו"ד שם (להקל בשל נכרים). באר הגולה שם. ובב"ח יו"ד שם, בשם הגהות מוהרש"ל למור, בשם תשובת מעיל צדק, בשם הריב"א, ומשמעות בה"ג (להתיר עכ"פ בשל נכרי בחו"ל). וכן מסיק בשו"ת כנסת יחזקאל סי' מא ד"ה ואני הקמן אענה, ובשו"ת שב. יעקב. סי' סא. וראה שו"ת צמח צדק סי' ריח (לח, ד), בשם מוהרי"ל בשם רבנו, צד' נוסף ליישב מנהג העולם. ליקוט הדעות בזה ראה שו"ת צמח צדק יו"ד סי' שנב (נו, גד).
רל ב"ח יו"ד שם סוף הסימן (שהחמיר לא יחמיר אלא לעצמו). מ"א סוף הסימן (שבעל נפש יחמיר). וראה גם שו"ת רבנו סוס"י ו' (שנהוג עלמא להחמיר בשל ישראל, ולצורך זיתים של אכילת מצה ואפיקומן יש להקל), וסוס"י ז' (שבדורות שלפנינו נהגו כדעת המקילין ובדורות הללו רבו כמו רבו הנהגים להחמיר), וסי' כ' (להתיר יי"ש ממעם תערובת). שו"ת צמח צדק סי' שנא (מנהג מדינות אלו לאסור חדש של ישראל ולהתיר חדש של נכרי). שיחות קודש אחרון של פסח תש"מ (שבפעול מקילין בזמנינו).
רלא מור וש"ע כאן סי' וביו"ד שם ס"א. ש"ך שם בנקה"כ. כנסת יחזקאל סי' מא ד"ה וע"פ הדברים.
רלב כדלעיל סכ"ט וש"נ.
רלג תוס' קידושין לו, רע"א. ראבי"ה סי' תקכו. שו"ת הרא"ש שם. מור וש"ע יו"ד שם ס"ב. מ"ז שם

הזכרות

פרק מתולדות כ"ק אדמו"ר זי"ע

ראשי דברים מסעודות

דימים אחרונים דחג הפסח ה'תשכ"ז

פרק מתולדות כ"ק אדמו"ר זי"ע

לידתו

פאר הבית היה הבכור שבבניו אשר נולד בניקוליב בעת שאביו היה עדיין סמוך על שולחן חותנו, הרב מאיר שלמה, ונקרא שמו בישראל מנחם מענדל על שם זקנו הגדול אדמו"ר ה"צמח צדק".

על לידת בנה בכורה סיפרה אמו הרבנית חנה באחת ההזדמנויות, כי באותו יום שנולד – י"א ניסן תרס"ב – קיבל בעלה הרב, ששה מברקים מרבו אדמו"ר הרש"ב, ובהם שאלות והוראות הקשורות בלידת הילד.

הברית

הבריי"מ של הרך הנולד התקיימה ביום שני דחומ"פ, ח"י ניסן, יום הולדתו העשרים-וארבעה של אביו, בביתו, ובהשתתפותו של הסבא הרב מאיר שלמה, וכן בהשתתפות הסבא השני הרה"ח ר' ברוך שניאור. כדרכו בקודש הסביר האבא, רבי לוי יצחק, עפ"י קבלה את הקשר בין שני האירועים שהיו באותו יום דוקא. בשמחה זו השתתפו כמעט כל בני העיר ניקוליוב, החל מגדולי רבניה, חכמיה וחסידיה – ועד להמונים הפשוטים.

אחד מזקני המשפיעים בארה"ק מספר לנו את אשר אירע במהלך סעודת הבריי"מ:

החסיד ר' אשר גראסמאן, שו"ב דניקוליוב, היה מוזמן לאותה סעודה. אבל מאחר שהקפיד, כמנהג החסידים, שלא לאכול בחג הפסח מחוץ לביתו – לא אכל מאותה סעודה.

הסבא ר' מאיר שלמה, אשר דעתו חלשה מכך, נענה לאותו חסיד:

- באמת, אשר, ראוי אתה לנזיפה, כי אצלי מותר לך לאכול. אבל מה אעשה ואיני יכול לנזוף בך כי הנני חב לך את חיי!

וגופא דעובדא הכי הוה:

הרב מאיר שלמה נתקף פעם במחלת הטיפוס – מחלה שהפילה חללים רבים בתקופה ההיא, מאחר שלא הצליחו לייצר כנגדה את התרופה המתאימה. מכיון שכך, ובכדי למנוע התפשטותה, נוהגים היו השלטונות להוציא את החולים למחנה-הסגר מבודד, הרחק מהעיר.

באין תרופה למחלתם, היו אומללים אלה מתפתלים ביסוריהם, עד צאת נשמתם, ר"ל, פרט לרופא, אשר היה מבקר אצלם אחת ליום ומספק להם תרופה להשקיט את כאביהם. כן לא הורשתה כל גישה אליהם מאנשים מבחוץ, לרבות קרובי משפחה, וכך היו נופחים את נשמותיהם בודדים וגלמודים, בימיהם ושעותיהם האחרונות עלי אדמות.

ככל השאר, נלקח אף הוא – רבי מאיר שלמה – למחנה ההסגר המרוחק, בודד ומבודד וחסר-אונים.

ידידו הנאמן, הרב אשר גראסמאן, בהודע לו הדבר – מיהר למחנה ההסגר, וספר התניא בידו. באין אפשרות להכנס לחדרו, עמד ר' אשר ליד הפתח, והתחיל לקרוא בקול רם את אגרת הקודש, סי' י"א, ד"ה "להשכילך בינה", בו מבואר כי אין רע יורד מלמעלה, ועל האדם לשמוח בכל עת ושעה באמונתו בה' המטיב עמו בכל רגע כו'; המאמין לא יחוש משום יסורים בעולם וכי הכל טוב בתכלית וכו'.

בתום הקראתו, עזב ר' אשר את המקום וחזר לביתו. כך חזר ונשנה המחזה מדי יום ביומו, במשך שלשים ימים רצופים: הוא הי' מגיע למחנה הסגור שמחוץ לעיר, בידו ספר התניא, קורא בקול רם את כל הפרק, וחוזר על עקבותיו.

המענין הוא, שלמרות הסכנה שריחפה עליו, הוטב מצב בריאותו יותר ויותר, עד אשר חזר לאיתנו כמקדם.

הוא עצמו, רבי מאיר שלמה, סיפר, כי מיד לאחר ששמע את פרק התניא, מדי יום ביומו, יוצא מתוך גרונו של ידיד נפשו ר' אשר – הרגיש כי הולך הוא ומחלים, וכי מצב בריאותו משתפר יותר ויותר!

בטרם האכילה האמא את התינוק, נוהגת היתה ליטול את ידיה, והאבא, רבי לוי יצחק, היה רגיל לציין לשבח עובדא זו.

גם האמא עצמה התבטאה פעם:

- "בעלי צוה עלי ליטול את ידיו של התינוק בכל עת שיתעורר משנתו וירצה לאכול – החל מיום לידתו, משא"כ אצל שאר הבנים. כנראה שהיתה זאת הוראה מהאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע".

בהזדמנות אחרת סיפרה הרבנית חנה ע"ה לאחד החסידים על הפירוט של שלש מן ההוראות האלו: להכין עבור הרך הנולד טלית קטן, כיפה ונטילת ידיים.

באחת ההזדמנויות התבטאה הרבנית על בנה בפני משלחת חסידים שביקרו אצלה: "איין זאך קען איך אייך זאגען, אז ער איז א קדוש מבטן ומלידה" (אחת אוכל להגיד לכם, כי הוא קדוש מבטן ומלידה)!

באחד הימים חלה התינוק במחלת סיפנאי-טיף (טיפוס). מהאדמו"ר מוהרש"ב הגיעו אז לבית ההורים מברקים, ובהם הדרכות ועצות איך לטפל בתינוק.

ילדותו

גדולות ונצורות מסופר על תקופת ילדותו ונערותו. נצטט כאן אחדים מהם, כפי שמסופר בשמה של אמו הרבנית:

* בהיותו ילד כבן שנים, כבר שאל את ארבעת הקושיות בעת שהיה מיסב אל שולחן הסדר יחד עם הוריו.

* פעם, בעת שהתפללו תפילת ערבית בבית אביו, קפץ הילד, בן השנתיים וחצי, מעריסתו והצטרף בתפילה יחד עם המתפללים. אמו, שהבחינה בכך, מיהרה אליו והוציאתו מהחדר מחשש עינא בישא.

* פעם התנפלו בריוני העיר ניקוליוב על היהודים וערכו בהם פרעות, היהודים הסתתרו במקומות-סתר שונים עד יעבור זעם. במקום-מחבוא אחד, שם היה מוסתר הילד ומשפחתו התקבצו הרבה נשים וטף, אלה הצאן אשר לא ידעו על מה ולמה כל ההמולה הזאת בכו, כדרכם, בקול, וגדולה היתה הסכנה על גילוי מקום מחבואם על ידי קולות הבכי שבקעו משם. מה עשה הילד הפיקח אשר עמדה לו בינתו על הסכנה שבדבר? הסתובב לו בין העוללים הרכים; לא' ניסה לספר סיפור ילדותי מרתק, לשני הגיש איזה ממתק, לשלישי ליטף על לחיו או השתיקו באופן אחר – והוא בן פחות מחמש!

ב"חדר"

לא הרחק מביתו של רבי לוי יצחק ביקטרינוסלב, התגורר אחד מחשובי החסידים, ורבי שניאור זלמן וילנקין שמו.

אחד מחדרי ביתו שימש כ"חדר", בו התקבצו מקצת מילדי העיר ללמוד תורה אצל רבי שניאור זלמן, אשר היה מחדיר בילדים הרכים רוח של תורה באוירה חסידית על טהרת הקודש.

לא היה זה חדר במחותרת, כי על כן מדובר בשנת תרס"ט, שמונה שנים בטרם פרוץ המהפכה הקומוניסטית, כאשר שלטון הצאר לא רדף ולא התנכל ליהודים שלמדו תורה כפי שעשו זאת השלטונות הסובייטיים.

היה זה רבי לוי יצחק אשר הרגיש והבחין בכשרונותיו המיוחדים, כי איש זה ראוי להיות המלמד של בניו, כי על כן חדרו היה ביראת שמים טהורה, חסיד במלוא מובן המלה, והוא אשר יצליח להחדיר בהם תורה, חסידות ויראת שמים.

תחילה למד אצלו בנו הבכור, ולאחר שהגיעו לגיל החדר נכנסו ללמוד אצלו גם שני בניו האחרים.

כמה כיתות היו שם; כתה אחת למדה התחלת חומש, השניה חומש עם פירוש רש"י, והשלישית – גמרא. הסדר היה אצלו, כי בעת שלמד עם הכיתה השניה, לדוגמא, חזרו ילדי

הכיתה הראשונה על פסוקם שלמדו זה עתה, וכאשר למד עם הכיתה השלישית חזרו על לימודם ילדי הכיתה השניה, וכן הלאה.

באותו "חדר" למד גם הילד נחום גולדשמיד, בנו של הרה"ח ר' יצחק גולדשמיד ז"ל. כעבור שנים רבות מאז כאשר נזכר על שנות ילדות, היה הרה"ח ר' נחום גולדשמיד – הילד נחום מאז – מספר חוויות שונות ממה שזכור לו מאותן השנים. בהיות והוא האיש אשר ידע לספר אודות ילדותו של הרבי, הבה נשמע, אפוא, את הדברים ממקור ראשון:

* "בכתה הגבוהה למד רק תלמיד אחד, הרי הוא בנו בכורו של רבי לוי יצחק, אשר הפרש של שלש שנים הפריד בינו לבין אחיו השני לו; ובכיתה הנמוכה למדו שני בניו האחרים של ר' לוי יצחק, יחד עם עוד כמה ילדים מהעיר, אשר אני הייתי אחד מהם.

תחילה למד המלמד את שיעורו עם הרבי באחת מפילות החדר, ובאותה שעה היו ילדי הכיתה הנמוכה חוזרים על הגמרא. לאחר מכן היה מתפנה ומלמד את ילדי הכיתה הנמוכה, כאשר הרבי חוזר בפניה נפרדת על שיעורו. מה שלמד אתו לא זכור לי".

* "רק ילד אחד היה יושב רוב הזמן ושוקד על לימודו לבד – היה מספר רבי נחום בהתפעלות – היה זה הרבי, אשר המלמד היה מוצא לו זמן במשך היום ללמדו באופן אישי, ובשאר שעות היום היה יושב וחוזר על לימודו, וממשיך ללמוד באופן עצמאי".

* "בטבע ההתמדה בחדר עליון ניחנו שלשת בניו של ר' לוי יצחק מקטנותם, ולא סתם התמדה אלא התמדה יוצאת מהרגיל. ההתמדה של השלשה הגיעה לכדי כך, שאמם היתה צריכה לנתקם מדפי הגמרא כדי להאכילם, ולולא היא – לא היה להם מושג על תנאי אכילה, שתיה ושינה אנושיים. שוקדים היו ומרותקים ללימודיהם.

בעלי זכרון נפלא היו. די היה להם לראות משהו פעם אחת – (כבר היה הדבר כאילו ניצב נגד עיניהם לעולם; המושג של "שכחה" היה חוץ לתחומם. בעלי כשרונות יוצאים מן הכלל היו. טבעם של האחים חלוק היה: הרבי מטבעו היה רציני, ורציניות תמידית היתה נסוכה על פניו; ואילו אחיו הבא אחריו – לייבל – לא היה כה רציני, והיה מרבה בדברים עם הנפגשים עמו בבדיחות וחידודים".

ומסכם הרה"ח ר' נחום גולדשמיד:

"מדרכי בני אדם וטבעם, שכאשר הופך אדם ל"גדול", הנה אלו שהכירוהו מקטנותו אינם מהדרים ואינם מרגישים בכבודו כל-כך, מאחר שכאשר היה בחברתם לא הכירו בו במעלות מיוחדות. משא"כ בנוגע לרבי, הנה אדרבה; מי שהכירו מקטנותו, הרי גדלה אצלו הדרת-הכבוד כלפיו, כי מקטנותו כבר היה "רבי"; תמיד היה רציני ומתמיד, ממש לא פסיק פומיה מגירסא, ואף פעם לא היה ילד".

הלימוד בצוותא אתו ביחד ב'חדר' העירוני נמשך כשנה. כשמלאו לרבי תשע שנים, אמר המלמד העירוני לאביו של הרבי, כי אינו מסוגל ללמד אותו יותר מכיון שהוא כבר גדול בכשרונותיו לגביו. אביו נאלץ, אפוא, להביא מלמד ת"ח גדול מעיר אחרת עבור בנו לבד, ומקום הלימוד היה בביתו של רבי לוי יצחק.

מסופר על סופר ומשורר ידוע, מר א. שלונסקי, שהושפע מאד בקטנותו מילדיו של רבי לוי יצחק, ומכיון שבביתו לא נהגו באורח-חיים דתי, ואף הכשרות היתה מפוקפקת שם, היה אוכל בביתו של הרב, ועד גיל בר-מצווה הלך לחדר וגם לישיבה, בזכות קרבתו לילדי רבי לוי יצחק.

בביקורו של הרבי שליט"א מבעלזא אצל הרבי, סיפר לו הרבי, כי בשנות ילדותו הובא לביתו מלמד מליטא, ואביו הרלו"י הקדיש לו חדר מיוחד בבית. פעם, ביום ט' באב, החליטו הילדים להציץ לחור המנעול, כדרכם של ילדים, ולברר מה עושה המלמד בחדרו (כ"ק אדמו"ר הסביר, שבכוונה תחילה הקדיש לו חדר למגורים בתוך ביתו, בכדי שהילדים יוכלו ללמוד ממנו גם מאורח חייו והתנהגותו האישית, ולא רק מלימודו), ומה נדהמו כאשר ראוהו יושב ליד גמרא ולומד בעיצומו של צום תשעה באב, כאשר שאלוהו לאחר מכן על סיבת הדבר, ענה להם מכיון שבעולם האמת בין כה ילקוהו – מוטב לו שיהיה זה על לימוד תורה...

שנות נעוריו

מרבית שנות נעוריו עברו על הנער בבית אביו הגאון, ובבית מלא-תורה זה, רכש לו את ידיעותיו המפליאות בכל חדרי התורה. עדי ראייה מספרים, שאביו היה לומד עם בנו לילות שלמים,

הרי כמה מסיפורי-שבחם של ההורים על בנם-בכורם:

מסופר בשם הרה"ח ר' שניאור זלמן וילנקין ז"ל, כי באחד מימי הש"ק כאשר מוהרלווי"צ דיבר לפני הקהל בתורת הנסתר, העיז אחד מהנוכחים לשאול אותו – בפני מי אומר הוא כל זאת, הרי אין כאן איש אשר יבין את דבריו? ! ענה לו רבי לוי יצחק: שם, בפניה, ישנו בחור אחד אשר הוא מבין את כל מה שהנני אומר (כוונתו היתה, כמובן, לרבי – בנו בכורו) !

לא פעם, כאשר רבי לוי יצחק התייעץ עם הרבנית בענין מסוים – היתה מעירה: מען דארף הערן וואט זאגט מענדל. ער האט א גלייכע קאפ (יש לשמוע מה דעתו של מענדל. הוא מחונן בסברא ישרה).

גם התבטאה פעם: בעלי הרב לא אהבו כאהבת האב את הבן גרידא, אלא העריכו והתחשב בדעתו בענינים שונים עוד מילדותו !

כאשר פרצה פעם מגיפת טיפוס בעיר אשר הפילה חללים רבים מישראל – סיפרה הרבנית על בנה – החליט שלא עת לחשות, ויש לפעול במהירות כדי להציל נפשות מישראל. ואמנם, התמסר בכל מרצו להביא מזור ותרופה לחולי בית ישראל.

פעילות זו כרוכה היתה בסכנה מרובה, כאשר המחלה המידבקת עלולה היתה לגרוף גם אותו. אך, הצעיר הנמרץ לא התחשב בה והמשיך לפעול נגדה עד... עד אשר המחלה האיומה הדביקה גם אותו !

באותם הימים – מספרת הרבנית על אותם ימי חרדה – קדח גופו של הצעיר מחום גבוה מאוד, ומתוך קדחת המחלה לא פסק פיו מלמלמל על אצילות, בריאה, ועל תפקידו של האדם עלי אדמות, בעולם הזה הגשמי...

פעם – סיפרה הרבנית – נסעה בימי הקיץ לנאות-דשא באיי קרים, באחת העיירות השוכנת על שפת הים השחור.

יום אחד הגיעה לאזני הנופשים ידיעה קשה, שאחד הילדים ששט בסירה קטנה התרחק מהחוף והחל לטבוע. כאשר התקרבה לשם הרבנית, יחד עם עוד אנשים, לעמוד על המתרחש – נדהמה לראות, כי בנה בן התשע, הוא אשר הציל את הילד מטביעה!

"היה לנו עץ גבוה בחצר ביתנו – סיפרה פעם הרבנית להרה"ח ר' אלכסנדר בן-נון ז"ל – הילדים היו מטפסים עליו עולים ונופלים למטה. "מיין מענדל" ("מענדל שלי") היה מטפס ועולה עד הסוף למעלה, ולא נופל. הוא היה אז כבן 5-6. כאשר שאלתי אותו: איך זה, מענדל, שכולם נופלים ואתה לא? – השיב: הם מטפסים, מסתכלים למטה, נבהלים ונופלים; אני מסתכל למעלה, ומי שמסתכל למעלה אינו מפחד, ולכן אינני נופל..."

על מהלך מחשבותיו עוד בימי ילדותו בעניני גאולה, הבה נקרא במכתבו, מיום י"א ניסן ה'תשט"ז, בו כותב אודות תקופת ילדותו וביקורו בחדר:

מיום הלכי לחדר, ועוד קודם לזה, התחיל להתרקם בדמיוני ציור גאולה העתידה – גאולת עם ישראל מגלותו האחרון; גאולה כזו ובאופן כזה, שעל ידיה יהיו מובנים יסורי הגלות, הגזרות והשמדות. וכחלק מעתיד מזהיר זה, וכחלק מגאולה זו, יהיה "נשיא זה מלך, לא נשיא שבט – אלא שאין על גביו אלא ה' אלקיו" (הוריות יא סוף ע"א). והכל יהיה באופן אשר בלבב שלם ובהבנה מלאה יאמר ביום ההוא אודך ה' כי אנפת ביי" וכו'.

שנת הבר-מצוה

אחד החסידים ביקר פעם בישיבת "תורת אמת" בירושלים ת"ו. כאשר שאלו ראש הישיבה, הגאון רבי משה ליב שפירא ז"ל, על שמו ומוצאו, ענה, שהוא מיקטרינוסלב שברוסיה.

כיון ששמע ראש הישיבה את שם העיר, שאלו מיד באם הכיר את רב העיר, רבי לוי יצחק, ואת בנו הבכור. ענה לו החסיד, שהכיר היטב את רבי לוי יצחק ובנו, ואף סיפר שזכה להשתתף בשמחת הבר מצוה של בנו. כן זוכר הוא היטב, כאשר שאל רבי לוי יצחק את בנו הבר-מצוה: דו ווייסט וואט דו ווערסט היינט (היודע אתה מהו היום הזה לגבך)?

לא ענה לו החתן מאומה, והתשובה היחידה שלו היתה – שני זרמי דמעות שפרצו מעיניו.

על אירוע אחר בעת חגיגת הבר-מצוה, סיפרה אמו הרבנית:

"לאחר דרשתו של בר-המצוה, שהותירה רושם עז על כל השומעים, התייפח הנער בבכי

גדול. רבים מהאורחים, בראותם את בכייתו, הצטרפו אליו והתחילו לבכות אף הם.

נודע לי, שבעלי דרש במפגיע מבננו שיבטיח לו הבטחה מסויימת. לא ידעתי באיזה ענין היה מדובר. אבל זכורני שבליל שבת – י"א ניסן חל בשנת תרע"ה ביום שישי – כאשר סוף סוף ניאות הבן והבטיח מה שנתבקש, נהייתה שמחה רבה בבית, והריקודים נמשכו עד שעה מאוחרת בלילה".

בעת שהגיע למצוות – מספרת אמו בשם בעלה הרב – היה כבר גאון עולם!

בפרק אחר בספר זה מסופר אודות ההתנגדות שהיתה מטעם התנועה הציונית להתמנותו של רבי לוי יצחק כרב העיר, ואשר בסופו של דבר הפך הוא עצמו, ראש התנועה, שמעריל פאליי, לאחד המצדדים הנלהבים למינויו כרב.

הרבנית חנה ע"ה שסיפרה כל זאת הוסיפה:

- "בחגיגת הבר-מצוה של בני השתתף גם אותו שמעריל. לאחר שהחתן סיים את דרשתו הנפלאה, ניגש אלי לברך ברכת מזל טוב, והעיר, כי הוא מרגיש את עצמו מאושר על שהיה לו חלק בהבאת רב כזה, ובן כזה, לעירו!"

הצנע לכת היה הנער מעורו; שתקן, ממעט בדיבורים ומכונס בתוך עצמו. בחדרו הקטן אשר בבית אביו היה הנער מתבודד לו בינו לבין עצמו ומתעמק בלימודיו. למרות שאביו היה רבה של העיר, והבית היה מוקד של פעילות, לא הפריע הדבר לנער אשר ישב לו על תורתו ועבודתו.

ביתו המרווח של רבי לוי יצחק פתוח היה לרווחה בפני כל, ומי שנכנס בו, היה בעל הבית מקבלו בסבר פנים יפות, במידת הכנסת-אורחים שהתברך בה.

בזמן המלחמה התאכסנו אצלו פליטים שונים, וכין הפליטים הללו היה רב מפורסם אחד, מגדולי הרבנים בפולין.

בהיותו מתאכסן בבית הזה, היה בוחן את בניו של רבי לוי יצחק, אחד אחד, בחדר סגור. לאחר שבחן את הנער הבכור ויצא מהחדר, נענה בהתרגשות; א בחור'ל פון פערצן יאהר – וואו מ'כאפט אים אן אין ש"ס, זאגט ער ווייטער אויף אויסנווייניג דעם לשון פון גמרא מיט רש"י, ווארט ביי ווארט: ("בחור בן ארבע-עשרה, היכן ששואלים אותו בש"ס – ממשיך הוא בעל-פה את הלשון של הגמרא עם רש"י, מילה במילה")!

ראשי דברים מהסעודות דימים אחרונים דחג הפסח ה'תשכ"ז

ליל שביעי של פסח תשכ"ז

מעלת שביעי של פסח

רש"ג: מבואר בכ"מ ששביעי של פסח הוא עיקר השמחה והגילויים. איזו מעלה יש בו על שאר ימי הפסח?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אז נגמר הענין דיציאת-מצרים.

רש"ג: זהו ההסבר בפשטות. מהו הביאור בעומק יותר?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כי עד "שביעי של פסח" היתה הגאולה רק לשעה, כי מצרים הי' עוד בתקפה (וכמבואר בתניא). משא"כ ב"שביעי של פסח" – היתה היציאה ממצרים לגמרי ובשלימות, ואז דוקא היתה לידת נשמות ישראל.

הטעם לשם "שביעי של פסח"

רש"ג: בחסידות מבואר שבראיית אלקות ישנם כו"כ דרגות ולא כאו"א שוה, ומשום כך מבואר שבמתן תורה היו חילוקים. ואילו בקריעת ים סוף היו כולם בדרגה שוה וכולם זכו לגילויים בשוה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם בקריעת ים סוף היו חילוקי דרגות. ולדוגמא: אמרו חז"ל שהלכו ביי"ב שבילים כו' ולא כאו"א ראה בשוה.

רז"ט: מדוע יום זה נקרא בשם "שביעי של פסח"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפשטות: כי הוא היום השביעי של פסח!

רז"ט: אולי הטעם מפני שאחז"ל "כל השביעין חביבין"?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש לעיין אם מופיע הסבר כזה. (וראה שיחת אחש"פ ש.ז.ז.: כפי שאחד שאל ונתעוררתי לחפש מה שאמר הצ"צ ששביעי של פסח הו"ע הדרגה ד"כל השביעין חביבין").

ליל אחרון של פסח תשכ"ז

רי"כ: האם אפשר להוציא ידי חובת קידוש מי שאינו נוכח בשעת מעשה?
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרי נמצא כאן רב (והראה לעבר הרא"ס).

ניגון "האפ קאזאק" באחרון של פסח

רש"ג: בספר השיחות תש"ד איתא דבשמח"ת ואחש"פ מנגנים את ניגונו של ה"שפאליער
 זיידע" – ניגון "האפ קאזאק". ברצוני לשאול:

(א) מהי השייכות של הרה"ק הנ"ל עם חב"ד? (ב) מהו הקשר של הניגון עם מועדים
 אלו?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אדמו"ר הזקן חיבבו מאד – הוא הי' בין תלמידי הרב המגיד
 (וכמדומה דובר מזה פעם) וישנו גם ב"תורת שלום" ע"ד ביקורו אצל אדה"ז.

הניגון – הוא ניגון של שמחה ונצחון, נקודת המועדים הנ"ל.

מעלתה של תורת החסידות

רי"ח: מהי המעלה של חסידות על קבלה, ומעלת קבלה על חסידות?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בתורה – ארבעה חלקים: פשט רמז דרוש סוד. קבלה הוא חלק
 הסוד. פרד"ס מכוון כנגד נפש רוח נשמה חי',

ואילו תורת החסידות היא כנגד יחידה – שהם (נרנ"ח ויחידה) חמשה המדריגות של כל
 נשמה –

שמעלתה של יחידה על נרנ"ח היא בכך שהיא נקודה עצמית, משא"כ הנרנ"ח הם מדריגות
 פרטיות; ועד"ז תורת החסידות מכניסה חיות בכל אחד מחלקי הפרד"ס ועל ידה נפעל בהם
 עומק ועילוי ושינוי באין ערוך!

"באחש"פ גילוי המשיח" - הוא חידוש הבעש"ט?

רש"ג: כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר ש"מורנו הבעש"ט גילה שאחרון של פסח הוא הגילוי של
 משיח". האם זהו חידוש של הבעש"ט?!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כבר בהפטרה (שהיא ב"ענינו של יום") מדובר בגלוי ובאריכות
 אודות הגאולה העתידה ע"י משיח.

רש"ג: א"כ מדוע אמרו רבותינו נשיאינו שהבעש"ט חידש את "סעודת המשיח"?!
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: כי הבעש"ט אכן פעל שגילוי והארת המשיח יפעלו בפנימיות,
 וזהו ע"י "סעודת המשיח" שיהודי אוכל סעודה גשמית הנקראת סעודת משיח וזה נהי' דם
 ובשר כבשרו.
 "הבעש"ט . . ענינו הי' לגלות אלקות בעולם" וזהו כל חידושה של תורת החסידות,
 שהדברים יפעלו בפנימיות!

המקור לשתייית ד' כוסות באחש"פ

רש"ג: מהו המקור למנהג דשתייית ד' כוסות באחרון-של-פסח? מה עונים כאשר יהודי
 'מתנגד' שואל?
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: יהיו סכנות?! ... ישנה שיחה מכ"ק מו"ח אדמו"ר ובה מספר
 שאביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ציוה בשנת תרס"ו ליתן לכל אחד מתלמידי "תומכי
 תמימים" ד' כוסות, ואמר כי הכוסות דלילות הראשונים הן כוסות דמשה רבינו, והיום –
 באחש"פ – הן כוסות דמשיח.

רש"ג: הרי מדברים על כך ברבים – ובודאי יש לזה מקור בנגלה דתורה.
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: מבואר בכ"מ שד' כוסות הם כנגד אותיות דשם הוי', וכן איתא
 שישנם ד' פעמים אמת (קודם ולאחרי "עזרת אבותינו" בתפילת שחרית) . . במדרשי
 חז"ל ישנם ד' לשונות של גאולה (לא רק בנוגע הגאולה דמצרים, אלא גם בנוגע הגאולה
 העתידה.

רש"ג: אני שואל שוב על מקור בנגלה לד' כוסות באחש"פ.
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: האם חוששים אתם שתפסידו תרומות להוצאות החזקת
 הישיבה?

רש"ג: לא. רק מ'מתנגד' שישאל.
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: יהיה רעש ("שטורעם") . . יש לי לסמוך על הרים וגבעות . .
 בכלל ראה מו"ח כאשר הדפיסו זאת . . ואם רצונכם לומר שאני עצמי חידשתי זאת – הלואי
 יכולתי לפעול עוד דברים טובים!

רש"ג: האם הרביים – רבותינו נשיאינו – נהגו לדבר הרבה אודות משיח באחרון של
 פסח?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר אודות משיח בווארשא, ואמר אז: "מען
 זאל ריידן וועגן משיח'ן, וועט מען ברצון השי"ת ממשיך זיין די גאולה שלמה ע"י משיח
 גואל צדק בב"א".

יום אחרון של פסח תשכ"ז

קידוש ביום אחש"פ

רש"ג: ב"היום יום" איתא ש"ביום (אחש"פ) מהדרים: לקדש, אח"כ מתפללים תפלת המנחה, ואח"ז סעודת יו"ט."

נשאלת השאלה: הרי צ"ל קידוש במקום סעודה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר לשתות כוס נוספת של יין כדי לצאת י"ח הנ"ל.

רש"ג: לא יתכן.

רא"ס: אולי אכל מזונות, שהרי באחש"פ כבר אוכלים שרוי?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולי אכלו קניידלעך?

רש"ג: אולי עשה עוה"פ קידוש בסעודת יו"ט?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: מו"ח יצא בשעה 4:30 ומעולם לא עשה קידוש בסעודת יו"ט. ולכן, בהכרח, אפוא, לומר שאכל קניידלעך או ששתה כוס יין נוסף.

רש"ג: כוונתי אינה לשאול שאלות, אלא לברר את הענין.

כל נשיא בדורו הוסיף על הדורות הקודמים

רש"ג: בשנת תש"ד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר בסוף יום ב' דר"ה נוהגים היו רבותינו נשיאינו לומר דא"ח כדי לקשר ולהמשיך מהזמן דר"ה לימי השנה, ואצל כאו"א מהנשיאים ניתוספה דקה נוספת על הנשיא שלפניו.

ולכאורה, היתכן שאצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש לדוגמא, יתווסף על הנשיאים שלפניו?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: י"ל הביאור בזה – בב' הקוין ד"סור מרע" ו"ועשה טוב":

מצד "סור מרע" – על פי מאמר חז"ל "בכל יום ויום מרובה כו' משל חבירו" זקוקים בכל דור להוספה בברכה לגבי הדור שלפניו, וכיון שכל הענינים בעולם נמשכים באמצעות התורה הוסיף כאו"א מהנשיאים באמירת דא"ח תוספת על הנשיא שלפניו.

מצד "ועשה טוב" – כיון שבכל דור ודור מתווסף ב"עשה טוב", לכן הוסיף כל הנשיא בענין הטוב ד"אין טוב אלא תורה" על הנשיא שלפניו.

רש"ג: א"כ, מהו המיוחד בראש השנה שאז הוסיפו, יכולים היו להוסיף בכל יו"ט?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיון שראש השנה הוא בדוגמת ה"ראש" – ופועל על כל השנה כולה, לכן עשו זאת דוקא בר"ה!

- דרך אגב: במאמרי ראש השנה של כ"ק אדמו"ר מהר"ש מדובר במיוחד על הקישור וההשפעה של יו"ט על ימות החול – .

רז"ד: למדתי ב"שער היחוד" שרשע וטוב לו מעולה יותר מצדיק ורע לו. כיצד יתכן? – מוסברים שם כמה ביאורים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובכן, יכולים אתם לעיין שם בביאורים!

נקודת הביאור בזה: בדרגתו הוא, הרשע וטוב לו עומד במדרגה נעלית יותר מאשר הצדיק ורע לו בדרגתו.

בגדי משי בש"ק

כ"ק אדמו"ר שליט"א [לרז"ד]: הנכם הרי בעל סיפורים, ספרו סיפור!

רז"ד: ישנו הביטוי בחז"ל "ראה מעשה ונזכר הלכה": כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הביע רצונו שילבשו בש"ק בגדי משי, והוסיף, כי אם אין די מעות – שימכרו לצורך זה את חתיכות הזהב, ובכסף יקנו משי. ולפועל היו שלא צייתו, ולבסוף נאסרו בשל הזהב שנמצא ברשותם!

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנידון דידן י"ל הפוך: "ראה הלכה ונזכר מעשה". . . טוענים כלפי שאני תמיד גוזר גזירות... כי אני עוררתי כמ"פ אודות שילבשו בגדי משי בש"ק.

באמת כתובים הדברים כבר במאמרו של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע:

הוא מבאר את ההפרש בין לבושי שבת ויו"ט ללבושי חול, דלבושי חול הן בחי' יצי', ולבושי שבת ויו"ט הן בחי' הבריאה, וע"ז כותב שם בהגה"ה שאי' בס"ק דלכן צ"ל לבושי שבת ויו"ט ממשי דוקא שהוא מחי ולא של צומח, לפי שצומח ביצי' וחי בבריאה כו'.

עתה איני מוצא את המאמר, אולם מפני שקטע זה הי' נחוק לי לציין, ציינתיו (ואני מחפש את המאמר)!

הספר משנת חסידים, וספרי הרמב"ם השל"ה והאלשיך

רז"ד: זקני למד "משנת חסידים" ושם איתא: והשומר פסח מחמוץ כהלכתו ויחמיר בו ככל החומרות שמחמירים המחמירים יועיל לנפשו מאד כל השנה".

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה מביאו אדה"ז בתשובה הנדפסת בסוף השו"ע – אלא ששם מובא הדבר לגבי שרוי' ד"לפמ"ש האריז"ל להחמיר כל החומרות בפסח".

בכלל, ה"משנת חסידים" הוא ספר שנתקבל בכל העולם, ה"צמח צדק" מביאו, וכמו"כ מובא יותר מפעם אחת ב"לקוטי תורה".

כשחילקו את הספר לפי ש"ס משנה ומסכתות וכו' – דעת המחבר לא הי' נוחה מכך.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: איתא בספרי פולין ששלשה מגדולי ישראל שקראו שמות ספריהם בשמות נעלים ביותר, אולם לא עלתה בידם ושמות אלו לא נתקבלו בתפוצות ישראל ולא נקראו כפי שרצו:

הרמב"ם – העניק לספרו את השם "משנה תורה", השל"ה – העניק לספרו את השם "שני לוחות הברית", והאלשיך שקרא לספרו בשם "תורת משה".

ולפועל:

הם נקראים רמב"ם (או "יד החזקה"), של"ה, ואלשיך.

השלמה לימים הראשונים

רז"ד הצדיק את עצמו על שלא הגיע לשהות ב"בית חיינו" בימים הראשונים, ולכן הוא הגיע לימים האחרונים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אולם איזה "השלמה" יש בכך על ימים הראשונים? הדין הוא שמי שלא אמר שהחיינו בב' לילות הראשונים של פסח – יכול להשלים זאת בימים האחרונים.
